

Rozmawiajmy o migracjach XXI wieku

ZESTAW
NARZĘDZI
DLA
NAUCZYCIELI
I NAUCZYCIELEK

Rozmawiamy o migracjach XXI wieku Zestaw narzędzi dla nauczycieli i nauczycielek

© Mondo, People in Need Czech Republic, People in Need Slovakia, Centrum Edukacji Obywatelskiej
2022 All rights reserved.

Autorzy i autorki: Jason Buckley, Tereza Freidingerová, Mari-Liis Jakobson, Kristýna Brožová, Katarzyna Górak-Sosnowska, Julia Godorowska, Urszula Markowska-Manista, Lucie Pivoňková, Weronika Rzeżutka-Wróblewska, Elżbieta Krawczyk, Katarzyna Dzieciotowska, Monika Komisarczyk, Hanna Zielińska, Magdalena Fac-Skhirtladze, Michał Szczepanik, Barbara Głąb

Redakcja merytoryczna: Mari Jõgiste, Olga Khabibulina, Meelis Niine, Lenka Putalová, Kateřina Sequensová

Redakcja językowa i korekta wersji angielskiej: Katarzyna Kubin, Maria Isabella Breen

Tłumaczenie z języka angielskiego na język polski: Anna Wojtych

Redakcja językowa i korekta wersji polskiej: Justyna Yigitler

Projekt graficzny i skład: Janno Preesalu

CENTRUM EDUKACJI
OBYWATELSKIEJ

Wydawca: Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej

ul. Noakowskiego 10, 00-666 Warszawa

www.ceo.org.pl

Wydanie I, Warszawa 2022

ISBN: 9788367226073

ISBN 978-83-67226-07-3

Wydrukowano na papierze ekologicznym.

www.peopleinneed.net

clovekvoohrozeni.sk/what-we-do/global-education/

globalnevezdelavanie.sk/

mondo.org.ee/en/

maailmakool.ee/en/

ceo.org.pl/

globalna.ceo.org.pl/

Publikacja jest współfinansowana są ze środków Unii Europejskiej oraz w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Część materiałów znajdujących się w publikacji powstała w ramach projektu „Globalna szkoła. Razem o migracjach”, który jest częścią przedsięwzięcia „I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” realizowanego przez Centrum Edukacji Obywatelskiej. Treść wyraża wyłącznie poglądy autorów/autorek i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP ani Unii Europejskiej. www.gov.pl/polskapomoc

Publikacja „ROZMAWIAJMY O MIGRACJACH XXI WIEKU Zestaw narzędzi dla nauczycieli i nauczycielek” jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Fundacji Centrum Edukacji Obywatelskiej. Utwór powstał m.in. w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej realizowanej za pośrednictwem MSZ RP w roku 2021 i 2022. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji i posiadaczach praw.

Wersja elektroniczna publikacji jest dostępna na stronie: <https://bit.ly/ROZMAWIAJMYoMIGRACJACHXXIWIEKU>

Rozmawiamy o migracjach XXI wieku

ZESTAW
NARZĘDZI
DLA
NAUCZYCIELI
I NAUCZYCIELEK

Spis treści

Wstęp • 3

Uczymy o migracjach • 4

Proces migracji. Dlaczego ludzie migrują? • 10

Jak uczyć o migracjach? • 14

Ramy kompetencji • 20

Podejścia i metody w uczeniu o migracjach • 24

Najczęstsze pytania o migracje • 34

Scenariusze zajęć i ćwiczenia:

**Migracje, migrantki i migranci –
budujemy mapę pojęciową • 40**

Co może zyskać Europa dzięki migracjom? • 44

Migracje to sprawa nas wszystkich • 48

**„U siebie jestem najbardziej sobą”.
O tożsamości w doświadczeniu migracji • 56**

Z walizką klocków przez świat. Scenariusz zajęć • 66

Każdy ma prawo dotknąć chmur... Dzienniki marzeń • 70

O autorkach i autorach • 76

Organizacje partnerskie • 79

Wstęp

Drodzy nauczyciele i nauczycielki!

Niniejszy zestaw narzędzi merytorycznych i koncepcji metodologicznych ma zachęcić Was do podejmowania tematyki migracyjnej z uczniami i uczennicami. Został opracowany dla nauczycieli i nauczycielek działających zarówno w obszarze edukacji formalnej, jak i nieformalnej. Jesteśmy przekonani, że zajęcia dotyczące migracji stanowią okazję do rozwoju kompetencji młodych ludzi, a także przestrzeń, w której mogą oni podejmować refleksję nad swoimi postawami i wartościami.

Procesy migracyjne to złożone zjawiska zachodzące we wszystkich epokach i obszarach geograficznych, a także wpływające na różne aspekty codziennego życia na poziomie lokalnym i globalnym. Migracja jest fenomenem, który dzieli i z którym wiąże się dużo dezinformacji. W rozdziale **Uczymy o migracjach** zostało omówionych kilka zasad prowadzenia zajęć na ten temat. Można się z niego dowiedzieć, m.in. jak wykorzystać filmy animowane dla dzieci jako punkt wyjścia do rozmowy o migracjach z młodszymi uczniami i uczennicami. Ta część publikacji przedstawia różne aspekty procesów migracyjnych oraz daje przestrzeń na osobistą refleksję. Rozdział **Dlaczego ludzie migrują?** dotyczy wzorców migracji i przyczyn, dla których niektórzy decydują się na ten krok, a większość z nas nie. Wyjaśnia też, czym są czynniki wypychające i przyciągające, oraz podejmuje próbę zrozumienia procesu podejmowania decyzji o migracji.

Niniejszy zestaw narzędzi został opracowany przez ekspertów i ekspertki wywodzących się z instytucji naukowych, zajmujących się edukacją formalną, nieformalną i obywatelską. W rozdziale **Jak uczyć o migracjach?** radzimy, jak przygotować się do rozmowy o migracjach na lekcji. Dobre praktyki zostały zebrane i omówione w części **Podejścia i metody w uczeniu o migracjach**. Opracowaliśmy

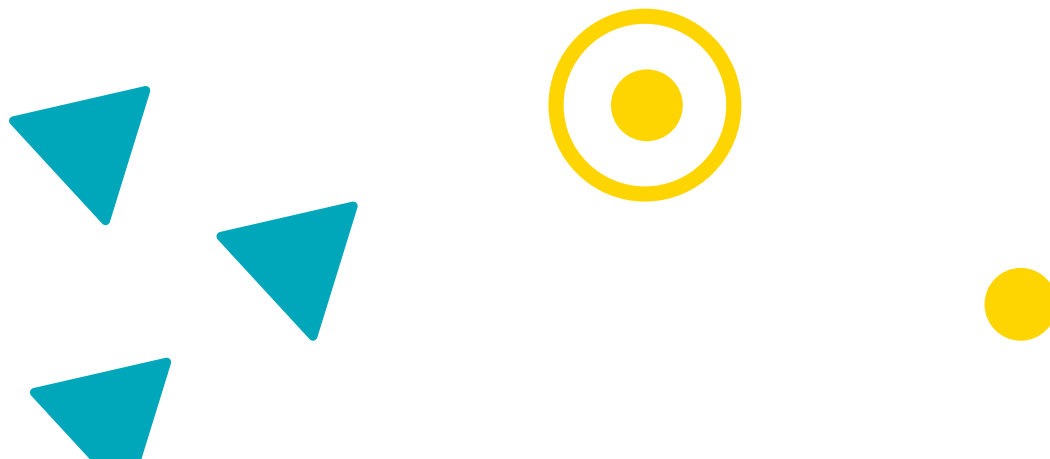
Ramy kompetencji, które pomogą Wam się skoncentrować na konkretnych kompetencjach, które chcecie rozwijać z uczniami i uczennicami. Nauczyciele i nauczycielki mogą posługiwać się nimi jako kompasem przy planowaniu wartościowych zajęć na temat migracji. Na końcu znajdziecie **Najczęstsze pytania** dotyczące uczenia i prowadzenia zajęć o migracjach.

Życzymy Wam inspirującej lektury i wielu refleksji skłaniających do dyskusji o migracjach na Waszych lekcjach.

Zespół projektu „I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek”

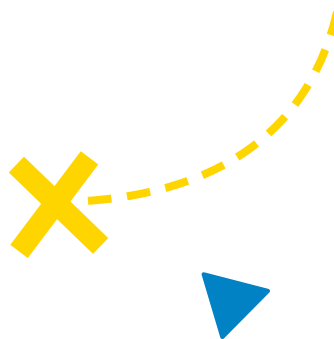
Jeśli regularnie poruszamy temat migracji na lekcjach (a nie tylko wtedy, gdy jest gorącym newsem w mediach), to przeciwdziałamy nienawiści, manipulacji i ekstremizmom. Przeciwdziałanie to chyba najważniejszy i najbardziej skuteczny sposób działania. Kiedy o migracji zaczyna być głośno, mamy fundament, na którym możemy budować. Czy tego chcemy, czy nie, uczniowie i uczennice będą przynosić aktualne tematy na lekcje, a w ich emocjach i postawach będzie więcej napięcia.

**Kristína Michalicová,
nauczycielka w liceum w Bratystawie
(Słowacja)**

Uczymy o migracjach

Tereza Freidingerová

Wielu nauczycieli i wiele nauczycielek zanim poruszy na lekcjach temat migracji, ma wątpliwości, czy w ogóle to robić, a jeśli tak, to w jaki sposób. Ten wstęp niech będzie inspiracją do samodzielnych poszukiwań odpowiedzi na pytanie, czy i jak uczyć o migracjach. Pomoże odkryć wątki migracyjne tam, gdzie byśmy się ich nie spodziewali. Pomoże wykorzystać kulturę popularną do rozmów o migracjach nawet z najmłodszymi dziećmi. W wyjaśnieniu najważniejszych aspektów migracji pomagają odwołania do historii bohaterów i bohaterek popularnych filmów animowanych znanych zarówno pokoleniu nauczycieli, jak i młodzieży. Każdej opowieści towarzyszy ramka zawierająca listę tematów i pytań do omówienia. Nie ma konieczności oglądania i analizowania z klasą całego filmu. Materiały mają zainspirować do rozpoczęcia rozmowy na tematy okotomigracyjne i zwrócić uwagę na fakt, że ulubione filmy dzieci zawierają materiał do takiej dyskusji.

Migracja jako najstarsza strategia adaptacji

„W górę uszy, kotki! Ej, wy tam, przegapicie migrację!” – woła leniwiec Sid do swoich pobratymców, Zenka, Marshalla, Berty i wujka Grzyba na początku znanej animacji *Epoka lodowcowa*. Ale woła na próżno, bo wszyscy wyruszyli już w długą podróż na południe, uciekając przed nadciągającym zlodowaceniem. Ostatecznie Sidowi i jego nowym przyjaciółom – mamutowi Mańkowi i tygrysowi szablozębnemu Diego – udaje się dotrzeć w cieplejsze i bardziej przyjazne rejony. Od czasów przygód tej niezwyklej kompanii upłynęły dziesiątki tysięcy lat, ale powody migracji organizmów żywych pozostają niezmiennie: poszukiwanie bardziej sprzyjających warunków do życia. W epoce lodowcowej zwierzęta i ludzie migrowali, aby przetrwać. Obecnie powodów jest wiele – od walki o życie po pogoń za marzeniami. Cały wachlarz motywacji prowadzących do migracji omówiono bardziej szczegółowo w artykule *Dlaczego ludzie migrują?*. Ludzkość przeszła długą drogę od epoki lodowcowej. Jeśli chodzi o terytorium, ludzie zasiedlili większość obszaru Ziemi. Po zajęciu przestrzeni fizycznej zaczęli tworzyć dla siebie przestrzeń społeczną – złożoną, skomplikowaną rzeczywistość, która wpływa na życie, miejsce zamieszkania i mobilność na wszystkich poziomach naszej egzystencji. W efekcie

najstarszą strategię adaptacji – migrację – regulują obecnie nowe bariery wzniesione przez ludzi, a są to granice państw i polityki migracyjne. Mimo tych przeszkód powstałych w ludzkich głowach migracja wciąż sprawdza się jako strategia adaptacji. W dodatku nie ulega wątpliwości, że pozostanie nią w przyszłości.

Migracja jako „walka” o zasoby

*Epoka lodowcowa*¹

Tematy do pogłębienia:

- migracja środowiskowa czy klimatyczni uchodźcy i uchodźczynie,
- migracja z powodów humanitarnych
- przesiedlenia i migracja wymuszona
- zmieniające się warunki i strategie adaptacji

Pytania do dyskusji:

- Co skłoniło zwierzęta w filmie *Epoka lodowcowa* do wędrówki?
- Jakie miały inne możliwości?
- Czy podobna sytuacja spotkała ludzi w twoim regionie, na przykład na skutek powodzi, silnych burz, trzęsienia ziemi? Jeśli tak, co zrobili? Dokąd się udali?
- Jak zareagowała na przybycie tych ludzi społeczność w miejscu, gdzie znaleźli schronienie?
- Czego doświadczają ludzie w takiej sytuacji? O czym myślą? Jakie możliwości biorą pod uwagę?
- Będąc w podobnej sytuacji, dokąd byś wyruszył/wyruszyła i co zabrałabyś/zabrałbyś ze sobą?
- Czy w skali międzynarodowej kiedykolwiek się zdarzyło, że ludzie musieli szukać schronienia za granicą? Kiedy, gdzie i dlaczego uciekli ze swojego kraju?
- Jakie inne możliwości mają osoby w takich sytuacjach?

¹ *Epoka lodowcowa*, C. Saldanha, Ch. Wedge, 2002.

Dla poszukujących zmiany migracja może wydawać się logicznym rozwiązaniem. Jednak – w obliczu wzrostu liczebności populacji na Ziemi i stopniowego wytłaniania się z niej różnych tożsamości, kultur, religii oraz systemów społeczno-gospodarczych i politycznych – migrację można też postrzegać jako „walkę” o dostęp do zasobów. Dotyczy to szczególnie społeczności przyjmujących, niezależnie od tego, czy już goszczą u siebie migrantów i migrantki, czy tylko rozważają taką możliwość. Do zasobów można zaliczyć niemal wszystko – od przeliczalnych środków ekonomicznych do wartości niemierzalnych. Zasoby naturalne, gospodarcze i polityczne najczęściej wymieniane w dyskursie politycznym to dom, dochód, dostęp do dobrej edukacji, opieka zdrowotna lub społeczna, a także demokracja i bezpieczeństwo. Tymczasem w życiu codziennym zasoby te mogą być znacznie skromniejsze, niż wynikałoby z debat politycznych, i dotyczyć na przykład satysfakcjonującego życia społecznego, inspirującego świata kultury, akceptowalnych wartości moralnych, a także równych szans, o których opowiada historia bohaterki kolejnej animacji *Hotel Transylwania*. Pamiętacie Mavis, ciekawską młodą wampirzycę, córkę Drakuli z tego filmu? Kiedy zostaje mamą, nie ma wątpliwości, że jej kraj rodzinny to nieodpowiednie miejsce do wychowywania dziecka. Uważa, że tylko Stany Zjednoczone, skąd pochodzi jej mąż, zapewnią jej synowi inspirujące środowisko rozwoju. W tym przypadku zasobem jest ogólny sposób myślenia społeczeństwa amerykańskiego, przynajmniej w przekonaniu i interpretacji Mavis. Słowo „przekonanie” jest tu nieprzypadkowe, ponieważ chodzi nie tyle o rzeczywiste zasoby, ile o to, za co się je uważa. Mavis ulega mitowi Zachodu. Ostatecznie zmienia zdanie co do tego, że musi wyjechać z Transylwanii, aby wieść szczęśliwe życie rodzinne, ale kosztuje to jej bliskich i przyjaciół dużo wysiłku. W prawdziwym życiu z przekonań dotyczących zasobów wynika, że są one ograniczone, trzeba na nie zapracować i warunkuje je kultura. Migracja, a ściślej imigracja, wiąże się z potrzebą chronienia zasobów uważanych za niewielkie. W odróżnieniu od naszych prehistorycznych przodków, chcąc zyskać zasoby, nie walczymy już z innymi plemionami ani nie musimy pokonywać przeszkód naturalnych takich jak góry, morza czy lodowce. Myślimy, żyjemy i działamy w ramach skomplikowanych, nowoczesnych systemów regulujących migrację dzięki takim pojęciom, jak naród, grupa etniczna, niezależne państwo, religia i kultura, a także dzięki wprowadzeniu obywatelstwa, dokumentów podróży, wiz, kwot, ochrony międzynarodowej, systemów readmisji itp. Te narzędzia nazywamy politykami migracyjnymi

regulującymi warunki imigracji i poziom adaptacji oczekiwanej wobec migrantów, migrantek nowo przybyłych do danej społeczności. Polityki migracyjne niekiedy regulują też emigrację lub warunki powrotu do kraju pochodzenia. Dokumenty te mają chronić zasoby lub określać, kto i pod jakimi warunkami ma do nich dostęp. Jednak Coraz częściej jednak stają się też sposobem pozyskiwania z zagranicy nowych zasobów ludzkich lub pracowników i pracownic.

Migracja jako lawina emocji

W porównaniu do innych procesów społecznych – urbanizacji, suburbanizacji czy gentryfikacji – migracja, zwłaszcza międzynarodowa, budzi znacznie więcej pytań i emocji. Co więcej, nierówny dostęp do zasobów i zauważalne różnice między

*Hotel Transylwania 2*²

Tematy do pogłębienia:

- migracja ze względu na styl życia, migracje rodzin
- mit Zachodu i depriwacja relatywna
- proces podejmowania decyzji o migracji, czynniki przyciągające i odpychające
- międzynarodowe rodziny
- pary mieszane i międzynarodowi rodzice,
- problem podwójnej tożsamości/wielu tożsamości

Pytania do dyskusji:

- Dlaczego Mavis chciała wyjechać z rodzinnego kraju?
- Jak wyobrażała sobie kraj, w którym chciałaby wychowywać swoje dziecko?
- Czy tak samo postrzegasz ten kraj?
- Jak i dlaczego jej rodzina (ojciec, mąż i przyjaciele) zareagowali na jej plany?
- Dlaczego ostatecznie postanowiła zostać?
- Czy kiedykolwiek rozważałaś/rozważałeś możliwość zamieszkania w innym kraju? Co cię do tego zachęca, a co zniechęca?
- Co osoba zastanawiająca się nad migracją powinna przemyśleć przed podjęciem decyzji?
- Jakie czynniki i warunki życia mogą wpływać na tę decyzję?

² *Hotel Transylwania 2*, G. Tartakovsky, 2015.

regionami i społeczeństwami świata zwykle prowokują negatywne emocje, takie jak: brak poczucia bezpieczeństwa, nieufność, niepokój, strach, frustracja, poczucie zagrożenia, gniew, nienawiść, zazdrość. Warto podkreślić, że gwałtowne reakcje emocjonalne na przybycie „innych” towarzyszyły migracjom na przestrzeni całej historii ludzkości, często z uzasadnionych przyczyn. Historia Pocahontas, rdzennej amerykańskiej księżniczki, która zakochuje się w brytyjskim kolonizatorze, Johnie Smith, zawiera całą paletę emocji. Niepokój o przyszłość i głęboka wzajemna nieufność przewijające się w całej opowieści pod koniec zamieniają się w otwarty konflikt. Współbracia Pocahontas i brytyjscy kolonizatorzy śpiewają w wojennej pieśni: „Dzicy są! Dzicy są! Chyba to nie ludzie. Dzicy są! Dzicy są! Skończmy z bandą tą. Nie tacy są jak my, oznacza to, że źli są. Niech wojenne werble brzmią”. To opowieść o imigracji niespodziewanych gości i adaptacji do nowej rzeczywistości społecznej. Przybywający do obcej ziemi są przekonani, że ich porządek świata jest słuszny, a wręcz lepszy od światopoglądu

tamtejszych mieszkańców, a ich zamiarem jest szerzenie tego porządku niezależnie od nastawienia lokalnej społeczności. Przeniesiona we współczesne realia byłaby to historia migrantów i migrantek – osób z krajów spoza regionu, zwłaszcza z Afryki i Bliskiego Wschodu, których obawiają się obywatele i obywatelki Unii Europejskiej. Mieszkańcy i mieszkanki krajów o wysokich dochodach często żywią obawy, że imigranci i imigrantki przyniosą ze sobą swoją kulturę i religię stanowiące zagrożenie dla miejscowego światopoglądu i wartości. Historia Pocahontas pokazuje, że migracja z zamiarem zdominowania nowych terenów miała miejsce w czasach wielkich odkryć geograficznych i kolonizacji. Na szczęście to już (okrutna) przeszłość, a nie przeważający obecnie trend. Oczywiście migranci i migrantki wnoszą swoje zwyczaje, język, religię i kulturę, ale w odróżnieniu od czasów kolonialnych obecnie przyczyną opuszczenia rodzinnego kraju rzadko jest zamiar narzucenia swojej wizji świata. Mimo to nie można bagatelizować strachu przed „kolonizacją kulturową”, który odczuwa wielu z nas, co budzi nieprzyjemne emocje. Historia Pocahontas pomaga w dyskusji na te trudne tematy.

Pocahontas³

Tematy do pogłębienia:

- kolonializm
- wzajemna adaptacja do siebie przybyszów i społeczeństwa przyjmującego
- konflikty kulturowe
- emocje, jakie wzbudza zjawisko migracji w społeczeństwie przyjmującym

Pytania do dyskusji:

- Dlaczego John Smith i jego towarzysze przybyli na ziemię Pocahontas?
- Czy znasz kraje, które obecnie znajdują się na rodzinnej ziemi Pocahontas? W jakich czasach rozgrywa się jej historia?
- Jak John Smith i jego towarzysze zachowywali się na ziemi Pocahontas? Dlaczego? Jak reagowali na to lokalni mieszkańcy i mieszkanki?
- Czy to prawdziwa historia?
- Jakie emocje w tobie budzi? Dlaczego?
- Czy w dzisiejszych czasach podobna sytuacja może się zdarzyć? Gdzie?
- Co byś zrobił/zrobiła, aby zapobiegać konfliktom między przybyszami a lokalnymi mieszkańcami i mieszkankami?

³ Pocahontas, M. Gabriel, E. Goldberg, 1995

Migracja jako gorący temat

Migracja pozostaje tzw. gorącym tematem, choć jest stara jak świat. Jak uczyć o zjawisku budzącym tak silne emocje w sytuacji, gdy rzeczywistość daleko odbiega od awanturniczych przygód leniwca Sida i jego przyjaciół? Wraz z przybyciem imigrantów i imigrantek w naszych krajach często pojawiają się negatywne emocje, którymi przepętniona jest historia Pocahontas. Z drugiej strony pominięcie tematu migracji w podstawie programowej byłoby równie nie na miejscu, jak nieuwzględnienie innych ważnych procesów społecznych, na przykład urbanizacji czy gentryfikacji.

Migracja to nie tylko gorący, ale i wszechobecny temat, co ilustrują trzy omówione powyżej filmy. *Epoka lodowcowa* opowiada o migracji środowiskowej, a *Pocahontas* odmalowuje okoliczności podbojów kolonialnych. Wiele filmów i książek porusza wątek migracji. Na przykład w animacji *Madagaskar* zebra Marty marzy o powrocie do Afryki. Razem z trójkiem innych zwierząt wyrusza z głęboko zurbanizowanego Nowego Jorku na sielską wyspę Madagaskar. Z perspektywy badań nad migracjami ten film opowiada o powrocie do korzeni, szoku kulturowym i adaptacji do nowych warunków. Z kolei w animacji *Gdzie jest Nemo?* o poszukiwaniach zaginionego syna (ryby błazenka) przez zdesperowanego ojca pojawia się trudny temat migracji niezamierzonej

i wymuszonej. Mały Nemo został uwięziony i próbuje uciec. To opowieść o nostalgii i strachu, uczuciach, których często doświadczają osoby zmuszone do migracji i desperackiej walki o życie, a także o frustracji ich bliskich, którzy nie wiedzą, co się z nimi dzieje. To zaledwie kilka przykładów na to, jak czytać kulturę popularną przez pryzmat migracji. Pojawia się pytanie: Jak to możliwe, że tak wiele filmów porusza tematykę migracyjną? Dlaczego „konsumujemy” takie historie, nawet sobie nie uświadamiając, że dotyczą migracji? Odpowiedź jest prosta. Odwołując się do słów profesora Russella Kinga, eksperta do spraw migracji, historia ludzkości to historia migracji. Migracja jest wpisana w codzienną rzeczywistość, której dziennikarze i dziennikarki oraz politycy i polityczki dodali gębę „niezwykłości”. Skrzywiony obraz procesów migracji często wynika z niepełnej wiedzy, a nawet jej braku, ale częściej z celowej manipulacji mediów i świata polityki.

Migracja jako temat lekcji

Migracja to naturalna strategia adaptacji w niekorzystnych warunkach. Migracja wzbudza szereg negatywnych emocji, w tym strach przed utratą niewielkich i nietrwałych zasobów, wywołuje gorące dyskusje, ale też jest częścią codzienności. Jak poruszać ten temat na lekcjach, zachować obiektywizm i zadbać o to, by uczniowie i uczennice, ich rodzice i cała społeczność mieli przekonanie o tym, że warto to robić? Jeśli nauczycielom i nauczycielkom brakuje pogłębionej wiedzy o różnych aspektach migracji, mogą mieć trudność z podjęciem tego tematu w kontekście bieżącego przekazu politycznego i nastawienia opinii publicznej. Dlatego przed zagłębieniem się w szczegóły warto przedstawić cztery najważniejsze zasady przygotowywania zajęć. Korzystanie z tych dobrych praktyk sprawdzonych na lekcjach z pewnością ośmieli do rozmawiania o migracjach w szkole.

1) Od konkretności do abstrakcji

- Nie zaczynaj lekcji od omówienia aktualnej sytuacji w Grecji czy w obozach dla uchodźców i uchodźczyń.
- Zwróć uwagę na historie i rzeczywistość bliską uczniom i uczennicom, które i Ty, i oni będą w stanie wyobrazić sobie w najdrobniejszych szczegółach, na przykład od osobistej historii migracji dziadka, który spotkał babcię i dla niej opuścił swój kraj. Jeśli takie podejście może być źródłem stygmatyzacji dla kogoś w klasie, skorzystaj z istniejącej kopalni tematów migracyjnych, którą są filmy – można je analizować, omawiać i porównywać.

Temat migracji jest bardzo na czasie i – bezpośrednio lub nie – dotyczy wszystkich ludzi. Rozmowa o najważniejszych cechach tego zjawiska wyposaży młodzież w narzędzia reagowania na nie w codziennym życiu. Uczniów i uczennice najbardziej interesują prawdziwe historie migrantów i migrantek. Najczęściej mają własne doświadczenia i ważne spostrzeżenia w tym zakresie. Estonia od zawsze jest krajem emigracyjnym, ale znamy też historie osób przybywających tu z różnych regionów. Coraz więcej uczniów i uczennic to osoby, które powróciły z zagranicy.

**Katri Mirski,
nauczycielka w liceum w Tallinnie
(Estonia)**

- Od historii bliskich młodzieży możesz przejść do omawiania ogólniejszych przyczyn migracji, doświadczeń migrantów i migrantek, „niemigracji” i społeczeństwa przyjmującego, okoliczności migracji i adaptacji, podobieństw do Waszego kraju i warunków życia. Dopiero wtedy klasa będzie gotowa na opartą na faktach i dowodach dyskusję o abstrakcyjnej, bolesnej i trudnej do wyobrażenia rzeczywistości na wybrzeżach Morza Śródziemnego i Bliskim Wschodzie. W ten sposób uczniom i uczennicom będzie łatwiej zauważyć, że obraz migrantów i migrantek w mediach jest często bardzo daleki od rzeczywistości.

2) Migracja to nic nowego

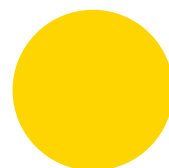
Współczesne ruchy migracyjne należy analizować w szerszym kontekście historycznym. Nie trzeba wracać do czasów leniwca Sida. Wystarczy przyjrzeć się ludzkiej mobilności na przestrzeni ostatnich 150 lat, aby uczniowie i uczennice uświadomili sobie, że współczesne trendy migracyjne nie są zjawiskiem wcześniej nieznanym. Wręcz przeciwnie – wiedza na temat migracji transatlantyckich, wymuszonych migracji w czasie II wojny światowej, przesiedleń, deportacji oraz powrotów uchodźców i uchodźczyń w okresie zimnej wojny, mobilności osób zza żelaznej kurtyny czy programów przyjazdów na Zachód w drugiej połowie XX wieku może pomóc w zrozumieniu współczesności.

3) Nie ma migracji bez „niemigracji”

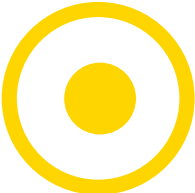
Opowiadając o osobach migrujących, nie zapominajmy o tych, którzy zostają. Gdyby wszyscy migrowali, to migracja nie byłaby tematem tak gorącym i wywołującym silne emocje. Około 97%, a zatem większość mieszkańców naszej planety, nie zalicza się do kategorii migrantów. Warto więc zapytać, dlaczego niektórzy wyruszają w podróż, skoro większość nie ma takiej potrzeby. Co odróżnia migrantów i migrantki od „niemigrantów” i „niemigrantek”? W jaki sposób obecność osób migrujących wpływa na osoby osiadłe? Rozróżnienie między migracją a niemigracją pomaga zrozumieć proces podejmowania decyzji o wyjeździe, czynniki wypychające i przyciągające lub wpływ takich elementów jak cechy osobiste czy kontekst globalny.

4) Migracja to dopiero początek

Nasza uwaga skupia się na samym momencie migracji, w którym dana osoba przemieszcza się z punktu A do punktu B. Nie zapominajmy jednak, że w całościowej perspektywie doświadczenia migracyjnego podróż to zaledwie jeden z etapów całego procesu. Migracja zaczyna się dużo wcześniej niż na granicy i nie kończy w momencie dotarcia do celu. Istotną częścią tej podróży jest proces podejmowania decyzji, przygotowywania, a przede wszystkim adaptacja do nowych warunków i społeczeństwa przyjmującego. W dodatku coraz częściej doświadczenie migracyjne obejmuje też powrót do kraju pochodzenia. Repatriacja stanowi podobne wyzwanie jak emigracja – to podjęcie decyzji, pakowanie, powrót, ponowne przystosowanie się do warunków i szok kulturowy związany z powrotem. Onieśmiela złożoność i wieloznaczność międzynarodowych procesów migracyjnych oraz ich spopularyzowany obraz. To oczywiste, że na kilkudziesięciu stronach nie da się ująć tego zjawiska kompleksowo. Mimo to w tej publikacji staramy się podzielić wieloletnim doświadczeniem w uczeniu o migracjach na różnych poziomach edukacji w wielu krajach Europy. Mamy nadzieję, że będzie ona towarzyszyć Wam w pracy nauczycielskiej i otworzy oczy na tematy lekcji o migracjach, które można znaleźć w prawie każdym programie telewizyjnym, książce lub filmie.

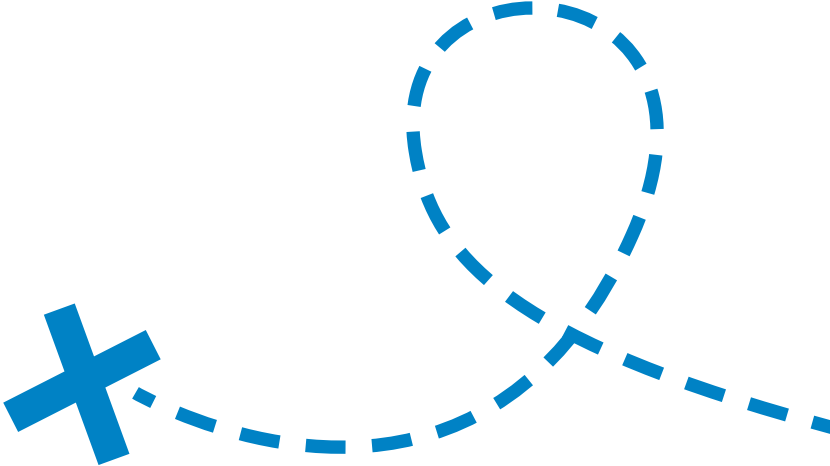

⁴ Migration Data Portal, International migrant stocks, 5.02.2021, <https://www.migrationdataportal.org/themes/international-migrant-stocks>

Jako nauczycielowi języka czeskiego i historii zawsze przydają mi się przykłady wielkich migracji lub fal ucieczek z Czech. Opowiadam na przykład o słynnej czeskiej pisarce, Bożenie Němcovej, która zastanawiała się nad wyjazdem z kraju w epoce neoabsolutyzmu, albo o migrantach i migrantkach z okresu po 1948 roku. W fazie przypominania dobrze pracuje się z rodzinnymi wspomnieniami uczniów i uczennic, również tymi dotyczącymi migracji: wiele z nich ma krewnych, którzy wyjechali z Czech po 1968 roku. Omawiając historię starożytną Palestyny, odnoszę się do migracji jako do zjawiska historycznego. Historia ludzkości to łańcuch opowieści o migracji (Abraham, Mojżesz, Jezus itd.), a zatem stanowi ona integralny element dynamiki naszej cywilizacji i naturalną część naszej przeszłości i przyszłości.

**Jan Koliáš,
nauczyciel w liceum w Pradze
(Czechy)**

Proces migracji. Dlaczego ludzie migrują?

Mari-Liiss Jakobson

Ten artykuł zawiera przegląd teorii migracji – zaobserwowanych przez naukowców wzorców ludzkich zachowań migracyjnych. Co sprawia, że niektórzy ludzie podejmują decyzję o migracji, choć większość tego nie robi? Jakie czynniki na to wpływają? Jak przebiega proces podejmowania decyzji o migracji? Każdego dnia tysiące ludzi na całym świecie pakuje walizki i wyjeżdża za granicę w poszukiwaniu lepszej przyszłości. Dlaczego to robią? Każdy migrant i migrantka mają własną historię i osobistą motywację. Naukowcy zaobserwowali jednak kilka wzorców zachowań, które nazywamy teoriami migracji, a które pomagają zrozumieć stojące za nią przyczyny.

Racjonalna decyzja

Zacznijmy od odpowiedzi na pytanie: Dlaczego większość ludzi nie decyduje się na migrację za granicę? Setki milionów ludzi na świecie żyjących w kraju innym niż ten, w którym się urodzili, stanowią niecałe 4% całej populacji. Nawet w Unii Europejskiej, której obywatele i obywatelki mogą przemieszczać się bez ograniczeń, mniej niż 4% populacji mieszka w kraju członkowskim, w którym się nie urodziło. Jak to wyjaśnić? Migracja to nietatwe i często ryzykowne przedsięwzięcie. Nawet jeśli w dzisiejszych czasach podróżowanie nie wiąże się z zagrożeniem życia, to i tak jest stresującym doświadczeniem. Trzeba odnaleźć się z nowym językiem i kulturą w środowisku, gdzie brakuje wspierających przyjaciół lub rodziny, jest za to mnóstwo biurokracji. Ekonomisci (np. Larry A. Sjaastad w artykule z 1962 roku *The Costs and Returns of Human Migration*) porównują migrację do inwestycji: ludzie migrują, aby bardziej produktywnie wykorzystać swój kapitał, czyli wiedzę, umiejętności lub po prostu siebie jako pracowników. Decyzja o migracji często zapada, jeśli jest nadzieja na to, że taka inwestycja się opłaci. To dlatego migrują głównie ludzie młodzi, u których rachunek zysków i strat w długiej perspektywie jest dodatni, a migracja zwiększa rentowność ich osobistego kapitału. Ujmując rzecz inaczej, według tej teorii migracja to racjonalny wybór. Oczywiście nie każdy liczy tylko ekonomiczne zyski i straty.

Migracja i jej źródła we współczesnym świecie to złożone zjawisko. Kiedyś na lekcji uczeń poprosił mnie o podanie jednej, najważniejszej przyczyny migracji. Odpowiedziałem, że nie jest to możliwe, bo migracja to ludzie, a każdy – bogaty czy biedny, wykształcony czy nie – podejmuje decyzję z odmiennych powodów, których nie da się jednoznacznie zdefiniować. Podanie jednej przyczyny jest możliwe tylko w efekcie analizy indywidualnego przypadku (jednej osoby). Właściwie migracja trwa całe życie, bo przecież ludzie cały czas zmierzają ku swoim celom. Czasem wymaga to zmiany nastawienia, a przede wszystkim podejmowania właściwych decyzji, a to najtrudniejsza sztuka, której uczymy się przez całe życie.

**Sergiusz Czaja,
nauczyciel w szkole podstawowej
w Leśniewie
(Polska)**

Badania nad migracjami pokazują, że nawet jeśli takie wyliczenia stanowią punkt wyjścia, to ludzie często nie mają pełnych informacji o warunkach w kraju przeznaczenia ani o wszystkich kosztach związanych z migracją. Istnieją też rzeczy, które trudno przeliczyć na pieniądze. Szwajcarski socjolog Hans-Joachim Hoffmann-Nowotny zauważył na przykład, że dla ludzi oprócz zysku liczy się władza społeczna i prestiż. Trudniej osiągnąć je za granicą, dlatego ludzie nie decydują się na migrację, nawet jeśli byłaby opłacalna ekonomicznie. Ważną rolę odgrywają cechy indywidualne – łatwość adaptacji i odporność na ryzyko, więc rachunek zysków i strat emocjonalnych dla poszczególnych osób będzie inny.

Kraje imigracyjne i emigracyjne

Badacze i badaczki migracji próbują odpowiedzieć na pytanie, dlaczego z jednych krajów ludzie wyjeżdżają, a do innych przyjeżdżają. Jak wyjaśnić naukowo kierunki migracji? Do najpopularniejszych teorii zalicza się koncepcja czynników przyciągających i wypychających opublikowana w 1966 roku przez amerykańskiego demografa Everetta S. Lee. Czynniki wypychające to argumenty, które skłaniają do wyjazdu, na przykład konflikt zbrojny, niebezpieczeństwo, prześladowania, bezrobocie lub relatywne ubóstwo. Do czynników przyciągających zalicza się wszystko, co jest atrakcyjne w kraju przeznaczenia, na przykład dobra praca, ziemia (w przeszłości), wyższe zarobki, edukacja stwarzająca większe możliwości, wolność kulturowa lub polityczna. Na ludzi mogą oddziaływać zarówno czynniki wypychające, jak i przyciągające, a często jedno i drugie. Niespodziewane przeszkody również mogą doprowadzić do zmiany planów migracyjnych. Teoria czynników wypychających i przyciągających wyjaśnia, z jakiego powodu migracja przebiega głównie z krajów ubogich (globalnego Południa) do bogatszych (globalnej Północy). Teoria ta w połączeniu z koncepcją migracji jako inwestycji pomaga zrozumieć, dlaczego większość migracji odbywa się na małą skalę, a w dodatku w obrębie krajów globalnego Południa. Migracja to kosztowne przedsięwzięcie, zwłaszcza dla mieszkańców i mieszkanki tych krajów. To dlatego ludzie często uciekają przed konfliktami zbrojnymi do sąsiednich, mniej zamożnych krajów – czynniki wypychające motywują ich do opuszczenia domów, a nawet jeśli czynniki przyciągające w sąsiednim kraju nie są silne, to i tak życie tam jest lepsze niż w kraju pochodzenia.

Demografowie znaleźli inne ciekawe wyjaśnienie kierunków i przyczyn migracji. W 1971 roku Wilbur Zelinsky przedstawił model przemian demograficznych wyjaśniający mechanizmy emigracji z krajów rozwijających się. Nasila się ona w krajach modernizujących się, o wysokim wskaźniku urodzeń i rosnącej oczekiwanej długości życia. Kiedy brakuje pracy dla wszystkich, niektórzy młodzi ludzie muszą wyjechać. Obecnie obserwujemy to zjawisko w wielu krajach afrykańskich i azjatyckich. Natomiast 100–150 lat temu w podobnej sytuacji była większość krajów europejskich, w tym Polska. Zdarzało się, że kilkoro dzieci z jednej rodziny wyjeżdżało do Rosji, aby zasiedlić ziemię leżącą odłogiem. Nawiasem mówiąc, relatywny dobrobyt ma wpływ nie tylko na powstawanie dużych grup migracyjnych, ale też na ich mobilność, jako że migracja zawsze wymaga początkowej inwestycji.

Teoria ta wydaje się jednak zbyt jednowymiarowa, aby rzetelnie opisać zjawisko migracji. Niekiedy emigracja trwa po ustabilizowaniu się sytuacji demograficznej w kraju pochodzenia, a jego populacja wręcz może maleć. To efekt tzw. migracji łańcuchowej – do pierwszych migrantów i migrantek zmuszonych do wyjazdu w poszukiwaniu lepszej pracy dołączają ich rodziny lub kolejne osoby, ponieważ gospodarka kraju pochodzenia na skutek gwałtownej emigracji się kurczy, a wraz z nią lokalny rynek i możliwości zatrudnienia.

Sieci i trendy migracyjne

Badania nad migracjami ujawniły nieracjonalne zjawisko: często się zdarza, że w jednym państwie skupiają się migranci i migrantki zaledwie z kilku krajów, a przedstawiciele i przedstawicielki innych jest niewiele. Dlaczego? Częściowo można to wyjaśnić umowami migracyjnymi między krajami. Na przykład w latach 50. i 60. XX wieku Turcy i Turczynki przyjeżdżali do krajów Europy Zachodniej jako pracownicy gościnni na podstawie międzynarodowych porozumień. Podobne umowy obowiązywały w kilku państwach wobec pielęgniarek i pielęgniarzy z Filipin. Ale jak wyjaśnić fakt, że miasto handlowe Kanton w południowych Chinach niespodziewanie stało się schronieniem dla ponad 100 tysięcy Nigeryjczyków i Nigeryjek? Te kraje nie podpisywały porozumień, a żadna chińska firma nie zatrudniała masowo pracowników i pracownic z Nigerii. Tych krajów nie łączy też wspólna przeszłość.

Odpowiedź przynosi teoria sieci migracyjnych. Koszty i stres związane z migracją znacznie maleją, jeśli w kraju przeznaczenia przebywa już przynajmniej kilku rodaków czy rodaczek, którzy dzielą się wiedzą o życiu i możliwościach migrantów i migrantek w danym państwie, a nawet zapewniają nocleg, pomagają znaleźć pracę i ułatwiają wiele spraw w początkowym okresie po przyjeździe. Nie zawsze są to krewni albo przyjaciele. Sieć kontaktów często współtworzą zawodowi pośrednicy, m.in. agencje HR i pośrednictwa pracy, firmy przeprowadzkowe. W miarę powiększania się społeczności, emigrantów i emigrantki zaczynają otaczać dostawcy usług, dzięki którym sieć się integruje – właściciele sklepów z rodzimą żywnością i produktami, restauratorzy, fryzjerki czy lekarzki, z którymi migranci i migrantki porozumiewają się bez problemów, jak w rodzinnym kraju. Rozwój społeczności migranckich nie trwa jednak bezustannie. Sieci migracyjne rozwijają się do określonego momentu, po czym zaczynają się kurczyć. Dlaczego? Jednym z powodów mogą

być zmiany polityki migracyjnej. W połowie drugiej dekady XXI wieku liczba Afrykanów i Afrykanek w Kantonie spadła niemal do zera po tym, jak Chiny mocno ograniczyły imigrację z Nigerii, a osoby przebywające nie były na miejscu traktowane z sympatią. Przyczyną nie zawsze są zmiany polityczne. Na przykład kiedy w latach 70. XX wieku Niemcy zamknęły granice dla migrantów i migrantek zarobkowych z Turcji, liczba osób przyjeżdżających z tego kraju wzrosła. Turcy i Turczynki przebywający już w Niemczech postanowili sprowadzić do siebie bliskich, korzystając z prawa do łączenia rodzin. Czasami społeczności migranckie samoczynnie przestają rosnać, a nawet zaczynają maleć, co mogą uzasadniać czynniki wypychające i przyciągające. Na przykład poziom życia w Polsce i Niemczech przestał być tak zróżnicowany jak dziesięć czy dwadzieścia lat temu, skutkiem czego coraz mniej ludzi wyjeżdża do Niemiec, a coraz więcej stamtąd wraca. Teoria sieci podkreśla rolę samej sieci w tych procesach. Z czasem społeczności migranckie zaczynają być niechętnie nowym przyjeźdnym, zwłaszcza jeśli społeczeństwo kraju przeznaczenia patrzy na nich krytycznie. Zaczynają się konflikty między migrantami i migrantkami z tego samego kraju – „nowymi” i „starymi”, bo ci drudzy widzą rzeczywistość podobnie jak lokalni mieszkańcy. „Starzy” mogą obawiać się o swoją reputację lub nie chcą brać odpowiedzialności za „nowych”. Społeczności migranckie stopniowo się rozpadają, zawodowi pośrednicy przestają się nimi interesować, a pozostali integrują się z lokalną społecznością.

Co wpływa na decyzję o migracji?

Badacze i badaczki próbowali też zrozumieć sam proces migracji. W dzisiejszych czasach przebiega on etapami. Rzadko się zdarza, by wyjazd z kraju był

definitywny i na zawsze. Pierwszy pobyt za granicą jest ograniczony w czasie – na kilka miesięcy, na rok, do końca studiów, żeby sprawdzić, jak się tam żyje. Dość często krótki wyjazd przedłuża się, a dana osoba staje się gościem w swoim kraju pochodzenia.

Warto zauważyć, że czasem powody zamieszkania na stałe za granicą różnią się od pierwotnych przyczyn wyjazdu. Dotyczy to zwłaszcza ludzi młodych. O ile początkowo ich motywacją do wyjazdu były studia lub praca, to po pewnym czasie znaczenie zyskuje ogólny kontekst społeczny, na przykład otwartość społeczeństwa.

Oczywiście nie każdy ma taką swobodę jak młodzi ludzie. Niemiecki ekonomista Oded Stark opracował teorię nowej ekonomii migracji zarobkowej (NELM, New Economics of Labor Migration), z której wynika, że decyzja o migracji często nie zapada indywidualnie, lecz zbiorowo, na przykład w obrębie gospodarstwa domowego. Nawet jeśli wyjeżdża tylko jedna osoba, to jej wyjazd wpływa na wszystkich. W migrację inwestuje nie tylko osoba wyjeżdżająca, ale i członkowie rodziny, którzy ją wspierają.

Jeśli jedno z małżonków podejmuje pracę za granicą, to drugie przejmuje większą odpowiedzialność za życie domowe, a zatem doświadcza stresu związanego z migracją, nie opuszczając domu. To dlatego koszty i korzyści z migracji należy szacować z perspektywy całej rodziny. Czy względny dobrobyt uzyskany dzięki migracji – na przykład środki na remont domu lub zakup drugiego samochodu – jest warty ryzyka i przejściowych trudności związanych z wyjazdem jednego z członków/członkiń rodziny? Oczywiście można rozważać inne modele, na przykład migrację łańcuchową, czyli późniejszy wyjazd reszty rodziny. Taką decyzję również trzeba przemyśleć na przykład pod kątem kosztów życia, dobrobytu finansowego i wyzwań związanych z integracją. Znaczenie mają też polityki migracyjne. Jeśli kraj przeznaczenia zaostrza przepisy migracyjne, to fala migracji łańcuchowej przybiera na sile. Rodziny dołączają do osoby już przebywającej za granicą, bo jej odwiedziny w domu staną się utrudnione. Częstym modelem jest migracja wahadłowa – jedna osoba z rodziny co pewien czas wyjeżdża za granicę, skąd przesyła pieniądze do domu, a pozostali dostosowują do niej swój rytm życia.

Podsumujmy: migracja jest wypadkową wielu różnych czynników społecznych, wspólnotowych i indywidualnych. Może być życiową koniecznością lub korzyścią. Dzięki niej człowiek może stać się obywatelstwem, który w nowym kraju doświadcza przygód i ekscytujących przeżyć. Bywa też, że

Tematy do dyskusji:

- Opowiedz prawdziwą historię migranta/ migrantki lub wymyśl własną (kim jest ta osoba? skąd i dokąd wyjechała? dlaczego?) i omów ją z punktu widzenia teorii przedstawionych w tym rozdziale. W jakim stopniu decyzja o migracji zależała od rachunku zysków i strat, czynników wypychających i przyciągających, przemian demograficznych, wpływu sieci migrantów? Została podjęta indywidualnie czy zbiorowo?
- Zastanów się, na ile decyzja o migracji jest racjonalna, a na ile nieracjonalna.

migracja okazuje się pułapką, gdy związane z nią obietnice i nadzieje się nie spełniają, a trudno jest zarówno wrócić, jak i iść do przodu.

Dodatkowa lektura

Pogłębiony przegląd teorii migracyjnych można znaleźć tutaj:

J. Hagen-Zanker, *Why do people migrate?*

A review of the theoretical literature.

Maastricht Graduate School of Governance,

„Munich Personal RePEc” 2008, No. 28197.

Ciekawy podcast o migracji prowadzony przez

International Migration Research Network.

C. B. Brettell, J. F. Hollifield (eds.), *Migration theory:*

Talking across disciplines, London-New York 2014.

Więcej materiałów na stronie internetowej:

www.globalna.ceo.org.pl.

To bardzo ważne, aby zrozumieć aktualną sytuację na świecie i nadchodzące kryzysy, zastanawiając się, jaką rolę odgrywają różne kierunki myślenia i aktualne wydarzenia. Jako nauczycielka chcę pomagać uczniom i uczennicom w poznawaniu przyczyn leżących u podstaw migracji, jej skutków i wpływu na społeczności przyjmujące, a także zapoznawać ich z nowymi wzorcami i różnymi typami migracji w XXI wieku. Wspieram ich, gdy zastanawiają się nad czynnikami wypychającymi i przyciągającymi wpływającymi na decyzję o migracji, a także gdy analizują wybory wymuszone na osobach, które dołączają do grona uchodźców i uchodźczyń. Chodzi o badanie przeszłości i łączenie jej z teraźniejszością, ale też o zadawanie pytań o to, jak teraźniejszość może wpłynąć na przyszłość, zastanawianie się nad ciągłością i zmiennością doświadczeń migracyjnych z biegiem czasu. Chodzi o opowiadanie prawdziwych historii i obalenie mitów wokół migrantów i migracji.

**Taivi Õigus,
nauczycielka w liceum w Saku
(Estonia)**

Jak uczyć o migracjach?

Centrum Edukacji Obywatelskiej

Jak uczyć w szkole o migracjach

Jako nauczyciel lub nauczycielka chcesz mieć pewność, że jesteś przygotowany/przygotowana do uczenia o migracjach. Oto niektóre potrzeby, których możesz doświadczać, oraz rady, jak na nie odpowiedzieć.

1. Potrzebuję zadbać o siebie, przygotować się mentalnie i emocjonalnie.
2. Potrzebuję mieć rzetelne informacje o migracjach i znać szerszy kontekst tego zjawiska.
3. Potrzebuję stworzyć w klasie atmosferę otwartości, która ułatwia wystuchiwanie różnych opinii.
4. Potrzebuję umiejętności pracy z emocjami.
5. Potrzebuję nauczyć uczniów i uczennice odróżniania faktów od opinii.
6. Potrzebuję umiejętności dostrzegania stereotypów i reagowania na nie.
7. Potrzebuję wspierać się prawdziwymi historiami, aby znaleźć sposób mówienia o sprawach globalnych.
8. Potrzebuję zadbać o uczniów i uczennice z doświadczeniem migracyjnym i o ich udział w dyskusji.

Poniżej znajdziesz kilka wskazówek, jak przygotować się do zajęć o migracjach i na co zwrócić uwagę w trakcie i po lekcji.

1. Zadbaj o siebie, przygotuj się mentalnie i emocjonalnie

Okazuje się, że spośród wszystkich tematów globalnych to migracje budzą najwięcej kontrowersji. Rozmowy na ten temat rozgrzewają emocje i rodzą pragnienie obrony swojej opinii, a także podają w wątpliwość osobiste wartości i przekonania rozmówców. Troszcząc się o rozwój świadomości o tym wielowątkowym zjawisku i wystarczającą ilość czasu na dyskusję o nim, warto też pamiętać o dobrostanie nauczyciela/nauczycielki i jego/jej mentalnym i emocjonalnym przygotowaniu do podjęcia tematu.

Możesz mieć wątpliwości i zadawać sobie różne pytania, na przykład:

- Czy powinienem/powinnam mówić o swoich przekonaniach i postawach?
- Czy neutralny światopogląd w ogóle jest możliwy?
- Jak mam wyczuwać emocje moich uczniów i z nimi pracować?
- Co zrobić, jeśli nie powstrzymam własnych emocji w trakcie trudnej rozmowy?
- Jak zareaguje dyrekcja, inni nauczyciele i nauczycielki oraz rodzice moich uczniów?
- Czy mam wystarczającą ilość informacji o migracjach?
- Czy będę w stanie odpowiedzieć na wszystkie pytania i wątpliwości uczennic na ten temat?
- Czy jestem gotowa/gotowy przyznać przed klasą, że nie wiem wszystkiego o migracjach?
- Co zrobić, żeby opinie wszystkich uczniów zostały wystuchane, nawet jeśli są kontrowersyjne i osobiście się z nimi nie zgadzam?
- Jak mam reagować na mowę nienawiści i obraźliwe uwagi?

Pamiętaj, że masz prawo do takich zastrzeżeń i wątpliwości. Każdy je ma. Zachęcamy Cię do wyboru wątku, o którym lubisz mówić, i skoncentrowaniu się właśnie na nim. Małymi krokami wprowadzaj klasę w najważniejsze aspekty migracji.¹

2. Zanim zaczniesz przygotowania do zajęć o migracjach, poszukaj odpowiedzi na poniższe pytania. Pomogą Ci poznać szerszy kontekst zjawiska migracji

- Jakie wartości są dla mnie ważne, kiedy myślę o przyczynach i skutkach współczesnych migracji?
- Dlaczego chcę włączyć uczennice w rozmowę o ważnych tematach społecznych takich jak migracje czy przeżycia uchodźców?

¹ D. Cieślukowska, *Jak rozmawiać o uchodźcach? Komentarz do scenariusza dwóch lekcji*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2016.

- Jak mam przygotować się do lekcji na podstawie wybranego scenariusza? Jakie metody pracy są najbliższe mojemu stylowi nauczania? Które z nich chcę wypróbować na początku, spodziewając się, że będą dopasowane do grupy, z którą pracuję?
- Co wiem o relacjach rówieśniczych w grupie? Jakie uczniowie i uczennice mają doświadczenia migracyjne? Czy rozmawiają na tematy dotyczące wartości lub polaryzacji społeczeństwa? Jaką mają wiedzę na temat migracji? Jakie wątki migracyjne będą dla nich najciekawsze?
- Jaka jest obecnie sytuacja migracyjna w Europie i na świecie? Co myślą na ten temat osoby z lokalnej społeczności lub rodzice moich uczniów i uczennic?

Pamiętaj, że przygotowanie mentalne jest równie ważne jak zebranie materiałów i faktów. Twoje nastawienie wiele znaczy, bo zapewnia Ci wiarygodność w oczach uczniów i uczennic.²

3. Stwórz bezpieczną atmosferę i przestrzeń do zaprezentowania różnych punktów widzenia

Zaproponuj grupie ustalenie zasad, które pomogą w dyskusji na trudne, kontrowersyjne i budzące emocje tematy. Zasady będą też wsparciem w rozmowie o sytuacji migrantów i uchodźczyń w Twoim kraju, w Europie i na świecie. Te ustalenia powinna zaakceptować cała grupa, aby przestrzegać ich w trakcie rozmowy. Zasady pomagają stworzyć komfortową i bezpieczną atmosferę.

Poproś uczniów i uczennice o przygotowanie kontraktu, który ułatwi dyskusję i wzajemne zrozumienie w grupie. Zaproponuj, żeby w pierwszej kolejności zastanowili się, jakie zachowanie ułatwia im wypowiadanie się, a dopiero potem przeszli do zasad. Przypomnij, żeby grupa zadbała o możliwość wypowiedzi każdej osoby. Zachęć do sformułowania zasad w pozytywny sposób, na przykład zamiast „Nie przerywamy sobie” – „Słuchamy siebie nawzajem”.

Nawet jeśli nasze opinie się różnią i nie zgadzamy się ze sobą, powinniśmy odnosić się do siebie z szacunkiem. Nie musimy zgadzać się we wszystkim, żeby się doceniać i szanować.

Zamiast tego lepiej opracować konkretne zasady wzajemnego poszanowania swoich opinii, których wszyscy będą przestrzegać na zajęciach na temat migracji i uchodźstwa.

Na zajęciach o migracjach, uchodźcach i uchodźczyńach uczniowie i uczennice często wymieniają następujące zasady:

- Nawet jeśli mamy różne poglądy i nie zgadzamy się ze sobą, powinniśmy odnosić się do siebie z szacunkiem.
- Patrzymy na osobę, która mówi.
- Słuchamy się nawzajem.
- Pilnujemy, żeby każdy miał tyle samo czasu na wypowiedź.
- Jeśli nie zgadzamy się z kolegą/koleżanką, próbujemy zrozumieć jego/jej punkt widzenia, ale go nie komentujemy.

4. Zwracaj uwagę na uczniów, uczennice i ich emocje

Zaczynając rozmowę o doświadczeniach migracyjnych i uchodźczych, warto zwrócić uwagę na towarzyszące nam emocje. Nawet jeśli dzieci i młodzież nie do końca rozumieją, co się dzieje na szlakach migracyjnych do krajów Unii Europejskiej ani dlaczego coraz więcej państw buduje mury na granicach, aby zamknąć je przed ludźmi potrzebującymi azylu i bezpiecznej przystani z dala od wojen i represji politycznych, nie znaczy to, że tego nie przeżywają. Uczniowie i uczennice zwykle nie uważają członków swoich rodzin lub obywateli ich kraju za migrantów/migrantki sezonowo lub tymczasowo wyjeżdżających do pracy lub na studia. Często nie zalicza się tych doświadczeń do migracji ekonomicznej, edukacyjnej lub politycznej. Cała Europa ma tymczasem długą historię migracji. Emocje informują o naszej reakcji na wydarzenia. Dzięki uważności na emocje Twoich uczniów masz szansę się dowiedzieć, co jest dla nich przyjemne, a co nie, co ich przeraża lub złości. Jeśli będziesz świadoma własnych emocji, to pomożesz Twoim uczennicom odkryć, co jest dla nich ważne, i podjąć próbę zmiany świata na lepsze.³

Pierwszy ważny krok w pracy z tematem wywołującym silne reakcje emocjonalne to pomoc uczniom i uczennicom w rozpoznaniu i nazwaniu emocji, które czują podczas rozmowy.

² H. Zielińska, M. Leszko, *Razem o migracjach. Karty do analizy wydarzeń i procesów społecznych. Przewodnik dla nauczycielek i nauczycieli oraz ćwiczenia dla młodzieży*. Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2021.

Rozmawiając z uczniami i uczennicami o ich emocjach związanych z migracją, możesz zadać następujące pytania:

- Co się stało? Jaka sytuacja wzbudziła taką reakcję?
- Jakie myśli stoją za twoimi słowami? (Co osoba mówiąca myśli o samej sobie? Co myśli o świecie i innych ludziach? Co myśli o Tobie?).
- Jakie uczucia się z tym wiążą?
- Jakie niezaspokojone potrzeby mogą się kryć za tymi uczuciami?
- Jak można zaspokoić te potrzeby? Kto może w tym pomóc?

Przygotowując dyskusję o migracji, warto pamiętać:

- Jeśli temat dzieli społeczeństwo i wywołuje silne emocje, zaplanuj więcej czasu na jego omówienie.
- Zawsze mamy emocje. Nie ma złych emocji. Każdy może przeżywać i czuć w inny sposób. Każdy ma prawo do swoich emocji.
- Za ludzkimi decyzjami stoją różne wartości. Niektórzy na pierwszym miejscu stawiają zdrowie i życie, dla innych najważniejsza jest ochrona granic państwowych czy prawa człowieka.
- Pomyśl o rozmowie na temat migracji jak o szansie na pokazanie uczniom i uczennicom różnic między ich poglądami i punktami widzenia oraz na odkrycie tego, co ich łączy. Ważne, by nauczyciel jako moderator/prowadzący dyskusję był świadom emocji jej uczestników.

5. Wspieraj uczniów i uczennice w niezależnym, krytycznym myśleniu i sprawdzaniu źródeł informacji

Nie ma skutecznej edukacji o migracji bez umiejętności krytycznego myślenia uczniów i nauczycieli. Jak przekazywać uczennicom wiedzę, a jednocześnie wspólnie ćwiczyć umiejętność niezależnego uczenia się, podawania w wątpliwość, sprawdzania i poszukiwania prawdy?

Rozwijaj w młodych ludziach umiejętność zadawania pytań o to, co widzą, słyszą, myślą, czują, mówią i robią. Postępuj się pytaniami, które zmuszają do myślenia i angażują w dyskusję o współczesnych migracjach, na przykład: *Czy możesz wyjaśnić, dlaczego tak myślisz? Co sprawiło, że podzielasz tę opinię? Kto ma wpływ na to, co myślisz?*

Migracje to skomplikowane i złożone procesy mające wiele przyczyn i jeszcze więcej skutków.

Rozwijaj w uczniach i uczennicach umiejętność wyszukiwania wiadomości i ich kontekstu, selekcjonowania i krytycznej analizy otaczającego świata. Przeanalizujcie wspólnie na przykład wybrane memy z Internetu lub materiały prasowe o uchodźcach pod kątem prawdziwości informacji i ujęcia najważniejszych przekazów.

Pięć prostych pytań pomocnych przy analizie informacji:

- Kto jest jej autorem/autorką i jaki jest cel tej informacji?
- Jakich technik w niej użyto, aby przyciągnąć i utrzymać uwagę odbiorcy?
- Jaki styl życia, wartości i punkty widzenia są w tej informacji przedstawione?
- Jak mogą ją zinterpretować różni ludzie?
- Co zostało pominięte lub nie zostało uwzględnione?

6. Zwracaj uwagę na generalizacje i stereotypy

Czy Twoi uczniowie i uczennice kiedykolwiek wypowiedzieli lub słyszeli opinię, że „Mężczyźni nie potrafią robić kilku rzeczy naraz”, „Młodzi ludzie są nieodpowiedzialni i nie przejmują się przyszłością”, „Kobiety nie mają zmysłu orientacji”, „Muzułmanie nie szanują kobiet”, „Uchodźcy są agresywni”? W takich sytuacjach pamiętaj, że te wypowiedzi to nieprawda, że mówią o całej grupie, jak gdyby była jednolita i nie było różnic między ludźmi. Takie wypowiedzi wpędzają w generalizacje pomijające zalety różnorodności społeczeństwa lub grupy.

Temat migracji zawsze jest na czasie i wzbudza zainteresowanie. Żywe przykłady tego zjawiska można znaleźć w każdym europejskim kraju. Wiedza na temat migracji to antidotum na populistyczne programy polityczne.

**Anu-Liis Lauk,
nauczycielka w szkole drugiego stopnia w Saku
(Estonia)**

³ Paul Ekman opisuje siedem emocji (radość, zdziwienie, gniew, pogarda, smutek, strach, odraza), których najczęściej doświadczają ludzie. Szerzej na ten temat w: P. Ekman, *Universal Emotions. What are emotions?*, www.paulekman.com/universal-emotions.

Mówią, że żyjemy w epoce postfaktów. Emocje rządzą, nikogo nie interesują fakty i dane. Ale to właśnie fakty, dane i szeroki kontekst są dla mnie zawsze wielkim wsparciem, choć przyznaję, że emocje zawsze są moim towarzyszem w relacjach ze światem. Nasze wyobrażenia o migracji zwykle bardzo różnią się od rzeczywistości wyrażonej liczbami, ponieważ emocje mają na nie silny wpływ. To zdumiewające, że nie liczymy się z faktami. Czuję złość, bo obrazy w mediach wywierają potężny wpływ na powszechne rozumienie tego tematu.

**Tereza Freidingerová,
wykładowczyni uniwersytecka z Pragi
(Czechy)**

Generalizacje sprawiają, że w wypowiedziach posługujemy się stereotypami. To dlatego warto uczyć młodych ludzi precyzji wypowiedzi oraz uczulać ich na stygmatyzację i stereotypy, po które być może zdarza im się sięgać w codziennym życiu.

Oto kilka wskazówek, jak rozwijać u młodzieży wrażliwość na sposób wypowiadania się (własny i innych):

- **Unikaj generalizacji.** Zwroty takie jak „wszyscy uchodźcy są...”, „każdy wie, że mużulmanie...” można sparafrazować lub przeformułować, nadając im cechy osobistych opinii lub przekonań, którymi faktycznie są. Wyjaśnij, jakie mogą być skutki generalizowania. Możesz używać takich zdań jak: *Aniu/Pawle, słyszę Twoją opinię na ten temat / rozumiem Twój punkt widzenia, ale obawiam się, że tak ogólny sposób mówienia utrudni nam rozmowę... Nie jesteśmy w stanie skonfrontować Twojej opinii z doświadczeniem innych osób uczestniczących w rozmowie.* Zachęcaj, aby uczniowie odwoływali się do osobistych doświadczeń, zadając takie pytania jak: *Marku, co sprawiło, że tak myślisz? Czy przypominasz sobie choć jedną sytuację, która przeczy tej opinii? Czego dotyczy? Podziel się tym z nami.*
- **Nie krytykuj uczennic za posługiwanie się stereotypami, a jeśli to się zdarzy, zaznaczaj, że sięgnęły po schemat poznawczy.** Stereotypy są szkodliwe, ale jednocześnie upraszczają naszą

wizję świata, dzięki czemu opanowujemy zalew trudnych informacji. Fakt, że ktoś posługuje się stereotypami, nie oznacza, że robi to ze złej woli. Czasem jest to nieświadome. Warto podkreślać, że doświadczenie migracyjne i uchodźcze to złożone zjawisko, którego nie da się ująć w jeden prosty stereotyp.

- **Jeśli przeszłście z poziomu generalizacji do osobistych opinii i doświadczeń, zachęcaj pozostałe osoby w grupie do rozmowy, pytaj o alternatywy.** Możesz zadawać na przykład takie pytania: *Poznaliśmy pewne opinie. Co na ten temat myślą pozostali?, Jak można spojrzeć na to z innej perspektywy?, Jak zachowalibyście się na miejscu migrantek?.*
- **Zachęcaj uczniów i uczennice do krytycznego myślenia.** Możesz poprosić ich o zastanowienie się nad wiadomościami i opiniami, do których się odwołują, a także nad źródłem tych informacji. Zapytaj, gdzie je znaleźli i czy jest to wiarygodne źródło oraz jak mogą potwierdzić prawdziwość wiadomości. Pokieruj ich, korzystając z neutralnych, opartych na faktach źródeł informacji o migracjach.

Więcej informacji znajdziesz na s. 34
w rozdziale **Najczęstsze pytania o migracje.**

7. Omawiając globalne procesy migracyjne, wspieraj się prawdziwymi historiami

Możesz wykorzystać storytelling, aby pokazać uczniom i uczennicom różne tematy globalne i współzależności między nimi na lekcjach przedmiotowych lub przy okazji dyskusji o migracjach. To bardzo przydatna metoda wyjaśniania danych statycznych lub odwrotnie – przedstawiania prawdziwych historii przy okazji prezentacji danych statystycznych. Za każdą liczbą stoi czyjeś osobiste doświadczenie.

To podejście ma też inne zalety: opowieści wywołują emocje, poruszają nas, nadają ludzką twarz abstrakcyjnemu zjawiskowi. W ten sposób uczymy się głębiej i bardziej skutecznie, a także zastanawiamy się nad osobistymi doświadczeniami, aby zrozumieć procesy migracyjne.

Więcej informacji znajdziesz na s. 24
w rozdziale **Podejścia i metody uczenia o migracjach.**

- Przed wyborem opowieści o migracji (może to być na przykład film, wywiad czy reportaż na Instagramie), zastanów się, jakie wartości są dla Ciebie najważniejsze i które z nich chcesz przekazać młodzieży. Może to być szacunek (każdy człowiek powinien mieć możliwość korzystania ze swoich praw, o ile nie krzywdzi to innych), otwartość (różne systemy przekonań i wartości prowadzą do różnych działań i zachowań) lub empatia (np. zmiana klimatu zmusza ludzi w różnych częściach świata do zmiany miejsca zamieszkania).
- Zbuduj więź z bohaterem/bohaterką opowieści, zauważając nawet niewielkie podobieństwa między migrantem/migrantką a uczniami i uczennicami. W ten sposób młodzież częściowo będzie się identyfikować z bohaterem. Być może ta osoba lubi grać w piłkę lub oglądać te same seriale co Twój uczeń/uczennica. Do stworzenia więzi między słuchaczami a bohaterem opowieści wystarczy detal.
- Ucz słuchania i zadawania pytań. Przy omawianiu z młodzieżą trudniejszych wątków migracyjnych przydatna jest wrażliwość, umiejętność uważnego słuchania i sztuka zadawania pytań. Te umiejętności cechują dobrych dziennikarzy, więc warto posługiwać się ich technikami prowadzenia wywiadów. Pytania otwarte pomagają wyciągać pogłębione wnioski bez przekraczania niczyich granic.
- Pokazuj, jak małe historie migrantów i aktywistów przekładają się na wielkie opowieści o globalnych procesach. Posługuj się przykładami związków między historiami zwykłych ludzi z różnych krajów

Przy odgrywaniu ról uczniowie wchodzi w położenie uchodźcy i odczuwają empatię wobec ludzi, którzy musieli uciekać ze swoich domów. Po lekcji uczniowie lepiej rozumieją doświadczenia uchodźców z podróży.

**Liina Kitt,
nauczycielka w liceum w Tallinnie
(Estonia)**

a krajami globalnej Północy i globalnego Południa. Wykorzystując diagram współzależności, pomóż uczniom przemyśleć związek między zmianą klimatu a migracją środowiskową, biedą uniemożliwiającą zaspokojenie podstawowych potrzeb, takich jak dostęp do czystej wody, opieka medyczna i edukacja, a migracją, a także rolę migracji w zmniejszaniu nierówności między ludźmi. Uświadom uczniom, że za statystykami kryją się osobiste ludzkie historie. Pokaż profile aktywistów i liderów, którzy działają na rzecz integracji imigrantów ze społecznościami przyjmującymi. Takie historie mogą zainspirować młodzież do działania.⁴

8. Zadbaj o uczniów i uczennice z doświadczeniem migracyjnym

Pamiętaj, że doświadczenie migracyjne niekoniecznie widać, czasem niełatwo je zauważyć.

Daj każdemu przestrzeń na opowiedzenie o jego doświadczeniu i rozumieniu migracji. Ważne, by pytać o osobiste doświadczenie i różne opinie o wątkach poruszanych w dyskusji przez klasę.

Młodzi ludzie często inaczej niż nauczyciel/nauczycielka odbierają zjawiska omawiane na lekcji z racji swojej tożsamości i światopoglądu. Będzie to wpływać na ich postrzeganie własnego doświadczenia migracji. Słuchaj ich opowieści z wrażliwością, bo mogą być bolesne czy wręcz traumatyczne i niełatwe do zrozumienia przez innych uczniów. Zwracaj uwagę na atmosferę wsparcia i uczenia się, zachęcaj pozostałych uczniów, aby nie mówić o osobach z doświadczeniem migracyjnym „oni”. Tacy uczniowie i uczennice są wśród nas i wszyscy stanowimy jedną społeczność: lokalną, regionalną lub globalną.

Pamiętaj, że lepiej szukać podobieństw niż podkreślać różnice. Podobieństwa łatwo znaleźć, zadając pytania o plany, marzenia, pasje i czas wolny młodych ludzi.

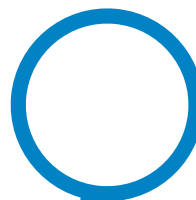
Więcej informacji znajdziesz na s. 35 w odpowiedzi na pytanie: „**O co mam zadbać, jeśli w klasie są uczniowie, uczennice z doświadczeniem migracyjnym?**”.

⁴ H. Zielińska, „Storytelling. Jak oddać głos migrantom i migrantkom z sąsiedztwa. Przewodnik dla młodzieży”, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020.

**Ostatnią lekcję poświęciłam
obecnemu kryzysowi migracyjnemu
na granicy litewskiej, polskiej
i białoruskiej. Wystuchaliśmy
reportażu radiowego wprost ze
strefy nadgranicznej, oglądaliśmy
zdjęcia, dyskutowaliśmy i wspólnie
odpowiadaliśmy na pytania. Osobiste
historie, reportaże dziennikarzy
i interaktywne lekcje sprawdzają
się w nauczaniu.**

**Klára Blahútová,
nauczycielka w szkole drugiego
stopnia w Pradze
(Czechy)**

Ramy kompetencji

Do czego są potrzebne ramy kompetencji?

Do czego służą ramy kompetencji? Obejmują główne obszary kompetencji, które młodzi ludzie powinni rozwinąć ze względu na partycypację społeczną i obywatelską oraz umiejętności interpersonalne. Ramy mają pomóc w zrozumieniu złożoności zjawiska migracji w skali lokalnej, krajowej i regionalnej, integracji i we wspieraniu osób mniej uprzywilejowanych, w tym tych z doświadczeniem migracyjnym i uchodźczym. W relacji z tymi kompetencjami młodzież może rozwijać umiejętności interpersonalne oraz poznawać sposoby komunikacji międzykulturowej, przeciwdziałania dyskryminacji i edukacji inkluzywnej w szkole i poza nią.

Korzystanie z ram kompetencji jest zalecane przy planowaniu zajęć m.in. o tematyce migracyjnej ilustrujących globalne współzależności. Ramy ułatwiają nauczycielom i nauczycielkom ocenę poziomu wiedzy, umiejętności, wartości i postaw ukształtowanych i prezentowanych przez młodzież w szkole i poza nią.

Jak korzystać z tego narzędzia?

Przeznaczenie: Ramy kompetencji opisują przykładowe kompetencje, których ukształtowanie w czasie zajęć na temat migracji z młodzieżą może być celem nauczycieli. Każda wiązka kompetencji obejmuje wiedzę, umiejętności, wartości i postawy prezentowane przez młodych ludzi. Obszary kompetencji często nakładają się na siebie. Ramy kompetencji mają pogłębiać całościowe podejście nauczycieli do złożonego zagadnienia migracji. Zachęcamy, aby odnosić się do kompetencji, korzystając z metod i koncepcji opisanych w tym zestawie narzędzi. Nauczyciele mogą się posługiwać ramami kompetencji jako kompasem przy planowaniu wartościowych zajęć na temat migracji.

¹ Więcej inspiracji znajdziesz w: *Competences for Democratic Culture. Living together as equals in culturally diverse democratic societies* (Council of Europe, 2016), *Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning* (CASEL, 2020) oraz *Global Citizenship Education. Topics and Learning* (UNESCO, 2015).

Jak rozumieć pojęcie kompetencji¹?

Kompetencje można zdefiniować jako połączenie wiedzy, umiejętności, postaw i wartości rozwijane przez młodych ludzi w czasie edukacji formalnej, nieformalnej i alternatywnej. Nie istnieje stały zestaw kompetencji, choć mogą one stanowić podstawę do planowania procesu uczenia się różnych zagadnień, także tych związanych z migracjami.

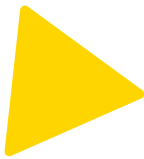
Wiedza: informacje o procesach migracyjnych i ich świadomość, a także najważniejsze czynniki kształtujące współzależności migracyjne w skali kraju, regionu i całego świata.

Umiejętności: zdolność do wykorzystywania wiedzy i wzorców zachowań do analizy procesów migracyjnych. Zdolność do utrzymywania relacji z osobami różnego pochodzenia, również z doświadczeniem migracyjnym.

Wartości i postawy: przekonania i (niezależne) ogólne nastawienie intelektualne młodych ludzi wobec zjawiska migracji i osób z doświadczeniem migracyjnym charakteryzujące się sprawiedliwością, równością i otwartością. Odnoszenie się do wartości i przyjmowanie postaw w różnych sytuacjach przebiega elastycznie, a dotyczy to również zagadnień migracyjnych.

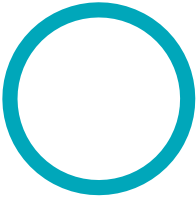
Praktyczne warsztaty poświęcone rozumieniu mediów i krytycznemu myśleniu pomagają uczniom i uczennicom krytycznie spojrzeć na przekazy medialne dotyczące migracji. Przyglądając się światu szeroko otwartymi oczami, zaczynamy rozumieć jego złożoność i znaczenie, jakie odgrywa w nim każdy człowiek.

**Anne Kraubner,
nauczycielka w liceum w Tamsalu
(Estonia)**

Migrację często się demonizuje: w mediach, w społeczeństwie czy w zwykłej rozmowie. Stała się narzędziem zastraszania. Rozmowa o migracji z uczniami i uczennicami, ale też z dorosłymi, to zaledwie pierwszy krok do poznania świata wokół nas. Największymi korzyściami z migracji są bliskość kultur i pozbycie się uprzedzeń. Bo przecież jesteśmy właśnie w tym miejscu dzięki migracji. To dotyczy wszystkich Europejczyków i Europejek, Słowian i całej ludzkości.

**Lukáš Vícen,
nauczyciel w liceum w Bratysławie
(Słowacja)**

Myślenie krytyczne i umiejętność korzystania z narzędzi informa- tycznych

Odpowie- dzialność etyczna

Młodzież jest świadoma etycznych aspektów związanych z migracjami

Młodzież zna etyczne inicjatywy i działania związane z migracjami

Młodzież ma świadomość złożonego i wielopoziomowego charakteru migracji i to akceptuje

Młodzież rozumie, jak są tworzone i odbierane informacje i przekazy medialne na temat migracji

Młodzież dostrzega zróżnicowane, wyważone i zniuansowane narracje na temat migracji

Młodzież opiera się na sprawdzonych informacjach/historiach prezentujących różne perspektywy i argumenty dotyczące migracji

Analizując informacje, młodzież opiera się na faktach i korzysta z różnych źródeł informacji w nowych i tradycyjnych mediach

Młodzież formułuje hipotezy co do przyczyn i skutków migracji i je sprawdza

Młodzież analizuje etyczne konsekwencje działań politycznych, społecznych i ekonomicznych wobec migrantów i innych grup społecznych oraz zastanawia się nad nimi

Młodzież postępuje etycznie wobec grup o odmiennym pochodzeniu społecznym i kulturowym

Młodzież przestrzega praw człowieka, w tym praw migrantów i uchodźców, broni ich i je upowszechnia

Młodzież wyszukuje informacje i podejmuje działania, współpracuje z innymi, planując, organizując i podsumowując działania na rzecz ochrony praw uchodźców i migrantów

Młodzież uczestniczy w inicjatywach obywatelskich i politycznych procesach migracyjnych (np. na poziomie lokalnym)

Młodzież rozumie zasady praworządności i prawa człowieka na poziomie lokalnym, krajowym i globalnym w kontekście migracji

Młodzież rozumie idee demokracji i postawy obywatelskiej, zwłaszcza w odniesieniu do międzynarodowych dokumentów (Powszechnej deklaracji praw człowieka itp.)

Młodzież zna przykłady aktywności obywatelskiej i możliwości podejmowania odpowiedzialności obywatelskiej w odniesieniu do procesów migracyjnych

Kompetencje obywatelskie

Szacunek

Empatia

Integralność

Odpowiedzialność

Solidarność

Otwartość

Relacje społeczne i szacunek dla różnorodności

Młodzież jest świadoma różnorodnych, wyważonych i zniuansowanych narracji przedstawiających perspektywę migrantów i migrantek oraz tematu migracji

Młodzież uczestniczy w dialogu i współpracuje z osobami o różnej tożsamości i pochodzeniu kulturowym

Młodzież analizuje sposoby dyskryminacji osób o różnym pochodzeniu i przeciwdziała im

Młodzież rozwiązuje konflikty i konstruktywnie współpracuje z innymi niezależnie od ich tożsamości i pochodzenia kulturowego

Młodzież korzysta z różnych sposobów współpracy, aby osiągnąć wspólny cel

Młodzież rozumie znaczenie, korzyści i wyzwania związane ze współpracą

Młodzież rozumie różne postawy i wartości wobec odmiennych i cudzoziemskich grup społecznych

Młodzież jest świadoma potrzeby rozwiązywania konfliktów i konstruktywnej współpracy z innymi niezależnie od ich tożsamości i pochodzenia kulturowego

Wiedza

Umiejętność

Wartości i postawy

Wartości i postawy (wspólne dla wszystkich wiązek kompetencji)

Szacunek: młodzież rozumie, że ludzie mają różne opinie lub poglądy na świat, które należy szanować, co nie jest równoznaczne z ich podzieleniem.

Empatia: młodzież potrafi z empatią reagować na uczucia i działania drugiej osoby. W efekcie młodzież rozumie emocje, motywacje i wysiłki drugiej osoby, nawet jeśli nie wyraża tego bezpośrednio.

Integralność: młodzież rozwija i buduje integralność, poznając własną tożsamość (Kim jestem? Do jakiej grupy społecznej należę? Jakie postawy i wartości są dla mnie ważne?), którą potrafi wyrażać godnie i autonomicznie, szanując przy tym innych.

Odpowiedzialność: młodzież rozumie konsekwencje swoich działań na poziomie lokalnym i globalnym. Wie też, że ma wpływ na to, co się dzieje wokół, i w ten sposób współtworzy bardziej sprawiedliwy, pokojowy i zrównoważony świat.

Solidarność: młodzież czuje się częścią globalnej społeczności i reaguje na łamanie praw nie tylko lokalnie, ale też w skali globalnej, wspierając tych, których prawa są łamane.

Otwartość: młodzież rozumie, że ludzie reprezentują różne religie, kultury, poglądy i pochodzenie, wyznają różne wartości i postawy, które mają wpływ na ich zachowanie i działanie.

W tym kontekście młodzi ludzie potrafią myśleć krytycznie, a jednocześnie mają własne opinie i odczucia, których nie próbują nikomu narzucać.

Podejścia i metody w uczeniu o migracjach

Podejście międzyprzedmiotowe w uczeniu o migracjach

Mondo

Nauczanie międzyprzedmiotowe to strategia, zgodnie z którą nauczyciele planują lekcje tak, by uwzględniły więcej niż jedną dziedzinę. W ten sposób uczniowie głębiej rozumieją temat i będą wykorzystywać umiejętności i strategie poznane na lekcjach do poszukiwania związków z rzeczywistością pozaszkolną. To szczególnie ważne w przypadku tak istotnych tematów jak migracje.

Nauczyciele, których głęboko porusza ten temat, zbyt często czują się pozostawieni samym sobie w rozmowie z uczniami. W trakcie rozmowy o migracjach w ramach zaledwie jednego przedmiotu uczniom może być trudno połączyć treści lekcyjne z sytuacjami poza lekcjami. Materiał szkolny bywa bardziej teoretyczny niż praktyczny, co zniechęca uczniów do nauki.

W naszym zestawie narzędzi staraliśmy się zamieścić scenariusze lekcji dla nauczycieli różnych przedmiotów, aby mogli we wspólnym gronie pracować nad niezwykle ważnym tematem migracji. Można go poruszać nie tylko na geografii i wiedzy o społeczeństwie, które zwykle mają to zagadnienie wpisane w program nauczania. Migracja to uniwersalne ludzkie doświadczenie, dlatego można o niej uczyć na przedmiotach artystycznych, ścisłych, matematyce itp. Zajmując się tym tematem na więcej niż jednym przedmiocie, ułatwiamy uczniom i uczennicom powiązanie go z doświadczeniami pozaszkolnymi, życiem prywatnym i społecznym.

W nauczaniu międzyprzedmiotowym możemy rozróżnić trzy fazy współpracy między nauczycielami i nauczycielkami:

- **Faza pracy równoległej** – nauczyciele kilku przedmiotów planują równoczesne prowadzenie lekcji na podobny temat, chcąc wspierać młodzież w znajdowaniu powiązań między treścią poszczególnych lekcji. Na przykład najpierw na lekcji historii nauczycielka przedstawia ważne wydarzenie historyczne o podłożu migracyjnym, a następnie na lekcji wiedzy o społeczeństwie nauczyciel w sposób ogólny omawia przyczyny i skutki migracji dla społeczeństwa.
- **Faza współpracy** – nauczycielki decydują się na wspólną pracę i wzajemną pomoc w realizacji tematu na lekcjach samodzielnie lub wspólnie. Na przykład nauczyciel geografii i nauczycielka matematyki mogą postanowić, że będą prowadzić lekcje na temat migracji i statystyki w tym samym czasie. Nauczyciel geografii korzysta z danych na temat migracji, a nauczycielka matematyki tłumaczy teorie statystyczne, interpretację i tworzenie wykresów itp.
- **Faza koncepcyjna** – nauczyciele przygotowują tematyczny międzyprzedmiotowy moduł lekcyjny o charakterze projektu rozwijający umiejętność dostrzegania współzależności. Do tego zadania jest potrzebna wiedza ekspercka ze wszystkich przedmiotów lekcyjnych branych pod uwagę, co może być trudne dla jednej nauczycielki. Rozwiązaniem jest połączenie sił i nauczanie w zespole. Prowadząc wspólnie szkolne zadanie na temat migracji, nauczyciele mogą pokazywać wpływ migracji na bieg historii, literaturę, sztukę, muzykę i naukę danej epoki.

Oto kilka praktycznych wskazówek, jak rozwijać międzyprzedmiotowe nauczanie o migracjach:

- Współpraca jest najważniejsza. Znajdź kolegów i koleżanki zainteresowanych nauczaniem o migracjach i wspólnie zastanówcie się, jak ten temat jest powiązany z Waszymi przedmiotami.
- Włącz do zespołu nauczycielki języków obcych, które często mają większą swobodę w wyborze tematów na zajęcia.
- Używaj kreatywnych metod. Sztuki wizualne, muzyka, taniec, teatr, literatura itp. ułatwiają uczniom lepsze zrozumienie doświadczeń migrantek oraz wyrażenie swoich myśli, poglądów i emocji.
- Zsynchronizowanie planów nauczania kilku przedmiotów w celu międzyprzedmiotowego uczenia o migracjach może być wyzwaniem. Łatwiejsze może się okazać zorganizowanie w szkole dnia lub tygodnia projektów edukacyjnych o migracjach.
- Projekty prowadzone przez uczniów można realizować poza lekcjami. Zachęcaj ich do tworzenia obiektów artystycznych, muzyki lub filmów, infografik o migracji, organizowania rozmów i debat, nagrywania podcastów itp.

Im więcej powiązań powstaje w mózgu, tym sprawniej mózg się uczy. Nauczanie międzyprzedmiotowe pomaga uczniom łączyć ze sobą różne dziedziny i odnajdywać głębszy sens wiedzy i umiejętności, a więc gromadzić intensywniejsze doświadczenie szkolne. Aby dowieść znaczenia migracji i zachęcać do empatii, postugiwanie się faktami i jasnymi argumentami w tym temacie, trzeba pokazywać, że to zjawisko wpływa na wszystkie obszary naszego życia. Eksponowanie powiązań międzyprzedmiotowych to jeden ze sposobów, by uwidocznic jego wszechobecność.

Storytelling, czyli jak angażować myśli i emocje młodzieży, wykorzystując opowieści migrantów i migrantek

Centrum Edukacji Obywatelskiej

Storytelling w szkołach

Zachęcamy nauczycieli i nauczycielki do wykorzystywania metody storytellingu do opowiadania historii osób z doświadczeniem migracji i uzupełniania suchych danych ilościowych lub statystycznych o perspektywę osobistą. Spośród wielu argumentów za wprowadzaniem tej metody na lekcjach na szczególną uwagę zasługuje ten, że historie dotyczą naszych emocji, poruszają nas, nadają ludzki wymiar abstrakcyjnemu zjawiskowi. To sprawia, że uczymy się w sposób pogłębiony i z lepszym skutkiem. Z jednej strony storytelling pomaga budować kompetencje społeczne, takie jak umiejętność słuchania, empatia i otwartość na dobre relacje międzykulturowe, umiejętność prowadzenia konstruktywnego dialogu i krytyczne myślenie. Z drugiej rozwija umiejętność analizy złożonych idei oraz rozumienia powiązań i współzależności między ludźmi, uczy też, jak działać na rzecz lepszego świata dla wszystkich.

Mogą to być historie zmyślane, prawdziwe, osobiste lub obserwacyjne, mające za punkt wyjścia wydarzenia bieżące lub historyczne. Zachęcamy nauczycielki i edukatorów do postugiwania się prawdziwymi, aktualnymi historiami jako ważnym uzupełnieniem obrazu migracji w mediach, podręcznikach szkolnych oraz, bardziej ogólnie, w oficjalnej narracji politycznej. W tym obrazie brak człowieka, indywidualnej perspektywy i głosów osób z doświadczeniem migracji i uchodźstwa,

Historie konkretnych osób nieodmiennie pomagają uczniom zrozumieć problematykę migracyjną. Kiedy w fazie przypominania stosuje metodę pięciostopniową, okazuje się, że ogólne idee są zbyt abstrakcyjne dla moich uczniów. Ich osąd okazuje się uproszczony.

**Hana Vacková,
nauczycielka w szkole drugiego stopnia w Ołomuńcu-Hejčinie (Czechy)**

których uznanie i integracja są warunkiem spokoju społecznego.

Biorąc pod uwagę dynamikę współczesnych migracji, jest stosunkowo łatwo wprowadzić punkt widzenia migrantów i migrantek do programu nauczania, bo te osoby żyją wśród nas. Storytelling to cenne narzędzie, które wspiera integrację uczniów i uczennic z doświadczeniem migracji z ich klasą i pomaga im budować bliższe relacje i kontakty ze szkolnymi rówieśnikami i rówieśniczkami.

Jednocześnie musimy mieć świadomość zagrożeń i korzystać z wartościowych, godnych zaufania materiałów. Taką propozycję stanowią [filmy zrealizowane przez organizację Migration Matters](#), które pokazują różne perspektywy (pomaga to uniknąć stereotypowego podejścia) i zadają osobiste pytania bez tezy (dzięki temu identyfikujemy się z historiami migrantów i migrantek, bo pokazują ich osobisty punkt widzenia, nie ograniczając się do spraw interesujących opinie publiczną).

Spotkanie z ciekawym człowiekiem

Jedną ze szczególnych stosowanych w szkołach metod storytellingu jest spotkanie z ciekawym człowiekiem. Takie wydarzenie to dla uczniów i uczennic okazja do spotkania z osobą z doświadczeniem migracji i wystuchania jej wyjątkowej historii. Rozmowę młodzieży z gościem można poprowadzić w różny sposób, ale najważniejszym celem jest samo spotkanie, na którym z jednej strony uczniowie i uczennice zaspokoją ciekawość, a z drugiej gość lub gościni podzieli się swoją historią.

Metoda odgrywania ról na lekcji o migracji wymuszonej rozbudza empatię w uczniach. Jeden z nich ujął to tak: „Często nie myślimy o konkretnych ludziach, których dotyczą wszystkie historie o migracjach. Media przedstawiają uchodźczyń za pomocą liczb i statystyk, tymczasem z migracją wiązą się ogromne trudności i osobista trauma. Warto czytać i znać osobiste historie tych ludzi, aby lepiej rozumieć całe zjawisko”.

**Sinile Org,
nauczycielka w szkole
drugiego stopnia w Saue
(Estonia)**

Jak zorganizować spotkanie?

Pożytecznym, ciekawym i kształcącym sposobem realizacji tego celu jest **przygotowanie gościa i młodzieży do spotkania oraz zadbanie o to, by wszyscy czuli się jego współorganizatorami.**

Jeśli masz już idealną gošcinie, zapytaj, czym chce się podzielić z młodymi ludźmi i jaki najważniejszy przekaz ma wybrzmieć na spotkaniu. Zapytaj też uczniów i uczennice, czego chcą się dowiedzieć, i wyjaśnij niezrozumiałe kwestie. Na przykład przyjrzyjcie się wspólnie mapie kraju pochodzenia gošcia, poczytajcie o sytuacji gospodarczej tego kraju i pomyślcie, czy mogła mieć związek z decyzją gošcia o migracji, lub obejrzyjcie film o powodach, dla których ludzie migrują. Na tym przygotowawczym etapie możesz skorzystać z poniższych podpowiedzi:

- Zapytaj uczniów i uczennice, z czym kojarzy im się migracja.
- Poproś, aby zastanowili się nad swoją tożsamością. Co dla nich oznacza to pojęcie? Co się na nie składa?
- Zachęć ich do przygotowania pytań do gošcini, a następnie poproś, aby sami na nie odpowiedzieli. Pytania i odpowiedzi można zapisać do późniejszego podsumowania.

Samo spotkanie może mieć formę rozmowy, prezentacji lub warsztatu, którego uczestnicy i uczestniczki będą wspólnie coś przygotowywać

i jednocześnie rozmawiać o migracji. Możesz zaprosić jedną lub więcej osób, ale zadбай o to, by wystarczyło czasu na opowieści wszystkich zaproszonych. **Przed spotkaniem przygotuj jego scenariusz**, którego będziesz się trzymać i w którym znajdą się wszystkie tematy rozmowy podane przez gošcia i młodzież.

Ważne, aby po spotkaniu **pamiętać o podsumowaniu wydarzenia**. Podziękuj gošciowi i zapytaj o jego wrażenia, o to, co się udało, a co wymaga ulepszenia przy następnej okazji. Stwórz uczniom i uczennicom przestrzeń do refleksji nad spotkaniem. Postuż się pytaniami przygotowanymi przed spotkaniem i zapytaj:

- Co i dlaczego zrobiło na was największe wrażenie?
- Co było, a co nie było zaskakujące?
- Czego jeszcze chcecie się dowiedzieć o migracjach? Jakich informacji potrzebujecie, aby pogłębić wiedzę na ten temat w kontekście lokalnym i globalnym?
- Czy zauważyliście jakieś podobieństwa między życiem gošcini i własnym? Jakie?
- Co to jest osobiste doświadczenie migracji?

Zapewnij wszystkim osobom biorącym udział w spotkaniu **przestrzeń na końcową refleksję**. Nie zapomnij o sobie: migracja to trudny, a nawet kontrowersyjny temat. Przy omawianiu go zadбай o swój wewnętrzny komfort i emocje. **Docień swój wysiłek**, tak jak my doceniamy ten wkład w naszą wspólną misję zmieniańcia świata na lepsze!

Zalety storytellingu i spotkań z ciekawym człowiekiem:

- Osobiste historie budzą emocje, które są niezbędne przy uczeniu się i zapamiętywaniu oraz budowaniu relacji w klasie.
- Bohaterka historii lub gošć spotkania może być dla uczniów i uczennic jedyną osobą z doświadczeniem migracji, jaką mieli okazję poznać lub z którą rozmawiali. To przeciwwaga dla znanych młodzieży przekazów medialnych, gdzie mówi się o migrantach i migrantkach, ale rzadko oddaje im głos. To także wspaniała okazja do rozwoju kompetencji krytycznego myślenia.
- Poznając osobiste historie i świadectwa, rozwijamy empatię, otwartość i wrażliwość na innych ludzi, stajemy się bardziej wyczuleni na niesprawiedliwość społeczną, polityczną i ekonomiczną na poziomie lokalnym i globalnym.
- Możliwość spotkania młodzieży z innymi osobami, które opowiadają o swoim doświadczeniu migracji i uchodźstwa stanowi ważny element kultury włączającej niezbędnej do zapewnienia równych praw i szans dla wszystkich ludzi niezależnie od ich pochodzenia.

- Opowiadanie i rozpowszechnianie historii migrantów i migrantek wśród młodzieży reprezentującej społeczność przyjmującą i migrantką może skłaniać do zapoznania się z procedurami obejmującymi migrantów, migrantki i ich rodziny na poziomie lokalnym i globalnym oraz z sytuacją prawną takich osób. Można żywić nadzieję, że doprowadzi to do zmian polityki wobec migrantów i migrantek.

Chciałabym częściej korzystać z metody storytellingu na lekcjach. Moim zdaniem opowieść to najlepsza droga do zrozumienia innych ludzi, ich motywacji, potrzeb, pragnień, aspiracji, cierpienia, smutków i radości.

**Barbara Głąb,
nauczycielka w szkole
podstawowej w Warszawie
(Polska)**

Na co należy **uwagać**
i **zwracać uwagę**, pracując tą metodą:

- Perspektywa osobista. Po wysłuchaniu historii zawsze znajdzie się pretekst do poznania kolejnych opowieści i punktów widzenia, dostrzeżenia różnych perspektyw, usłyszenia głosu innych. Pamiętaj, że prawdopodobnie nawet jedna historia zachęci Twoich uczniów i uczennice do pogłębienia wiedzy o globalnych wyzwaniach społecznych, politycznych lub ekonomicznych widzianych przez pryzmat osobistego doświadczenia migracji.
- Zbyt mało czasu (zwłaszcza w przypadku spotkania z ciekawym człowiekiem). Koniecznie należy poświęcić część czasu na przygotowanie i podsumowanie tego, co się wydarzyło. Zachęcamy, by na etapie przygotowania posługiwać się metodami edukacji międzykulturowej i/lub antydyskryminacyjnej. Przy podsumowaniu wspólnie mogą się sprawdzić metody zachęcające młodzież do dzielenia się wrażeniami i uwagami na temat własnych odczuć i wiedzy o migracji w perspektywie lokalnej i globalnej.
- Migracja i jej osobiste doświadczenie jako egzotyka. To podejście najczęściej ujawnia się przy omawianiu potraw lub zwyczajów związanych z gościnnością i może zaostreżać różnice między społecznością migrantką i przyjmującą.
- Stereotypy i uprzedzenia, które wnosimy do rozmowy o migracji i ludziach z innych kontekstów

Przydatne linki z przykładami storytellingu:

- *Opowieści o migracjach.*
<https://globalna.ceo.org.pl/material/filmowe-opowieści-o-migracjach/>
- *Hakim's Odyssey*
- *Zestaw pocztówek. Open hearts. Open Borders*

kulturowych. Pamiętaj, że edukatorzy i edukatorki są na nie podatni podobnie jak młodzież. Aby ograniczyć do minimum ryzyko, że ujawnią się na lekcji, dowiedz się więcej o dialogu międzykulturowym, włączaniu i antydyskryminacji. Pamiętaj, że wiedza wsparta dowodami uodparnia na uprzedzenia, ale nieświadomie wciąż się nimi posługujemy. Korzystaj z faktów i informacji z wiarygodnych, bezstronnych źródeł, aby wyjaśniać sytuacje, do których może odwoływać się osoba z doświadczeniem migracji.

Filozofia dla dzieci

Jason Buckley

*Roztłupuję drzewo bez siekiery,
Rozdzielam kochanków bez kłótni,
Rozpaczam wojnę bez jednego strzału,
Przechodzę tam i z powrotem, pozostając nieruchoma.
Czym jestem?*

Żeby nie zepsuć przyjemności z zagadki, odpowiedź podaję na końcu tekstu. Pomyślcie chwilę nad rozwiązaniem. Zasada działania zagadki jest taka, że problematyzuje jakieś zjawisko, podkreślając sprzeczności i wskazując różne kierunki myślenia. W tym przypadku przedmiotem zagadki jest coś, co ma bardzo konkretne skutki, a z drugiej strony jest całkowicie efemeryczne. Każda zagadka to jednocześnie zamek i klucz: stawia wyzwanie, a jednocześnie podsuwa pomoc w jego rozwiązaniu. Tak samo filozofia dla dzieci przedstawia sprzeczności i wieloznaczności ważnych problemów, ale i dostarcza narzędzi do ich zbadania i znalezienia najlepszych możliwych odpowiedzi.

Oto przykład. Grupa dzieci właśnie obejrzała prowokacyjny filmik, w którym zwyczajnie wyglądająca kobieta trafia do studia i stopniowo ulega przeobrażeniu: zostaje uczesana, umalowana, oświetlona i sfotografowana, a następnie jej zdjęcie zostaje przetworzone w programie graficznym, żeby powiększyć oczy, wydłużyć szyję, zatuszować defekty skóry. Na końcu kamera cofa się, aby pokazać ostateczne dzieło: billboard i dwie młode dziewczyny, które przechodząc, rzucają na niego okiem.

Po rozmowie w parach reakcja dzieci jest jednoznacznie negatywna. Poproszone o podsumowanie swoich myśli jednym słowem odpowiadają: „udawane”, „nieprawdziwe”, „fatszywe”. Zamiast pytać: „Czy taka reklama jest dobra?”, co nie prowadzi do ciekawej dyskusji, nauczyciel w roli facylitatora rzuca pytanie: „Skoro większość ludzi jest zgodna, że to jest złe, to dlaczego wciąż się to odbywa?”.

Po rozmowie w parach zaczyna się dyskusja. Pierwsze dziecko wypowiada się, po czym wybiera następną osobę. Kolejne dzieci często stwierdzają: „Zgadza się z...” lub „Nie zgadza się z...”. W miarę jak rozmowa się toczy, wypowiedzi coraz bardziej dotyczą pytań poprzednich osób, a coraz mniej pierwszego pytania.

Czasem facylitorka zachęca dziecko do rozwinięcia wypowiedzi przy pomocy tzw. pytania nakierowującego: Możesz podać przykład? Możesz powiedzieć coś więcej? Możesz wyjaśnić dlaczego? Co masz na myśli? Dlaczego to jest ważne? Czy możesz sam/sama sobie zaprzeczyć? Te pytania są zgodne z ogólną zasadą, że facylitator dyskusji nie powinien ujawniać, co sam myśli. Z tego samego powodu poświęca dużo czasu na robienie notatek, które może potem omówić z grupą. Ma to tę dodatkową zaletę, że zajmuje prowadzącego i uniemożliwia patrzenie mu w oczy, w których mogłyby pojawić się oznaki zachęty lub dezaprobaty. To dzieci, a nie facylitator, mają zdecydować, które odpowiedzi mają sens.

Aby trzymać dyskusję w ryzach i zapewnić czas na myślenie krytyczne i kreatywne, po kilku wypowiedziach facylitator pyta grupę, która opinia o historii z filmu jest jej zdaniem najbardziej racjonalna: to hipokryzja i tak naprawdę ludzie dają się nabrać zdjęciom; dzieje się tak dlatego, że przemysł kosmetyczny dysponuje wielkimi pieniędzmi; ludzie zawsze tacy byli, tylko teraz mają do dyspozycji nowe technologie. Aby zakończyć dyskusję, facylitorka prosi o zastanowienie się i ewentualne zaproponowanie innego sposobu myślenia lub postępowania.

Filozofia dla dzieci narodziła się w USA w latach 70. XX wieku, w czasach konfliktów społecznych. W dyskursie politycznym dominowały podziały, a rozsądek był na wagę złota – brzmiało znajomo? Zamiast używanych dziś filmów, historyjek, rozmów, książeczek z obrazkami, newsów i zdjęć pierwszymi inspirującymi materiałami do filozofii dla dzieci była seria powiastek filozoficznych autorstwa filozofa Matthew Lipmana i jego współpracowniczki Ann Sharp. Materiały poruszały odwieczne filozoficzne pytania o wolność, szczęście, logikę, wiedzę, a także sprawy dzieci: rodzeństwo, randki, dorastanie.

Mogłoby się wydawać, że to idealna pedagogika na dzisiejsze pełne konfliktów czasy, w których ważne sprawy dorosłych z coraz większą siłą wdzierają się w świat dzieci. Tymczasem fakt, że facylitator nie powinien popierać żadnej ze stron, może rodzić problemy: istnieją tematy dzielące opinię publiczną, co do których instytucja szkoły ma jednoznaczne stanowisko. W społeczeństwie istnieją zarówno rasiści, jak i osoby sprzeciwiające się rasizmowi, ale żaden nauczyciel ani nauczycielka nie pozostaną neutralni wobec poglądu, że rasistowski rasizm jest dopuszczalny.

Właśnie dlatego przy poruszaniu tematów, których ogólnej wartości się nie kwestionuje – jak w powyższym przykładzie – lepiej sprawdzą się pytania o przyczyny i skutki lub analizujące/ osądzające za i przeciw:

Skoro x jest złe, to dlaczego wciąż się dzieje? (Jak w powyższym przykładzie).

Skoro x jest dobre, to dlaczego się nie zdarza? (Skoro większość ludzi uważa, że zmiana klimatu jest naszym największym problemem, to dlaczego tak wolno reagujemy?).

Jakie przyczyny prowadzą do x? (Jakie są przyczyny rasizmu? Dlaczego tak wielu ludzi odrzuca potwierdzoną wiedzę naukową o szczepionkach?).

Które spośród x, y i z stanowi największe wyzwanie/ najważniejszą wartość?

Jakie są różne rodzaje x?

Dzięki pytaniom tego typu, zawierającym odgórne założenie, można poruszać trudne tematy, nie narażając żadnego dziecka na przykład na wyrwanie do odpowiedzi, czyli podanie w wątpliwość jego wartości jako osoby lub jego prawa do przebywania w miejscu dyskusji.

Nadal pozostajesz nauczycielem/nauczycielką, więc wciąż masz obowiązek chronić dzieci. Nie zmuszaj też dzieci do wyjaśnień z perspektywy mniejszości, na przykład: „Roksano, Bartek pyta, dlaczego masz chustę na głowie, skoro on nie może mieć czapki”.

Przydatne linki

W Internecie jest dużo materiałów pogłębiających temat filozofii dla dzieci.

- The Philosophy Man, www.thephilosophyman.com – cotygodniowy zestaw materiałów, dotychczasowe wpisy na blogu.
- The Philosophy Foundation, www.philosophy-foundation.org – materiały, książki, szkolenia online.

- The P4C Co-operative, www.p4c.com – strona z materiałami i tekstami o zaletach filozofii dla dzieci.
- Thinking Space, www.thinkingspace.org.uk – mocną stroną tych materiałów są propozycje kreatywnych działań.
- Teaching Controversial Issues: A guide for teachers, Oxfam, <https://oxfamlibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/620473/gd-teaching-controversial-issues-290418-en.pdf> (na stronach 14-15 tej publikacji można znaleźć interesujące studium przypadku wykorzystujące metodę filozofii dla dzieci).

Rozwiązanie zagadki: granica.

Jak pracować z filmem prezentującym perspektywę osób z doświadczeniem migracyjnym, aby był dla młodzieży pretekstem do dyskusji i refleksji?

People in Need Slovakia

Krótkometrażowe filmy dokumentalne to dla nauczycieli i nauczycielek źródło prawdziwych historii o ludziach, których łączy wspólne doświadczenie życiowe lub szereg wyzwań społecznych. Są to przydatne materiały edukacyjne, ponieważ:

- Przedstawiają dany problem przez pryzmat konkretnych osób i ich opowieści. Znacznie łatwiej jest przeprowadzić z uczniami i uczennicami rozmowę o sytuacji uchodźców i uchodźczyń, jeśli poprzedzi ją projekcja trzyminutowego filmu o Mahmoudzie, który przyjechał z Afganistanu do Polski, mając trzynaście lat. Bohater opowiada, czym jest dla niego dom i kim się czuje (film *Opowieść Mahmouda o migracji*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020). Młodzież dowiaduje się, jakie wyzwania napotkał Mahmoud nie tylko w czasie podróży do Europy, ale też adaptując się do życia w kraju, który udzielił mu schronienia. To solidna baza do pogłębionej dyskusji o przyczynach i skutkach migracji, rozwijającej umiejętność argumentowania oraz myślenia analitycznego i krytycznego.
- Uwalniają nauczyciela/nauczycielkę od dogłębnego studiowania danego zagadnienia, bo sama opowieść jest głównym źródłem informacji w tematyce lekcji. Oczywiście osoba prowadząca zajęcia powinna dysponować odpowiednią wiedzą o współczesnych migracjach ludności, ale nie musi być ekspertem/ekspertką w temacie poruszonym w filmie.

- Pomagają nauczycielom/nauczycielkom lepiej zrozumieć młodzież. Wspólne oglądanie filmu na lekcji może być jedynym w swoim rodzaju doświadczeniem, gdy zarówno osoba prowadząca lekcję, jak i młodzież przyjmują rolę widzów. Następująca potem dyskusja lub zadanie uzupełniające stanowią okazję do lepszego poznania uczniów i uczennic, ich opinii i doświadczeń związanych z tematem. Wytwarza się bezpieczna przestrzeń, w której młodzież swobodnie wyraża emocje, poznaje je i rozwija empatię.
- Stanowią dla uczniów i uczennic okazję do zapoznania się z historiami rówieśników i rówieśniczek z całego świata, wzmacniając poczucie globalnego obywatelstwa, współczucia i szacunku do odmiennej tożsamości kulturowej i pochodzenia.

Widzę wielki potencjał w wykorzystywaniu krótkich filmów o doświadczeniu migracji jako punktu wyjścia do zajęć. Osobiste wypowiedzi migrantów i migrantek mogą też stanowić podsumowanie lekcji lub konfrontować uczennice i uczniów z wnioskami, do których doszli podczas lekcji o migracjach.

Urszula Labuda, nauczycielka w szkole podstawowej w Pępowie (Polska)

Samo obejrzenie filmu to nie wszystko. To tylko metoda pracy, której efekt zależy od sposobu jej wykorzystania. Najważniejsze jest podjęcie refleksji nad zagadnieniami, wydarzeniami lub opowieściami osób pojawiającymi się w filmie. Wtedy tworzy się przestrzeń, w której uczniowie i uczennice mogą się czegoś się nauczyć.

Istnieją różne techniki wspierające proces uczenia się przez oglądanie krótkometrażowego filmu na zajęciach szkolnych:

- **Zadania do filmu.** Poproś uczniów i uczennice o śledzenie i odnalezienie w filmie określonych elementów. Możesz na przykład przygotować kartę pracy z pytaniami (*Jakie są relacje między bohaterami? Kiedy i dlaczego bohaterowie byli obarczeni odpowiedzialnością/sfrustrowani?*).

W pierwszej kolejności zdefiniuj cele lekcji, a następnie dostosuj do nich zadania. Na przykład jeśli chcesz zwrócić uwagę na osobiste doświadczenia uchodźców i uchodźczyń, postaw pytania, które pomogą uczniom i uczennicom lepiej poznać bohaterów i ich historie. Czasem mniej znaczy więcej: pamiętaj, aby nie przeciążyć młodzieży zadaniami. Bardzo wiele zależy m.in. od długości filmu, wieku uczniów i uczennic czy dostępności napisów w zrozumiałym dla młodzieży języku.

- **Rozmowa i refleksja o filmie.** Filmowe historie mogą być trudne i nieść wiele emocji. Pozwól uczniom i uczennicom je przeżywać, ale zadбай o przestrzeń do rozmowy o emocjach i zdarzeniach pokazanych w filmie oraz ich związku z codziennym życiem. Możesz na przykład przygotować kartę pracy z pytaniami (*Jak wam się oglądało ten film? Jakie były wasze pierwsze wrażenia po jego obejrzeniu? Jakie emocje w was wywołał?*).

Zachęcamy do prowadzenia dyskusji według **czterech etapów** cyklu uczenia się przez doświadczenie (cyklu Kolba), który pomaga uczniom i uczennicom.

Etap 1. Pytania, które pomagają młodzieży reagować zgodnie z jej doświadczeniami i wyrażać emocje wywołane przez film.

*Przykłady: Jak się czujecie po obejrzeniu filmu?
Co was zaskoczyło? Dlaczego?
Co zauważyliście, usłyszeliście,
zobaczyliście, czego doświadczyliście?*

Nauczyciel/nauczycielka ma do odegrania bardzo ważną rolę, jako że poruszane tematy mogą wywołać silne i zróżnicowane reakcje. Pamiętaj, aby czuwając nad całym procesem, towarzyszyć

Lubię korzystać z filmów dokumentalnych na lekcjach, bo historie budzą emocje, współczucie i empatię. Myślę, że filmy tego rodzaju to potężne narzędzie przeciwko dezinformacji i fałszywym wiadomościom.

**Hana Vacková,
nauczycielka w liceum
w Ołomuńcu-Hejčinie
(Czechy)**

Filmy dokumentalne to wspaniała pomoc w przedstawianiu globalnego wymiaru migracji. Dzięki nim uczniowie mają wgląd w temat przez pryzmat historii konkretnych osób. Filmy tego typu to też okazja do dyskusji z i namysłu nad ich poglądami. Ważne jest, by uczniowie zrozumieli, że temat migracji jest bardziej złożony i wielopoziomowy niż widać po pobieżnym przejrzeniu postów w mediach społecznościowych.

**Katri Mirski,
nauczycielka w liceum w Tallinnie
(Estonia)**

uczniom i uczennicom, ale nie angażować się w dyskusje o uczuciach. Pomagaj młodzieży nazywać emocje, zachęcaj do spokojnego ich wyrażania i odróżniaj emocje od opinii.

Etap 2. Pytania nakierowujące na **wyjaśnienie** skłaniają uczniów i uczennice do głębszej refleksji nad tym, czego doświadczyli, i stopniowego odkrywania, czym jest wspólne doświadczenie.

Przykłady: Jaka była wasza reakcja na zdarzenie w filmie? Dlaczego? Jak się czuliście, wykonując zadanie?

Ten etap pomaga uczniom i uczennicom przejść od emocjonalnej reakcji do bezpiecznego i świadomego uczenia się.

Etap 3. Pytania pomagające w **odbiorze kontekstu** osadzają film w szerszej perspektywie.

*Przykłady: Czego nowego nauczyliście się z filmu?
Jak zdobyta wiedza wpisuje się w szerszy kontekst lub łączy z tematem lekcji? Jak film ma się do waszych przekonań i wiedzy?*

Wychodząc od tych pytań, można wprowadzić informacje, które uzupełnią osobiste doświadczenie o konkrety i liczby, pomogą przeorganizować dotychczasową wiedzę uczniów i uczennic, uporządkować fakty przedstawione w filmie lub wprowadzić nowe.

Etap 4. Pytania służące wprowadzeniu zdobytych umiejętności i wiedzy w codzienne życie podkreślają aktualność poruszanego tematu i pomagają przejść

od etapu świadomości przyjętych postaw lub przekonań do ich praktykowania.

Przykłady: Które informacje uważasz za najbardziej przydatne? Dlaczego? Jak możesz wykorzystać to, czego się nauczyłeś/nauczyłeś? Jak możesz zaangażować się w sprawy poruszane w filmie?

Po dyskusji wspieranej pytaniami możesz zaproponować uczniom i uczennicom kolejne doświadczenie: praktyczne ćwiczenie w grupach lub wykorzystanie w codziennym życiu tego, czego się nauczyli.

Przykład z podstawy programowej

Filmy lub filmiki doskonale nadają się do wprowadzania tematu migracji na przykład na lekcji geografii dotyczącej przyczyn tego zjawiska.

Na początku lekcji przyda się ustalenie, jakie informacje i doświadczenia mają uczniowie i uczennice w danym temacie. Rozpocznij lekcję od burzy mózgów na temat „Dlaczego ludzie migrują?” lub „Dlaczego ludzie opuszczają swoje domy?”. Odpowiedzi zapisz na tablicy lub w aplikacji wizualizacyjnej, aby uczniowie i uczennice mieli je przed oczami. Nie oceniaj ani nie komentuj poziomu wypowiedzi: wszystkie są uprawnione i tak samo ważne.

Po zebraniu i zapisaniu wszystkich odpowiedzi odtwórz film *Young people share their reasons for*

Ucząc o trudnych tematach takich jak migracje, zawsze omawiam z klasą różne punkty widzenia. Zwykle zaczynam od ogólnej dyskusji, aby młodzież spontanicznie wypowiedziała się, co myśli o migracjach, ich przyczynach i związanym z nimi ryzyku lub – odwrotnie – o korzyściach, jakie przynoszą krajom. Skupiam się też na emocjach i empatii oraz pomagam uczniom i uczennicom zrozumieć kontekst prawdziwych historii migrantów i migrantek.

**Jan Pokorný,
nauczyciel w liceum w Pradze
(Czechy)**

W zajęciach o migracjach i innych kontrowersyjnych tematach pomaga bezpieczna atmosfera, w której bez obaw wyrażają swoje opinie. Doskonale widać to przy oglądaniu filmów ze strony internetowej www.jsns.cz/en [programu edukacyjnego „Jeden świat w szkołach”]. Jest tam wiele przykładowych lekcji z najczęstszymi pytaniami i odpowiedziami udzielanymi przez ekspertów i ekspertki. Dzięki tym materiałom czuję się pewnie, pracując z dziećmi w klasie.

**Andrea Tláskalová,
nauczycielka w szkole podstawowej
w Zbirohu
(Czechy)**

migrating zrealizowany przez organizację Migration Matters. Przed włączeniem filmu możesz poprosić, aby uczniowie i uczennice zwrócili uwagę, jakie przyczyny migracji podają osoby w filmie. Po odtworzeniu filmu poproś młodzież o uzupełnienie wcześniejszych odpowiedzi o wspomniane w filmie przyczyny migracji, które dotąd nie padły.

Dodatkowo możesz przeanalizować odpowiedzi na początkowe pytania otwarte i pogłębić temat. Możesz na przykład wypisać w osobnych kolumnach wypychające i przyciągające czynniki migracji. Możesz też przeanalizować odpowiedzi z perspektywy szans i wyzwań dla kraju przyjmującego.

Następnie spróbuj poprowadzić krótką dyskusję, zadając następujące pytania:

- Jak sobie radziliście z ustaleniem przyczyn migracji? Co było trudne, a co łatwe?
- Wyobraźcie sobie, że wyjeżdżacie do innej miejscowości lub innego. Z jakiego powodu i dokąd?
- Czy ktoś z waszych rodzin wyjechał do innego kraju lub miasta? Z jakich powodów?
- Czy i dlaczego wrócił/został?
- Niektórzy ludzie są zmuszeni opuścić swoje domy. Jakie okoliczności prowadzą do wymuszonych migracji?

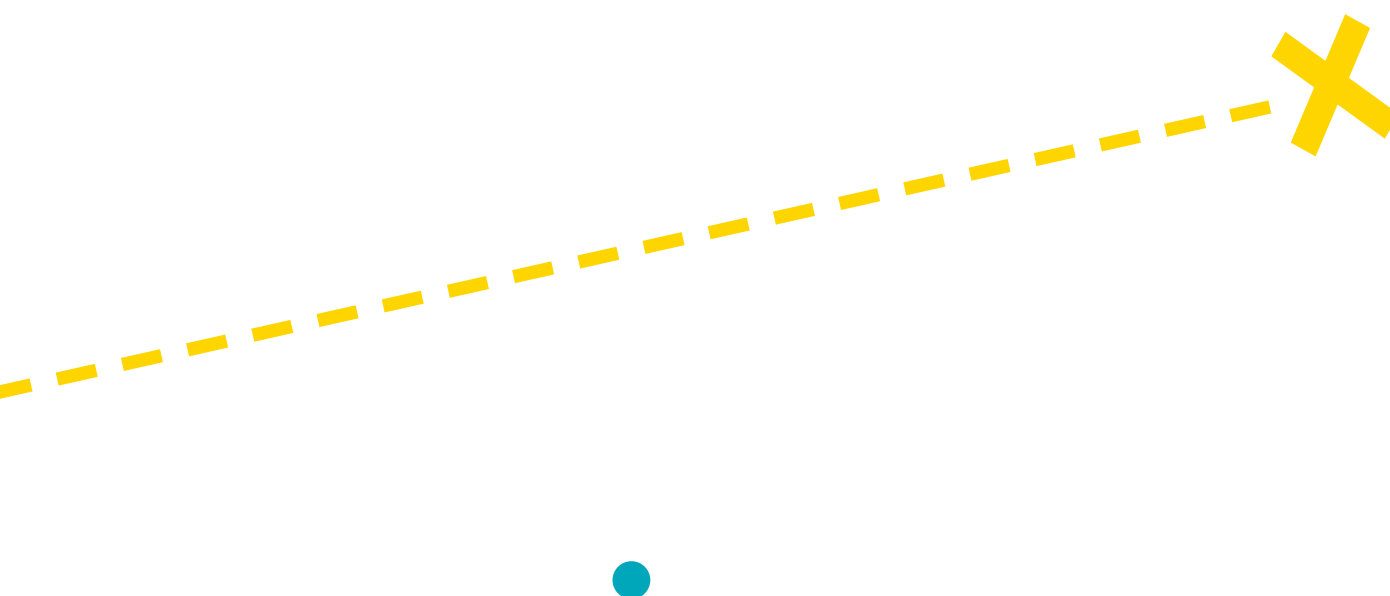
- Które zdobyte na lekcji informacje są dla was najbardziej przydatne i dlaczego?
- Wyobraźcie sobie, że do klasy przychodzi nowy uczeń lub uczennica z innego miasta lub kraju. Co możecie zrobić jako klasa, aby ta osoba poczuła, że jest wśród was mile widziana i akceptowana?

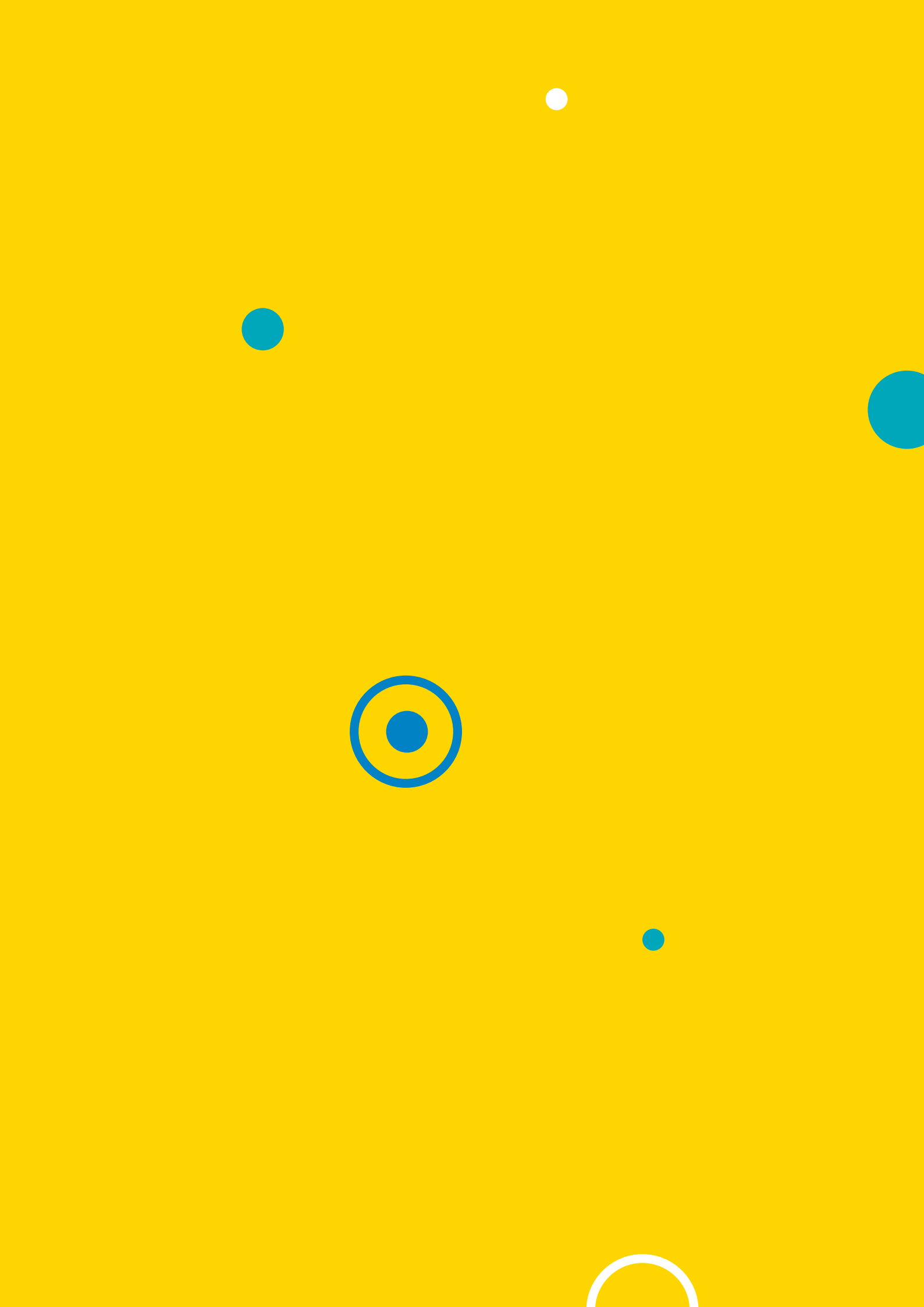
Wspólnie z młodzieżą poznawaj historie osób, które żyją obok was!

- Oglądając animację *Z walizką klocków przez świat* (5 minut), poznacie historię Kubana, który w dzieciństwie razem z rodziną przyjechał z Kirgistanu do Polski. Tu uczył się nowego kraju w ośrodku dla uchodźców, poznawał język polski, grał z nowymi kolegami w piłkę. I choć były też trudne chwile, tu planuje swoją przyszłość.
<https://globalna.ceo.org.pl/material/z-walizka-klockow-przez-swiat/>
- Oglądając film *Opowieści o migracjach* (17 min), poznacie Mahmouda, Stanisława, Senait, Krystynę i Łukasza. Bohaterowie i bohaterki migrowali w różne miejsca i z różnych powodów, a dzisiaj dzielą się swoim doświadczeniem. Postuchajcie, co dała im migracja, co było dla nich trudne, za czym tęsknią i o czym marzą.
<https://globalna.ceo.org.pl/materialy/filmowe-opowieści-o-migracjach/>
- Oglądając film *Opowieść Mahmouda o migracji* (3 minuty), postuchajcie o tym, czym dla Mahmouda jest dom i kim się czuje.
<https://globalna.ceo.org.pl/material/opowiesc-mahmouda-o-migracji/>

- Oglądając film *Opowieść Stanisława o migracji* (4 minuty), dowiedźcie się więcej, co trudnego było dla Stanisława w doświadczeniu migracji, a co zyskał.
<https://globalna.ceo.org.pl/material/opowiesc-stanislava-o-migracji/>
- Oglądając film *Opowieść Krystyny i Łukasza o migracji* (4 minuty), dowiedźcie się więcej o doświadczeniu migracyjnym Krysi i Łukasza i o tym, jak budowali rodzinę pomiędzy krajami.
<https://globalna.ceo.org.pl/material/opowiesc-krystyny-i-lukasza-o-migracji/>
- Oglądając film *Opowieść Senait o migracji* (4 minuty), poznacie Senait i dowiedźcie się, czego nauczyła ją migracja.
<https://globalna.ceo.org.pl/material/opowiesc-senait-o-migracji/>
- Film *Jestem stad* (5 minut), to okazja do rozmowy o tym, kto decyduje, gdzie jest nasze miejsce. Czy mamy poczucie, że należymy do społeczeństwa?
<https://globalna.ceo.org.pl/material/jestem-stad/>
- Oglądając *Jestem tu z wielu powodów* (5 minut), dowiedźcie się, że powody migracji są różne, tak jak ludzie, którzy migrują. W filmie poznajemy migrantów i migrantki oraz powody zmiany ich kraju zamieszkania.
<https://globalna.ceo.org.pl/material/jestem-tu-z-wielu-powodow/>

Więcej materiałów Centrum Edukacji Obywatelskiej o migracjach znajdziesz na globalna.ceo.org.pl.

Najczęstsze pytania o migracje

Poniżej zebraliśmy wskazówki, na co zwracać uwagę, prowadząc lekcję o migracjach, i jak reagować na możliwe zachowania młodzieży podczas takich zajęć.

„Czy zawsze muszę się z panią zgodzić? Mam prawo uważać inaczej!”

ODPOWIEDŹ: Warto pamiętać, że jeśli oczekujesz szacunku i zrozumienia dla imigrantek, musisz też szanować swoich rozmówców. Nie możesz wymagać czegoś, czego sam/sama nie okazujesz. Możesz nie zgadzać się z czymś zdaniem, ale nadal okazywać szacunek przez otwartość na opinie innych osób. Możesz dalej zadawać pytania, okazując zainteresowanie, i przedstawiać różne punkty widzenia bez okazywania wyższości. Pamiętaj, że postawy i uprzedzenia nie są oparte na faktach i danych, natomiast silny wpływ na nie mają emocje.

Jeśli jakiś spór zajdzie za daleko, możesz użyć swojego autorytetu. Jako nauczyciel jesteś odpowiedzialny za przestrzeganie szkolnych zasad i przepisów prawa. Dzięki temu Twoja pozycja jest oparta na trwałych punktach odniesienia, a nie na emocjach. Pamiętaj, że poświęcenie uwagi i czasu na wskazanie uczniom i uczennicom innego zestawu pytań oraz nazwanie obaw stojących za uprzedzeniami to skuteczny sposób zmiany czyichś przekonań.

Lucie Pivoňková
People in Need, Czechy

Jak odpowiadać na agresywne i stronnicze opinie wypowiadane przez uczennice w klasie pod wpływem ich rodziców? Przykład: „Moi rodzice mówią, że wszyscy uchodźcy są chorzy i agresywni”.

ODPOWIEDŹ: To szczególnie trudna sytuacja, nie ma łatwej odpowiedzi. Sposób reakcji zależy od pozycji

nauczycielki w klasie, charakteru kontrowersyjnych opinii wyrażanych przez uczniów lub uczennice oraz warunków i kontekstu sytuacji. Oto kilka sugestii co do tego, jak się zachować.

Nauczyciel może na przykład skupić się na błędach logicznych wypowiedzi „Moi rodzice mówią, że wszyscy uchodźcy są chorzy i agresywni”. Przecież jeśli osoba ubiegająca się o azyl choruje, to jest też osłabiona, a więc z dużym prawdopodobieństwem nie jest w stanie przejawiać agresji. Również słowo „wszyscy” otwiera pole do polemiki z taką wypowiedzią: jeśli istnieje przynajmniej jeden zdrowy lub nieagresywny uchodźca, to jest to podstawa do jej zanegowania (a łatwo to zrobić, biorąc pod uwagę dzieci uchodźcze).

Czego unikać, odnosząc się do podobnych wypowiedzi?

1. Staraj się nie udowadniać uczniowi błędu w obecności jego rówieśników i rówieśniczek. Jeśli chcesz zareagować na jego opinię, odwołuj się do faktów, a nie do osoby. Z rozważą wypowiadaj się o rodzicach ucznia i unikaj oceniania ich przed całą klasą. Rodzice Twojego ucznia prawdopodobnie są dla niego wielkim autorytetem, więc szanuj ich relację i dbaj o nią.
2. Unikaj rozbudowanych argumentów, które mogą stać się *argumentami ad personam* lub *ad absurdum*. Uczennica może cytować źródła internetowe głoszące bezpodstawne stwierdzenia. O ile nie masz kontrargumentów opartych na faktach i danych, nie wybieraj takiego stylu argumentacji.

Możesz zachować się następująco:

1. Poproś ucznia, żeby został na chwilę w klasie po lekcji. Umożliwi to dyskretną rozmowę. Zachęć ucznia do zastanowienia się, jakie jest źródło jego poglądów i przekonań. Poproś, aby pomyślał, co wpływa na jego taki, a nie inny sposób myślenia. Te pytania mogą skłonić ucznia do refleksji nad ważnymi dla niego wartościami. Rodzina zajmuje w jego życiu szczególnie ważne miejsce i na pewno wpływa na jego odbiór migrantów i uchodźczyń w społeczności.
2. Możesz też wykorzystać tę sytuację jako punkt wyjścia do rozmowy o tym, dlaczego ludzie są

różni i/lub mają różne opinie i dlatego niektóre z tych opinii są bardziej emocjonalne niż inne. Możesz zainspirować się tym e-modułem [Sensiclass](#), szczególnie następującymi ćwiczeniami:

- a. *Czy istnieją uniwersalne normy?*
(A jeśli tak, to dlaczego jest ich tak mało?).
- b. *Dlaczego ludzie mają różne zasady moralne?*
(I czy możemy coś z tym zrobić?).
- c. *Czy da się zmierzyć moralność?*
(A raczej co różni nasze wartości moralne?).

*prof. dr Katarzyna Górak-Sosnowska
Zakład Bliskiego Wschodu i Azji Środkowej,
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie
dr Urszula Markowska-Manista
Wydział Edukacji, Uniwersytet Warszawski*

Jakich argumentów użyć, aby wyjaśnić rodzicom i dyrekcji szkoły potrzebę mówienia o migracjach na lekcjach?

ODPOWIEDŹ: W epoce globalizacji i otwartych granic Unii Europejskiej migracja stanowi naturalny proces, o którym trzeba rozmawiać, ale uwzględniając różne punkty widzenia, opinie i doświadczenia.

Temat migracji niesie bardzo duży ładunek emocji i nierzadko radykalne poglądy. Rozmawiając o migracjach, warto przedstawić perspektywę osób (zarówno dorosłych, jak i młodych), których migracyjna rzeczywistość dotyczy bezpośrednio. W ten sposób uczniowie i uczennice należący do społeczności przyjmujących dostrzegą inne punkty widzenia, tradycje i praktyki kulturowe, w tym też style uczenia się, które uczniowie i uczennice z doświadczeniem migracyjnym mogą wnieść w życie szkoły.

Zaczynając rozmowę o migracjach, stwórz warunki, w których Twój koleś i koleżanka uczący innych przedmiotów oraz rodzice uczniów będą mieli okazję zobaczyć, że to złożony proces, na który wpływa wiele czynników. Aby wyrobić sobie opinię na ten temat, należy wziąć pod uwagę fakty i różne perspektywy. Włączając w dyskusję innych dorosłych ze szkolnej społeczności, rozwijasz dialog między nimi oraz inicjujesz rozmowy o ich obawach, wątpliwościach i innych emocjach, które budzą w nich migracje. Ponieważ to trudny i kontrowersyjny temat, przygotuj się do moderowania dyskusji, które mogą się rozwinąć.

Rozmawiając z kolegami, koleżankami i dyrekcją szkoły o pomysłach uczenia o migracjach, możesz

podkreślić, że ten temat jest już znany młodym ludziom (przecież nie są odizolowani od rzeczywistości). Mają wiedzę, odczucia i kształtujące się postawy dotyczące migracji, co wpływa na ich relacje ze światem i innymi osobami. Jednocześnie uczniowie mogą być zagubieni co do tego, gdzie szukać odpowiedzi na pytania lub jak pogodzić się z faktem, że ich najbliższe społeczności podzielają i rozpowszechniają stereotypowe opinie o migracjach. Młodym ludziom pozostawionym z takimi wyzwaniami samym sobie trudniej krytycznie analizować otaczającą rzeczywistość oraz wyrażać empatię i postępować z wrażliwością.

Rozmowy o migracjach na lekcjach nie utrudniają realizacji najważniejszych punktów podstawy programowej, będą za to wspierać uczniów i uczennice w zrozumieniu i analizie trudnych informacji. Przygotują ich do stawienia czoła globalnym wyzwaniom. Dzięki nim młodzi ludzie doświadczą różnorodności wartości i dostrzegą potrzebę tworzenia inkluzywnych społeczności i równych szans dla wszystkich.

*prof. dr Katarzyna Górak-Sosnowska
Zakład Bliskiego Wschodu i Azji Środkowej, Szkoła
Główna Handlowa w Warszawie
dr Urszula Markowska-Manista
Wydział Edukacji, Uniwersytet Warszawski*

O co mam zadbać, jeśli w klasie są uczniowie, uczennice z doświadczeniem migracyjnym?

ODPOWIEDŹ: Po pierwsze, pamiętaj, że doświadczenie migracyjne nie zawsze widać. Może ono wpływać na tożsamość na wiele sposobów, mieć wiele warstw i różnić się w zależności od osoby. Na przykład obywatelka Czech, która spędziła większość życia w międzynarodowej szkole w Zjednoczonych Emiratach Arabskich i właśnie wróciła do rodzimego kraju, nosi wprawdzie czeskie nazwisko, a jej pierwszym językiem jest czeski, ale mimo to czuje się obco z uwagi na swoje doświadczenie migracyjne. Inny przykład: możliwe, że uczeń, którego mama jest Litwinką, a tata Surinamczykiem, ma obywatelstwo tylko litewskie i nigdy nie był w Surinamie. Być może ten uczeń wygląda inaczej niż większość Litwinów i ktoś może pomyśleć, że ma doświadczenie migracyjne, gdy tymczasem nigdy się nie przeprowadzał, a imigrantem jest jego ojciec. Bez obaw rozwijaj różnorodność w szkole i zwracaj uwagę na tożsamości, które Twój uczeń wnosi do klasy i całej społeczności szkolnej.

Pamiętaj, że zarówno na lekcjach, jak i na zajęciach pozalekcyjnych młodzież różnie odbiera informacje w zależności od pochodzenia i praktyk kulturowych.

Po drugie, nie zakładaj, że znasz stosunek ucznia do jego kraju pochodzenia. Jeśli w Twojej klasie jest Syryjka, to może być zwolenniczką reżimu Baszszara al-Asada lub uchodźczynią, która uciekła przed tym reżimem. Jeśli w klasie jest kilka uczennic z doświadczeniem migracyjnym, zwracaj uwagę na ich wzajemne powiązania (mogą na przykład pochodzić z Rosji i Ukrainy lub Krymu). Wydarzenia obojętne dla Ciebie i reszty klasy mogą odbierać niezwykle emocjonalnie. Jeśli odnosisz się na lekcjach do aktualnych wydarzeń politycznych szczególnie ważnych dla Twoich uczniów z doświadczeniem migracyjnym, korzystaj z informacji ze źródeł wiarygodnych, neutralnych i nastawionych na fakty. Opierając się na rzetelnych źródłach, skłaniasz uczniów do krytycznego namysłu nad mediami i informacjami, które sami znajdują. W ten sposób mogą kształtować własne opinie, nie obrażając ani nie dyskryminując rówieśników i rówieśniczek.

Po trzecie, wprowadźcie dzielenie się osobistym doświadczeniem migracji, innych krajów i kultur ma ogromną siłę oddziaływania, ale nie zakładaj, że uczeń z doświadczeniem migracyjnym chce być żywym przykładem na potrzeby lekcji, „odgrywać inność” czy wypowiadać się w imieniu „Afrykanów” lub „Wietnamek” (pamiętaj, że Afryka to kontynent, a Wietnam to kraj). Jeśli w Twojej klasie jest taka osoba i zamierzasz poruszyć temat dotyczący jej kraju pochodzenia lub kultury, zapytaj ją wcześniej na osobności, czy chce się włączyć w omawianie tego tematu.

*prof. dr Katarzyna Górak-Sosnowska
Zakład Bliskiego Wschodu i Azji Środkowej,
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie*

*dr Urszula Markowska-Manista
Wydział Edukacji, Uniwersytet Warszawski*

Jaki wiek młodzieży jest najlepszy, żeby zacząć lekcje o migracjach?

ODPOWIEDŹ: Tematem migracji – zwłaszcza wydarzeń, które zaszły w czasie, gdy Twoi uczniowie i uczennice byli już na świecie – można zajmować na każdym etapie edukacji formalnej. Wprawdzie jest to złożone zagadnienie, ale można je wprowadzać w dowolnym wieku – w odpowiedni sposób. Warto wziąć pod uwagę czynniki środowiskowe, osobowościowe i pedagogiczne, ponieważ będą mieć znaczenie dla sposobu omawiania tematu

w klasie. Dobrze jest się zastanowić, na jakiej wiedzy, umiejętnościach i postawach chcesz się skoncentrować, ucząc o migracjach, i dostosować swój warsztat metodologiczny do potrzeb, umiejętności i możliwości uczniów. Treść i materiały należy dostosować do wieku i poziomu rozwoju psychologiczno-emocjonalnego młodych ludzi.

Wskazówki na temat rozpoczynania dyskusji i nauczania o migracjach znajdziesz w rozdziale *Uczymy o migracjach* na s.4-9.

*prof. dr Katarzyna Górak-Sosnowska
Zakład Bliskiego Wschodu i Azji Środkowej,
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie
dr Urszula Markowska-Manista
Wydział Edukacji, Uniwersytet Warszawski*

Jak jako nauczycielka lub osoba pracująca z młodzieżą mogą zadbać o własny dobrostan emocjonalny, poruszając z klasą trudne tematy takie jak migracje?

ODPOWIEDŹ: Jednym z najlepszych sposobów zadbania o własny dobrostan emocjonalny przy prowadzeniu zajęć o migracjach jest świadomość swojej roli. Jako nauczyciel/nauczycielka nie jesteś na lekcji po to, żeby dzielić się swoimi osobistymi opiniami i odczuciami. Masz za zadanie dotrzeć do uczniów z tym, co masz do powiedzenia. Pamiętaj, że miarą sukcesu w nauczaniu nie jest to, co mówisz, ale to, co odebrali i jak zareagowali uczniowie i uczennice. Spróbuj myśleć o temacie migracji raczej jako o impulsie do dyskusji niż prawdziwie do przekazania. Aby dyskusja była owocna, każdy jej uczestnik powinien czuć się bezpiecznie, również uczennice o doświadczeniach lub punkcie widzenia różnym od stanowiska nauczyciela czy większości klasy. W pracy z dziećmi ważne jest wrażliwe reagowanie na poglądy przejęte przez nie od rodziców.

Bardzo ważne jest znalezienie bezpiecznego sposobu rozładowania emocji na gruncie prywatnym, po pracy z klasą. Może pomóc krzyk, rzucanie poduszką, darcie papieru, sport, taniec lub inne relaksujące zajęcie, które pomoże Ci wyrzucić z siebie emocje i zregenerować się przed kolejnymi wymagającymi emocjonalnie zajęciami.

*Lucie Pivoňková
People in Need, Czechy*

Obawiam się, że mam niewystarczającą wiedzę o migracjach, aby rozmawiać o nich z uczniami i uczennicami. Jak mogę się do tego przygotować?

ODPOWIEDŹ: Nie musisz być ekspertem/ekspertką, aby rozmawiać o migracjach z uczniami. Jeśli chcesz poczuć się pewniej przed zajęciami, przejrzyj materiały polecane w tej publikacji. Przygotowując się do lekcji, zadaj sobie pytanie: Jakie mam poglądy na temat migracji? Czy chcę się nimi podzielić? Czego oczekuję od grupy?

Jeśli brakuje Ci jakiegokolwiek informacji, nie obawiaj się do tego przyznać. Mówiąc: „Nie wiem, ale to sprawdzę”, pokazujesz młodzieży, że niewiedza jest czymś naturalnym i że lepiej się do tego przyznać niż korzystać z fałszywych informacji lub stereotypów. Możesz poszukać potrzebnych informacji razem z uczennicami i wykorzystać tę okazję do rozmowy o korzystaniu z rzetelnych źródeł. Nauczyciel lub nauczycielka starający się poszerzać swoją wiedzę zyskują w oczach młodzieży na wiarygodności. Taka sytuacja świetnie pokazuje uczniom i uczennicom, że nie ma prostych rozwiązań ani oczywistych odpowiedzi w kwestiach globalnych takich jak migracje.

Gdzie znajdziesz rzetelne informacje o migracjach oraz uchodźcach i uchodźczyniach? Przygotowaliśmy listę polecanych źródeł, m.in. artykułów i materiałów edukacyjnych o migracjach dla nauczycielek (patrz niżej).

*Elżbieta Krawczyk, Weronika Rzeżutka-Wróblewska,
Julia Godorowska
Centrum Edukacji Obywatelskiej*

Jakie źródła informacji o migracjach są bezstronne i oparte na faktach?

ODPOWIEDŹ: W rozpoznaniu wiarygodnych, profesjonalnych materiałów godnych zaufania pomogą poniższe kryteria:

- 1. Przejrzystość mediów.** Znalezienie autora tekstu lub raportu oraz wydawcy danego medium powinno być łatwe, na przykład na stronie internetowej powinny się znajdować informacje o składzie redakcji i dane kontaktowe poszczególnych dziennikarzy. Strona powinna też zawierać łatwo dostępne dane wydawcy takie jak nazwa firmy, numer podatkowy i roczne raporty.
- 2. Krytyczne korzystanie ze źródeł.** Zawsze sprawdzaj, czy dany materiał nie prezentuje tematu jednostronnie. Zwróć uwagę, czy o migracjach mówi się zarówno z perspektywy społeczności przyjmującej, jak i migranckiej. Jeśli treść nie jest autorska, ale skompilowana z innych źródeł, to rzetelni twórcy i wydawcy podają źródła informacji (np. aktywny link do strony internetowej).
- 3. Wyraźne odróżnienie faktów od opinii.** Materiał powinien pozwalać na jasne oddzielenie faktów od opinii autora/autorki lub redakcji. Twoją czujność powinny wzbudzać uogólnienia, stereotypy oraz rażące lub mylące zdjęcia.

Dodatkowe materiały

Centre on Migration, Policy and Society (COMPAS),
<https://www.compas.ox.ac.uk>.

Eurobarometr,
<https://europa.eu/eurobarometer/screen/home#p=1&instruments=STANDARD>.

Migration Data Portal,
<https://www.migrationdataportal.org>.

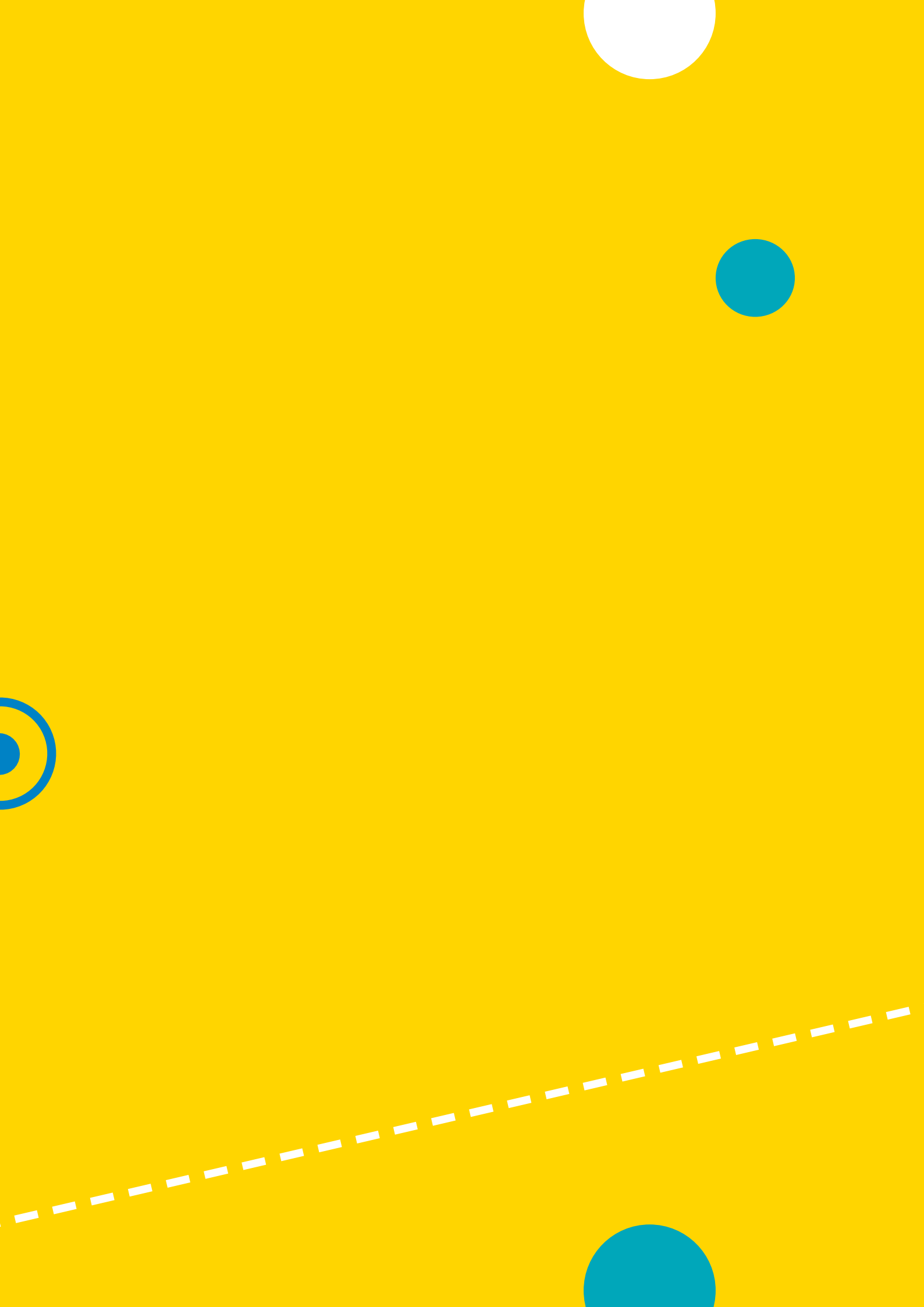
The Migration Policy Group,
<https://www.migpolgroup.com>.

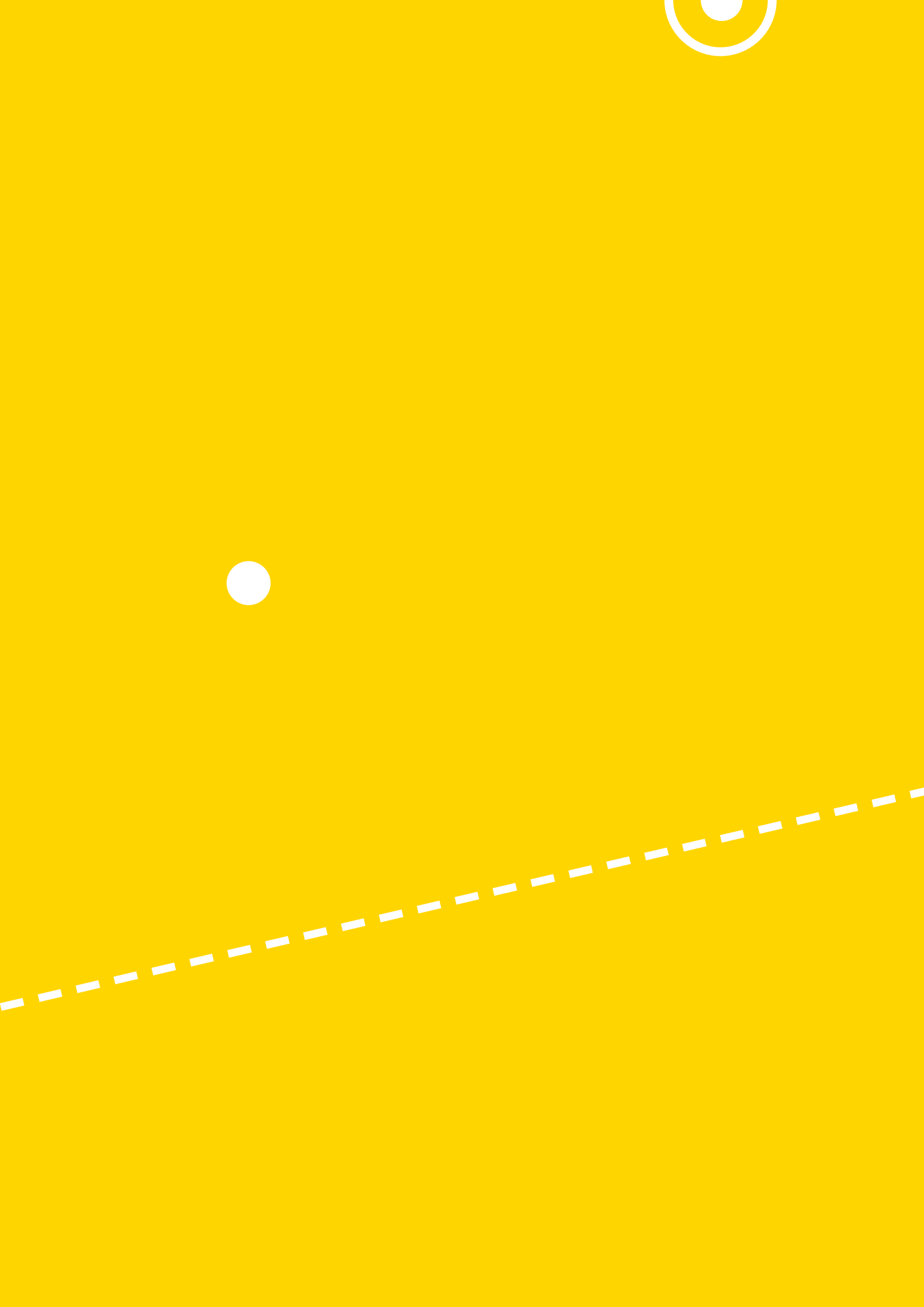
Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji (IOM),
<https://www.iom.int>.
<https://worldmigrationreport.iom.int/reports>.

Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców,
<https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>.

*Kristýna Brožová
People in Need, Czechy*

Migracje, migrantki i migranci – budujemy mapę pojęciową.

Ćwiczenie

Magdalena Fac-Skhirtladze

Ćwiczenie wykonane w klasie pozwala na zrekonstruowanie i ocenę wiedzy, postaw i wartości osób uczestniczących w zadaniu wobec zjawiska migracji. Ćwiczenie pozwoli na zobrazowanie relacji pomiędzy migracją jako zjawiskiem społecznym (w jej różnych formach – zależnie od wiedzy, jaką posiadają uczniowie i uczennice) a pojęciem migrantki, migranta (możliwość rekonstrukcji mapy pojęciowej i ujawnienia potencjalnych stereotypów, z którymi spotykają się uczennice i uczniowie bądź którymi sami się posługują).

czas trwania: maksymalnie 40 minut

poziom edukacyjny: klasy VI–VIII szkoły podstawowej i szkoła ponadpodstawowa

przedmiot: godzina wychowawcza

Przygotowanie

Nauczyciel/nauczycielka poprzez zadawanie pytań pomoże uczniom i uczennicom sproblematyzować tematykę migracji, oceni wyjściowy poziom ich wiedzy na ten temat, dowie się, jakie zagadnienia są dla nich niejasne, budzą w nich najwięcej emocji albo stanowią dla nich wyzwanie wychowawcze. Przeprowadzenie ćwiczenia pomoże wychowawcy/ wychowawczynie zdefiniować, które zagadnienia związane z migracjami ludności są najbardziej palące w danej grupie rówieśniczej i wymagają zaadresowania w procesie edukacyjnym i wychowawczym.

Dobrze przeprowadzone ćwiczenie pozwoli potencjalnie również budować kulturę włączającą w środowisku rówieśniczym, zdiagnozować trudne emocje oraz stereotypy związane z migracją, migrantami i migrantkami i – co z tym związane – sformułować odpowiedzi na kluczowe wyzwania, z którymi mierzy się młodzież w procesie edukacyjnym.

Ważne jest, aby podczas ćwiczenia stworzyć bezpieczną, komfortową przestrzeń dla wyrażania

Metody:	Formy pracy:	Środki dydaktyczne potrzebne do przeprowadzenia zajęć:
rozmowa	praca indywidualna, rozmowa kierowana na forum	duża kartka papieru, karteczki samoprzylepne, w przypadku edukacji zdalnej: wirtualna tablica (Jamboard, Conceptboard, Mural itp.), załącznik

swoich poglądów przez uczniów i uczennice (nie ma złych i dobrych odpowiedzi, na pogłębienie tematu i budowanie postaw przyjdzie czas po ocenie wiedzy, postaw i wartości posiadanych przez uczniów i uczennice – w kolejnych krokach procesu edukacyjnego).

Ćwiczenie można wykonać w klasie, w której uczą się dzieci z doświadczeniem migracji, ale również w klasie, w której są dzieci wychowywane w innej kulturze lub religii. Bardzo ważne: jeśli w Twojej klasie uczy się młodzież z doświadczeniem migracji, nie wywołuj do tablicy – decyzję o ewentualnym (nie)dzieleniu się swoim osobistym doświadczeniem pozostaw w gestii uczennic i uczniów.

Wprowadzenie

Migracje:	Migrant, migrantka:

1. Przygotuj tablicę lub dużą kartkę papieru i miejsce na ścianie do przyklejania karteczek samoprzylepnych. Rozdaj uczniom i uczennicom karteczki samoprzylepne – około dziesięć na

osobę. Podziel obszar do pracy (flipchart, tablica, ściana) na dwa obszary.

2. Przedstaw cel ćwiczenia:

Dziś porozmawiamy na temat migracji i zbudujemy wspólnie mapy pojęciowe odnoszące się do tego zagadnienia. Nie obawiajcie się mówić o tym, co wam się z tym pojęciem kojarzy. Dyskusja, wymiana poglądów, różnica zdań jest w porządku – nie musimy być zgodni we wszystkim, co zostanie powiedziane.

Rozmowa

1. Zadaj uczniom i uczennicom pytanie: **Czym jest migracja? Co ten termin oznacza? Co wam się z tym pojęciem kojarzy?**

Poproś uczennice i uczniów o zapisanie odpowiedzi na karteczkach samoprzylepnych. Poproś, by je przeczytali, gdy będą przyklejać karteczki na ścianie/arkuszu papieru/tablicy.

Gdy uczestniczki i uczestnicy zajęć przywołają kilka pojęć, zachęcaj do przywoływania kolejnych. Dopytuj, jak je rozumieją. Ważne jest, aby w tym ćwiczeniu podążać za tokiem myślenia uczennic i uczniów, pogłębiać ich odpowiedzi za pomocą pytań otwartych.

Jeśli klasie trudno będzie przywołać definicję lub choćby skojarzenia, zadaj pytania pomocnicze. Staraj się, aby były one raczej otwierające niż sugerujące.

Dlaczego? W jaki sposób?

Jakie waszym zdaniem są przyczyny...? –

to pytania otwierające. Pytania rozpoczynające się od „Czy...?” (na które odpowiedź brzmi: tak lub nie) to pytania sugerujące. Nie są one rekomendowane w tym ćwiczeniu.

Przykłady:

- **Co to są migracje? Dlaczego istnieją? Czy każde przemieszczanie się to migracja? Kiedy tak, a kiedy nie? Dlaczego?**
- **Dlaczego ludzie migrują? Czym migracje się różnią, a w czym wszystkie są podobne? Czy migracje mają miejsce tylko obecnie, czy znacie inne przykłady (historyczne) migracji?**
- **Czym skutkuje migracja? Na co wpływa i w jaki sposób? Dlaczego?**

2. Teraz przejdź do drugiej części zadania – wykorzystasz drugą połowę tablicy/flipchartu/ściany.

Zapytaj: **Kim są migrant, migrantka?**

Jeśli w klasie są osoby z doświadczeniem migracji, obserwuj, na ile chcą się zaangażować w dyskusję. Nie zmuszaj ich do zabrania głosu

czy zajęcia stanowiska. Możesz zapytać o ich doświadczenia, ale z szacunkiem i świadomością, że mogą nie chcieć się dzielić swoim osobistym doświadczeniem. Miej na uwadze, że mogą przeżywać trudne emocje.

Postępuj podobnie jak w pierwszej połowie ćwiczenia: wspieraj uczniów i uczennice poprzez zadawanie pytań otwartych i podążanie za tokiem rozumowania klasy, dopytuj, dociekaj. Nie oceniaj.

Pytania pomocnicze, które możesz zadać:

- Kto to jest migrant, migrantka?
Czy każdy, kto migruje (zmienia miejsce pobytu), to migrant, migrantka? Kto na przykład w „migranckim” społeczeństwie Australii czy Stanów Zjednoczonych (wielokulturowość, kulturą dominującą jest kultura przybyszów, nie rdzennych mieszkańców) jest „swoją”, a kto jest migrantem, migrantką? A w społeczeństwie polskim? Dlaczego?
- Czy znacie kogoś (osobiście, z opowieści, z przekazów medialnych, filmu, książki), kto migrował? A może sami macie doświadczenie migracji albo mają je wasi bliscy? Czy to oznacza, że są migrantkami, migrantami? Kiedy tak, a kiedy nie? Od czego to zależy?
- Kto o tym decyduje, że kogoś uważamy za migranta, migrantkę, a kogoś nie? Dlaczego?
- Co cechuje migranta, migrantkę? Po czym poznajesz, że dana osoba jest migrantką, migrantem? Jakich wyzwań mogą doświadczać osoby, które migrowały (zmieniły miejsce zamieszkania)? Dlaczego?
- Jakie emocje może odczuwać osoba, która zmieniła miejsce zamieszkania?

Podsumowanie rozmowy

1. Zależnie od tego, jakie pojawiły się odpowiedzi, spróbuj z klasą posegregować karteczki tematycznie. Poniżej znajdziesz pytania pomocnicze do podsumowujące do ćwiczenia, które wykonywała klasa:

- Czy wyłoniły się grupy zagadnień? Czy są wśród odpowiedzi karteczki o sprzecznym zabarwieniu, konotacjach? Dlaczego tak jest?
- Jakie emocje budzi w was słowo „migracja”? A jakie „migrantka”, „migrant”? Czy to się różni? Dlaczego?
- Co kategoria „migrant”, „migrantka” mówi o naszym społeczeństwie? O nas? A co o migrujących?
- Czy migracje są dobre, właściwe, pożyteczne? Dla kogo tak, a dla kogo nie? Czy migracje

powinny być wspierane? A może ograniczane? Dlaczego? Kto o tym decyduje?

- Czy i jak powinno się wspierać migrantki i migrantów? Dlaczego?

Jak analizować przebieg ćwiczenia?

Wskazówki dla osoby prowadzącej

1. Zwróć uwagę, czy i w jakim stopniu uczniowie i uczennice potrafią niuansować i rozróżniać zagadnienia związane z migracją oraz migrantkami i migrantami, czy przywołują inne związane z tym zagadnieniem pojęcia, na przykład:

- przyczyny, skutki migracji; migracje kiedyś i dziś; kategoria kraju, granicy, prawne uwarunkowania wolności przemieszczania się (na terenie Unii Europejskiej poza kraje Unii Europejskiej); rozróżnienie emigracji i imigracji, migracji powrotnej
- doświadczenia migracyjne osób; kategorie obywatelstwa, narodowości, języka ojczystego, języka urzędowego; prawo stałego i czasowego pobytu; status uchodźcy; pobyt tolerowany; wiza; repatriacja; otwarty rynek Unii Europejskiej (przepływ osób, dóbr, kapitału); migrant ekonomiczny; studentka międzynarodowa
- kategoria tożsamości i obcości; kultura kraju przyjmującego

- uprzedzenia i stereotypy; dyskryminacja; prawa człowieka.

2. Zaznacz w tabeli, które zagadnienia

- pojawiły się w wypowiedziach uczniów i uczennic
- nie pojawiły się, ale wymagają wprowadzenia na kolejnych zajęciach
- wzbudziły emocje uczniów i uczennic.

3. Zależnie od tego, jakie kwestie pojawiły się w wypowiedziach uczennic i uczniów, możesz postużyć się szeregiem ćwiczeń do pogłębienia niektórych zagadnień z młodzieżą, wykorzystać materiały edukacyjne lub filmy. Możesz też wybrać materiały, uwzględniając emocje uczennic i uczniów, które dały o sobie znać podczas tego ćwiczenia.

4. Co ma szansę zaobserwować nauczyciel/nauczycielka w sobie oraz w uczniach i uczennicach podczas tego ćwiczenia?

Jakie emocje pojawiły się u uczniów i uczennic? Jakie emocje pojawiają się w Tobie?

Co sprawiło młodzieży najwięcej trudności? Wiedza, postawy, wartości, stereotypy?

Jakie wyzwania stoją przed nauczycielem/nauczycielką podczas pracy w tematyce migracji w danej grupie?

Kategorie zagadnień	Pojawiły się w wypowiedziach uczniów i uczennic	Wzbudziły emocje uczniów i uczennic	Nie pojawiły się, ale wymagają wprowadzenia
przyczyny, skutki migracji; migracje kiedyś i dziś; kategoria kraju, granicy, prawne uwarunkowania wolności przemieszczania się (w Unii Europejskiej, poza Unią Europejską); rozróżnienie emigracji i imigracji, migracji powrotnej			
doświadczenia migracyjne osób; kategorie obywatelstwa, narodowości, języka; prawo stałego i czasowego pobytu; status uchodźcy; pobyt tolerowany; wiza; repatriacja; otwarty rynek Unii Europejskiej (przepływ osób, dóbr, kapitału); migrant ekonomiczny; studentka międzynarodowa			
kategoria tożsamości i obcości; kultura kraju			
uprzedzenia i stereotypy; dyskryminacja; prawa człowieka			

5. Jak ocenić zmianę?

W ocenie zmiany należy przede wszystkim przyglądać się argumentacji i obszarom przywoływanym przez uczniów i uczennice w ćwiczeniu.

- Jakie zagadnienia przywołują uczennice i uczniowie, jeśli chodzi o procesy migracyjne?
- Co umieją powiedzieć o ich przyczynach, skutkach, rodzajach?
- Czy jest to temat bliski ich doświadczeniu, czy tylko zapośredniczony przez media?
- Czy są skłonni do poszukiwań, kwestionowania własnych sądów, krytycznego myślenia i weryfikowania zastyszanych informacji, rekonstruowania pojęć i ich znaczeń przez pryzmat poszczególnych aktorów (grupa większościowa, mniejszość, migrant/migrantka, społeczeństwo)?

Warto na tym etapie powstrzymać się od sądów wartościujących wiedzę (bądź jej brak), umiejętności czy postawy. Zmiana postaw rzadko odbywa się poprzez obalanie stereotypów lub błędnej wiedzy na temat migrantów i migrantek. Cenna może być praca z budowaniem empatii oraz prezentowanie narracji migrantek i migrantów. Zamiast od razu reagować na brak wiedzy, stereotypy czy uprzedzenia, lepiej się zastanowić, z czego wynikają: Jaką mapą pojęciową posługują się uczennice i uczniowie? Czego w niej brakuje? Jakimi uproszczeniami się posługują? Jakie emocje im towarzyszą?

Jakie działania można zaproponować po ćwiczeniu?

- Zależnie od tego, co przywołają uczniowie i uczennice w dyskusji, ale również uwzględniając zagadnienia, które nie zostały poruszone, możesz zaplanować dalsze lekcje na temat migracji.
- Zastanów się, czy chcesz pogłębić wiedzę uczniów i uczennic na określone tematy, pracować z emocjami, stereotypami, przybliżyć im historie osób z doświadczeniem migracji.
- Zastanów się, jakie materiały będą najbardziej odpowiednie zależnie od przedmiotu, którego uczysz, albo kwestii wychowawczych, które chciałabyś/chciałbyś poruszyć.
- Możesz postużyć się katalogiem zagadnień proponowanych na stronie Centrum Edukacji Obywatelskiej: www.globalna.ceo.org.pl.

Co może zyskać Europa dzięki migracjom?

Ćwiczenie

Michał Szczepanik

W wyniku zbrojnej agresji Rosji na Ukrainę doświadczamy zjawiska migracji na skalę niespotykaną w Polsce od połowy XX wieku. Jest to niewątpliwie ogromne wyzwanie dla państw i społeczeństw przyjmujących, ale także okazja do ich rozwoju i kulturowego wzbogacenia. Europa, podobnie jak inne kontynenty, kształtowała się i nadal kształtuje pod wpływem ruchów migracyjnych. Dzięki ćwiczeniom uczennice i uczniowie uświadomią sobie, czym jest zjawisko migracji, oraz dowiedzą się, jakie korzyści mogą z niej płynąć dla państw i społeczeństw w Europie. Scenariusz może być inspiracją do dyskusji o obawach uczniów i uczennic związanych ze zjawiskiem migracji.

czas trwania: 30-40 minut

poziom edukacji: klasa VI szkoły podstawowej

przedmiot: geografia

Pytanie kluczowe:

Co zyskują kraje przyjmujące migrantów i migrantki?

Cele zajęć dla nauczyciela, nauczycielki:

- wskazanie głównych przyczyn i skutków starzenia się społeczeństw
- wyjaśnienie przyczyn i konsekwencji różnicowania demograficznego ludności Europy
- określenie społeczno-ekonomicznych i kulturowych konsekwencji migracji na obszarze Europy

Cele i kryteria w języku ucznia, uczennicy:

cel: dowiesz się, jakie są lub mogą być pozytywne konsekwencje migracji z perspektywy kraju przyjmującego

Kryteria sukcesu:

- wyjaśnisz pojęcie migracji
- wskażesz co najmniej dwie przyczyny starzenia się społeczeństw i wymienisz tego konsekwencje
- wyjaśnisz przyczyny i konsekwencje różnicowania demograficznego Europy
- określisz społeczno-ekonomiczne i kulturowe konsekwencje migracji na obszarze Europy

Materiały i środki dydaktyczne:

Załącznik nr 1 – Materiał pomocniczy: *Grafika Struktura wieku ludności na kontynentach w 2010 r.*

Załącznik nr 2 – Karta pracy

Zintegrowana Platforma Edukacyjna, Ministerstwo Edukacji i Nauki, *Migracje na świecie*, <https://zpe.gov.pl/a/migracje-na-swiecie/D4X1erTxJ>.

Film *Jakie są przyczyny migracji?* Materiał edukacyjny, Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej, <https://youtu.be/mdpcDCnNW5M>.

Materiał dla nauczyciela, nauczycielki: M. Górczyńska, *Polska jako kraj imigracji – kto i w jakim celu przyjeżdża do Polski?*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2020, https://globalna.ceo.org.pl/wp-content/uploads/sites/4/2021/10/polska_jako_kraj_imigracji.pdf.

Strona internetowa Urzędu do Spraw Cudzoziemców: <https://www.gov.pl/web/udsc>.

Baza danych o imigrantach i imigrantkach w Polsce: Mapy i dane statystyczne. Imigranci i służby migracyjne Polski, <https://migracje.gov.pl/statystyki/zakres/polska>.

Komputer, projektor multimedialny

Podstawa programowa:

VII. Geografia Europy: położenie i granice kontynentu; podział polityczny Europy; główne cechy środowiska przyrodniczego Europy; zjawiska występujące na granicach płyt litosfery; różnicowanie ludności oraz starzenie się społeczeństw; największe europejskie metropolie; różnicowanie źródeł energii w krajach europejskich; rolnictwo, przemysł i usługi w wybranych krajach europejskich; turystyka w Europie Południowej

Uczeń:

7) wyjaśnia przyczyny i konsekwencje zróżnicowania demograficznego ludności Europy;

8) ocenia społeczno-ekonomiczne i kulturowe konsekwencje migracji na obszarze Europy.

Przebieg zajęć:

1. Zapisz na tablicy pytanie kluczowe: Co zyskują kraje przyjmujące migrantów i migrantki? Poproś, by uczennice i uczniowie zastanowili się nad odpowiedzią, przeznaczone na to minuty, następnie zbierz ich odpowiedzi. Poinformuj, że na tym etapie zbieracie propozycje odpowiedzi, nie oceniając ich. Dopowiedz, że na tym etapie nie mówimy o trudnościach, które także są zauważalne. **(2 minuty)**.
2. Wyświetl grafikę z załącznika nr 1 (<https://tiny.pl/9n4z5>), poproś, aby uczennice i uczniowie zastanowili się w parach, jakie mogą być przyczyny i konsekwencje zróżnicowania wiekowego w Europie na tle innych kontynentów. Poproś, by jedna z osób notowała wnioski w zeszycie. Poproś chętne osoby o zaprezentowanie wniosków. **(4 minuty)**.
3. Następnie wyjaśnij, że ludność Europy znajduje się w stanie starości demograficznej, o czym świadczy mała liczba rodzących się dzieci i wydłużanie się przeciętnego czasu życia Europejczyków i Europejki. Poproś, aby uczennice i uczniowie zastanowili się indywidualnie, jakie mogą być konsekwencje starzenia się społeczeństw. Zbierz ich opinie. **(2 minuty)**.
4. Zapytaj uczennice i uczniów, czy wiedzą, czym jest migracja. Zastosuj technikę „Partnerzy do rozmowy”: jedna osoba w parze odpowiada na pytanie, druga tylko słucha, po minucie następuje zamiana ról – teraz osoba, która mówiła, słucha przez minutę wypowiedzi koleżanki/kolegi.

Migracje ludności to całokształt przemieszczeń prowadzących do stałej lub okresowej zmiany miejsca zamieszkania osób. Migracje uważa się za najważniejszy przejaw przestrzennej mobilności ludności. Zjawisko to można kategoryzować pod kątem czasu trwania (stałe, sezonowe), obszaru przemieszczania się ludności (wewnętrzne, zewnętrzne), przyczyn (np. polityczne, ze względu na prześladowania, zarobkowe, rodzinne, osobiste) oraz sposobów organizacji przemieszczania (dobrowolne – przymusowe, indywidualne – grupowe, udokumentowane – nieudokumentowane).

Przedstaw definicję migracji, a następnie zapytaj, czy jest ona podobna do tych, które pojawiły się w czasie rozmowy w parze.

Zwróć uwagę, że istnieją także takie pojęcia jak uchodźstwo, imigracja czy emigracja.

- Uchodźstwo to rodzaj migracji przymusowej osób, które na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przekonań politycznych lub przynależności do określonej grupy społecznej były zmuszone opuścić kraj pochodzenia oraz które z powodu tych obaw nie mogą lub nie chcą korzystać z ochrony swojego kraju. Uchodźcy uciekają przed prześladowaniami, m.in. w wyniku wojen, rewolucji czy czystek etnicznych.
- Emigracja to wyjazd z kraju pochodzenia do innego państwa.
- Imigracja to przyjazd do kraju innego niż kraj pochodzenia.

Więcej definicji związanych z migracjami: <http://uchodzcy.info/infos/pojecia-i-definicje>. **(6 minut)**.

Poproś, aby uczennice i uczniowie określili, jakie są przyczyny migracji.

Badaczka Nassim Majidi wyróżnia trzy grupy najczęstszych przyczyn migracji na świecie:

- konflikty wojenne międzynarodowe, regionalne i domowe
 - brak stabilności politycznej, z którym wiąże się represje, brak swobody zrzeszania się, wolności wyznania i prasy itd.
 - problemy ekonomiczne, inflacja, bezrobocie, ubóstwo. **(4 minuty)**.
5. Podziel uczennice i uczniów na czteroosobowe grupy. Rozdaj grupom kartę pracy (załącznik nr 2) i poproś, aby uzupełnili rybi szkielet. Niech na wszystkich poziomych liniach zapiszą korzyść płynącą z migracji ludzi dla kraju przyjmującego. Wykonując to zadanie, klasa może się skupić na migracji Ukraińek i Ukraińców do Polski, której przyczyną jest wywołana w Ukrainie przez Rosję wojna. Jedna kategoria przyczyn nie została na schemacie określona („inne”) – jeśli grupa uważa, że istnieje dodatkowa korzyść z migracji, może ją tam wpisać. Następnie poproś kilka grup o odczytanie zapisanych informacji. Każda grupa odczytuje korzyści w jednym obszarze, reszta klasy uzupełnia wypowiedź. Na koniec zapytaj, czy któraś z grup uzupełniła kategorię „inne”. Jeśli tak, poproś o zaprezentowanie jej propozycji. **(12 minut)**.
 6. Wróć do pytania kluczowego, poproś chętne osoby o udzielenie odpowiedzi. **(2 minuty)**.

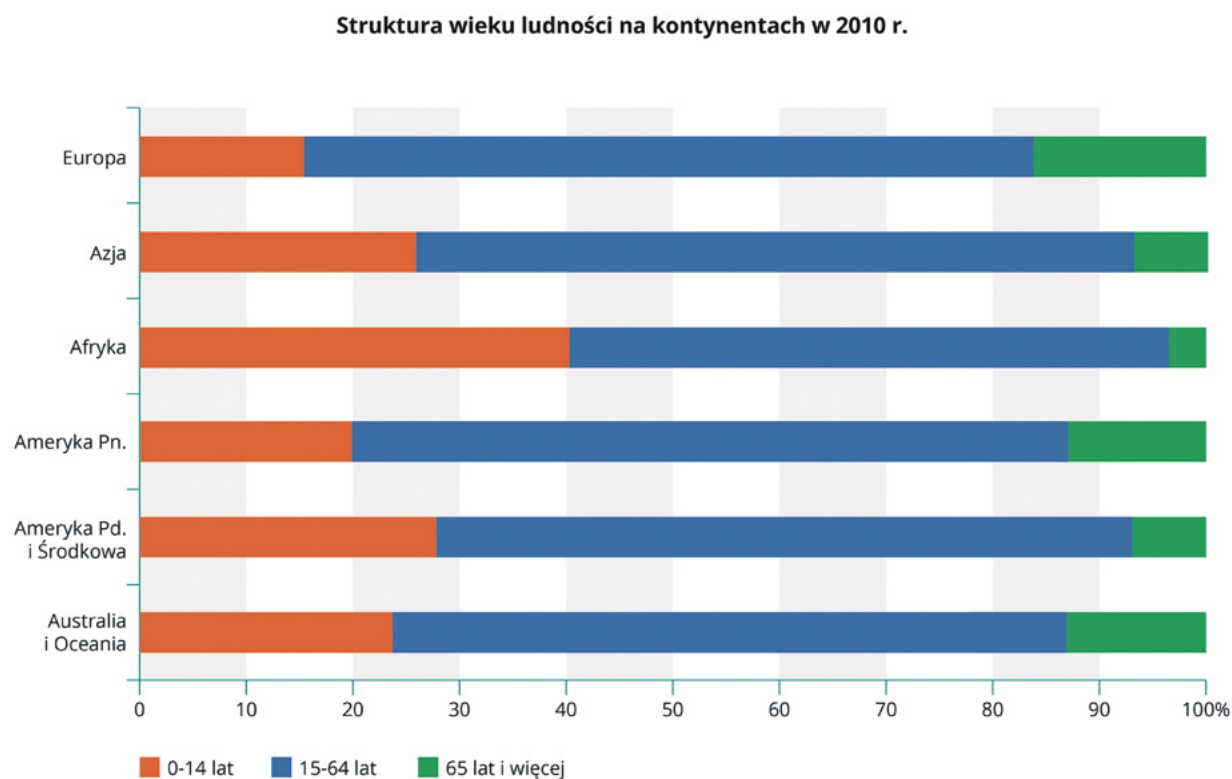
7. Poproś uczennice i uczniów o sformułowanie refleksji dotyczącej zadań, które wykonali. W tym celu zadaj im pytanie: Co na temat korzyści z migracji mogą powiedzieć innej osobie? **(2 minuty)**.
8. Przekaż uczennicom i uczniom link do filmu *Jakie są przyczyny migracji?*
Materiał edukacyjny Centrum Edukacji Obywatelskiej z prośbą o obejrzenie go w domu:
<https://youtu.be/mdpcDCnNW5M>.

Załącznik nr 1

Materiał pomocniczy: *Grafika Struktura wieku ludności na kontynentach w 2010 r.*

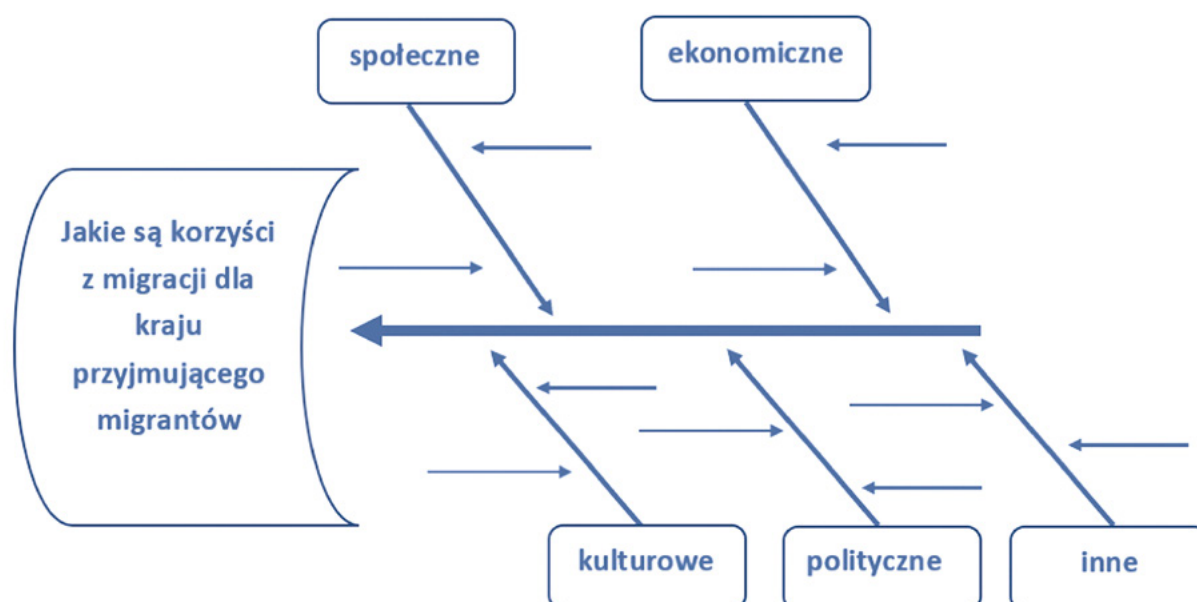
<https://zpe.gov.pl/a/zroznicowanie-ludnosciowe-i-kulturowe-wspolczesnej-europy/DXyq6516U>.

Źródło: Zintegrowana Platforma Edukacyjna, Ministerstwo Edukacji i Nauki, *Zróżnicowanie ludnościowe i kulturowe współczesnej Europy*, <https://zpe.gov.pl/a/zroznicowanie-ludnosciowe-i-kulturowe-wspolczesnej-europy/DXyq6516U>.

Załącznik nr 2

Karta pracy

Migracje to sprawa nas wszystkich

Karta rozmowy do filmu *Opowieści o migracjach*

Hanna Zielińska

Opowieści o migracjach, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020.

<https://globalna.ceo.org.pl/material/filmowe-opowieści-o-migracjach/>

czas trwania: 18 minut

opis trwania filmu: Migracje to trudny i często kontrowersyjny temat, który wzbudza wiele emocji. Jak poznać prawdę o współczesnych migracjach w szumie często sprzecznych informacji? Skąd mamy wiedzieć, kim są przybysze, którzy stają się naszymi sąsiadami i sąsiadkami albo kolegami, koleżankami z klasy? Po co przyjechali? Jakże mają zamiary? Czym się od nas różnią? Odpowiedzi na te wątpliwości najlepiej szukać u źródeł, czyli oddać głos samym migrantom i migrantkom. Poznajcie naszych bohaterów i bohaterki oraz ich historie.

czas: 40 minut

poziom edukacyjny: klasy VI–VIII szkoły podstawowej i szkoła ponadpodstawowa

przedmiot: godzina wychowawcza

Ten materiał służy wsparciu nauczycielki/nauczyciela w poprowadzeniu rozmowy na podstawie filmu *Opowieści o migracjach* na godzinie wychowawczej. Znajdziesz tu przegląd możliwych celów i tematów do realizacji z klasą, propozycję struktury rozmowy, zestaw pytań pomocniczych, a także kartę pracy dla młodzieży. Zapraszamy Cię, skorzystaj z tych odpowiedzi według swoich potrzeb, wybierając i dostosowując cel, główny temat oraz przebieg lekcji do Twoich planów, programu, a przede wszystkim potrzeb i możliwości grupy.

Cele

Sięgnij po ten film i załączoną kartę rozmowy, jeśli chcesz:

1. zainicjować rozmowę na temat migracji w swojej klasie
2. umożliwić młodzieży zapoznanie się z perspektywą osób z doświadczeniem migracji
3. zwrócić uwagę uczennic i uczniów na różnorodność doświadczeń migracji

4. zaprosić do refleksji nad osobistą rolą, jaką każda, każdy może odegrać w procesie przyjmowania migrantów i migrantek
5. Imiejsce na Twój cel]

Przygotowanie

1. Przed lekcją zapoznaj się zarówno z kartą rozmowy dla nauczycielki/nauczyciela, jak i z kartą pracy dla młodzieży i obejrzyj film (który trwa prawie 18 minut).
2. Postaraj się choć wstępnie zastanowić nad pytaniami i zagadnieniami związanymi z filmem. Zanotuj to, co wyda Ci się szczególnie interesujące, a co być może nie znalazło się w proponowanym podejściu. W szczególności zapisz, a w miarę możliwości także sprawdź to, co wyda Ci się niejasne lub czego Ci zabraknie w prezentowanych opowieściach albo przedstawieniu bohaterów i bohaterek.
3. Starannie zapoznaj się z bohaterkami i bohaterami filmu, upewnij się, że nie mylą Ci się ich imiona i wiesz, skąd pochodzą. W czasie lekcji nie bój się przyznać, że wiesz o nich tyle, ile sami o sobie powiedzieli (i tyle, ile wie o nich młodzież).
4. Zastanów się, czy w Twojej szkole uczą się migranci, migrantki, czy mieszkają w najbliższym otoczeniu, miejscowości. Czy ich głos jest znany, słyszalny? Czy możesz włączyć ich przykład do rozmowy?

Bardzo ważne: jeśli w Twojej klasie uczy się młodzież z doświadczeniem migracji, nie wywołuj do tablicy – decyzję o ewentualnym (nie)dzieleniu się swoim osobistym doświadczeniem pozostaw w gestii uczennic i uczniów. Więcej o zasadach etycznego korzystania ze świadectw migrantów i migrantek przeczytasz na przykład tu: Hanna Zielińska, *Storytelling. Jak oddać głos migrantkom i migrantom z sąsiedztwa? Przewodnik dla młodzieży*, <https://globalna.ceo.org.pl/materialy/storytelling-jak-oddac-glos-migrantkom-i-migrantom-z-sasiedztwa>.

5. Oczywiście film nie wyczerpuje tematu migracji, sięga do wybranych wątków, przybliża perspektywę kilku osób, zostawia pole do pytań – potraktuj go jako zaproszenie do rozmowy, otwarcie dyskusji, szansę na krótkie spotkanie z migrantami i migrantkami, którzy zdecydowali się opowiedzieć o swoim zmieniającym życie doświadczeniu. Trzymając się tych konkretnych narracji, razem z młodzieżą uniknięcie pułapki generalizacji i powielania potocznych sądów i mitów, które narosły wokół zjawiska migracji.

6. Jeżeli dysponujesz tylko jedną lekcją, raczej niż na statystykach (które są ważne i potrzebne, ale lepiej sprawdzą się w innym formacie wspólnej pracy) skoncentruj się na przybliżaniu i rozumieniu doświadczeń bohaterów i bohaterów opowieści, dostrzeganiu i nazywaniu ich emocji, tworzeniu dla młodzieży bezpiecznej przestrzeni do wyrażenia odczuć i refleksji, które pojawią się w związku z filmem i tematem migracji. Twoim sprzymierzeńcem będą pytania otwarte. Dobrej rozmowy!

Twoje notatki z przygotowań:

.....
.....

Środki dydaktyczne potrzebne do przeprowadzenia zajęć

komputer z rzutnikiem, dostęp do Internetu, film *Opowieści o migracjach*

Tematy i zagadnienia edukacji globalnej

migracja, emigracja, migranci i migrantki w Polsce, przyczyny migracji, Polacy za granicą, szok kulturowy, szok popowrotny, różnice kulturowe, akulturacja, integracja, wymiary kultury, dom, rola społeczeństwa przyjmującego, osobista postawa wobec migrantów i migrantek, migranci i migrantki w naszej społeczności, konsekwencje migracji, migracje a Cele Zrównoważonego Rozwoju

(Inny) temat, który chcesz poruszyć na lekcji:

.....
.....
.....

I. Wprowadzenie

Narysuj na tablicy schematyczny rysunek domu (albo pokaż kilka zdjęć różnych domów z całego świata). Zapytaj młodzież, co widzi – co to jest? Podpisz: „dom”. Dom, na który składa się to, co w środku, i to, co wokół. Pytaj dalej: czym dla Twoich uczennic i uczniów jest dom? Zapisuj słowa-haśła, które padną. Podkreśl, że potrzeba domu (nie tego, jak wygląda, ale co zapewnia) jest potrzebą uniwersalną. Niekiedy decydujemy się lub jesteśmy zmuszeni opuścić nasz dom i budować go na nowo gdzie indziej. Ta zmiana to migracja. Tutaj możesz też nawiązać do zdania, które pada w opisach po filmie: „Migracje to sprawa nas wszystkich”. Dlaczego? Usłysz, jak rozumie to młodzież – będzie to dla Ciebie ważna informacja, z czym zaczynacie tę lekcję. Możesz podsumować, dalej trzymając się metafory domu, że albo sami tworzymy ten

nowy dom, albo jesteśmy otoczeniem, w którym on powstaje. To, rzecz jasna, jedna z możliwych interpretacji.

Zapowiedz, że dziś na godzinie wychowawczej poruszyście temat migracji. Przedstaw młodzieży główny cel wspólnej lekcji. W oparciu o znajomość klasy zdecyduj, czy uczennice i uczniowie mają pracować indywidualnie, w parach czy małych grupach, a następnie rozdaj karty do pracy. Podkreśl, że karty mają posłużyć jako wsparcie w odbiorze filmu i uchwyceniu istotnych wątków, o których porozmawiacie później wspólnie, nie są sprawdzianem. Upewnij się, że treści i polecenia w karcie są jasne dla wszystkich.

II. Film

Obejrzyjcie film. Daj młodzieży kilka minut na wypełnienie karty i dokończenie refleksji zainspirowanych filmem, a następnie zaprosz do wspólnej pracy na forum.

III. Rozmowa

Poprowadź rozmowę w zgodzie z celem lekcji i potrzebami klasy. Jedną lekcję to za mało, żeby poruszyć wszystkie wątki, które pojawiają się w filmie. Do Ciebie należy decyzja, na czym chcesz się skupić, co warto, żeby w pierwszej kolejności wybrzmiało w Twojej klasie. Żeby doświadczenie lekcji z filmem i rozmowy wokół niego było jak najbardziej owocne i pożyteczne, zadбай o stworzenie przestrzeni do refleksji na kilku poziomach dotyczącej:

- stosunku do filmu, przedstawionych bohaterów i bohaterów oraz ich narracji
- analizy treści – faktów z filmu dotyczących doświadczenia migracji, różnorodności tego zjawiska, jego przyczyn, przebiegu, konsekwencji
- osobistych doświadczeń i przekonań Twoich uczennic i uczniów związanych z migracją
- naszej roli – indywidualnej i jako społeczności – wobec zjawiska migracji, a ściślej mówiąc migrantek i migrantów obok nas.

Możesz skorzystać z poniższych pytań pomocniczych.

1. Analiza filmu. Na początek wystuchaj pierwszych wrażeń. Zaprosz młodzież do krótkiej analizy obejrzanego materiału.

- Jak wam się oglądało ten film? Jakie były wasze pierwsze wrażenia po jego obejrzeniu? Jakie emocje w was wywołał?
- O czym według was jest ten film? Czego się z niego dowiedzieliście? Po co powstał?
- Kto i o czym do nas mówi? Kim są bohaterowie

i bohaterki filmu? Co o nich wiemy? Co ich łączy? Co różni?

- Czego się o nich nie dowiadujemy, czego brakuje?
- Co wam się podobało w tym filmie, w tych opowieściach, a co nie?

2. Analiza treści – w tej części rozmowy zbierasz z młodzieżą to, czego dowiedzieli się o migracji z doświadczeń bohaterów i bohaterów filmu.

- Jak bohaterowie i bohaterki mówią o migracji, czym ona dla nich jest?
- Z jakich powodów zdecydowali się na migrację? Czy to była łatwa czy trudna decyzja? Co miało na to wpływ?
- Z jakimi emocjami wiązało się dla nich rozpoczęcie życia w nowym kraju?
- Co im się spodobało?
- Co było trudne? Czego brakowało?
- Co ułatwiało zmianę i osvajanie się z nowym miejscem?
- Gdzie bohaterowie i bohaterki są teraz ze swoimi emocjami, samopoczuciem? Jakie konsekwencje dla ich życia miała decyzja o migracji/powrocie z migracji?

3. Autorefleksja. To przestrzeń na przekonania i doświadczenia młodzieży w kontekście migracji. Co o migracji sądzą uczennice i uczniowie? Jaki jest ich osobisty stosunek do tematu?

- Czy macie doświadczenie migracji? Jeśli tak – jakie? Czy znacie kogoś z takim doświadczeniem?
- Co się z tym doświadczeniem wiąże? Czy jest/ było podobne do tych opowiedzianych w filmie?
- Jak myślicie, czego by wam brakowało na emigracji? Za kim/czym byście tęsknili? (Bohaterowie i bohaterki sporo mówią o jedzeniu – co by to było w waszym przypadku?).
- Jak myślicie, czego byście potrzebowali, żeby to było udane doświadczenie?
- Jak opowieści z filmu mają się do tego, co na co dzień słyszycie o migracji? Czym się różnią?
- Czy ludzie powinni mieć prawo migrować tam, dokąd chcą? Kto powinien o tym decydować? (Kto ustala granice? Warto zwrócić w tym miejscu uwagę na arbitralność granic!).
- Skąd czerpicie wiarygodną wiedzę o migracjach?
- Dlaczego temat migracji budzi tyle emocji w debacie publicznej? Czego się boimy? Na co liczymy?

4. Działanie – nasza rola i wpływ. To bardzo ważna część rozmowy, w której warto po pierwsze połączyć perspektywę globalną z lokalną, opowieści migrantów i migrantek

z rzeczywistością młodzieży, a po drugie zainicjować budowanie poczucia wpływu, przełożenie wiedzy na działanie.

- Czy migrantki i migranci są koło nas, w naszej społeczności?
- Co o nich wiemy? Czy mamy z nimi relacje? Czy znamy potrzeby i problemy migrantek i migrantów w naszej społeczności?
- Dlaczego migracje to sprawa nas wszystkich?
- Co jest potrzebne po stronie społeczeństwa przyjmującego i nas indywidualnie, żeby budować dobre relacje z migrantami i migrantkami?
- Czy nasza szkoła jest/byłaby przyjaznym miejscem dla osoby przyjezdnej, która nie mówi po polsku? Co możemy zrobić, żeby była (bardziej) przyjazna?
- Jakie obszary kultury, życia społecznego są szczególnie wrażliwe na spotkanie różnic? Co możemy robić, by te różnice nie prowadziły do konfliktów?

Z grupami zaawansowanymi w temacie migracji możesz kontynuować pracę, organizując na przykład dyskusję wokół zagadnienia relacji między Polską jako krajem przyjmującym a migrantem/migrantką, na przykład:

- Polska gościnność – czy i jak (nie) działa wobec migrantów i migrantek?

Możesz też, koncentrując się na kontekście Celów Zrównoważonego Rozwoju, zaproponować jako wstęp film [Migracje i Agenda 2030](#) i zapytać:

- Co to znaczy, że migracja to sprawa dotycząca każdego? Jakie powiązania istnieją między Celami Zrównoważonego Rozwoju a migracją ludności?
- Jak migracje mogą wpływać na realizację Celów Zrównoważonego Rozwoju?

Na zakończenie rozmowy poproś młodzież o podzielenie się choćby jednym słowem lub emotką ilustrującą, co zabiera dla siebie z tej lekcji. W karcie pracy uczniowie i uczennice znajdą quiz z pomysłami na dalszą pracę z zagadnieniem migracji – zapytaj, czemu to ważne, by tę rozmowę przekuć w działanie. Podkreśl, że budowanie relacji między społeczeństwem przyjmującym a migrantami i migrantkami to obustronny wysiłek. Uczestnicy i uczestniczki zajęć z pewnością mogą mieć wpływ na ten proces, zarówno na poziomie osobistej postawy, jak i lokalnej społeczności, choćby szkolnej. Zaprosz uczennice i uczniów do podzielenia się pomysłami na to, co chcą i mogą zrobić w temacie migracji po tej lekcji. Być może będzie to początek jakiegoś dobrego działania projektowego?

Karta pracy dla młodzieży

Za chwilę obejrzysz krótki (około osiemnastominutowy) film *Opowieści o migracji*.

Spróbuj się z niego dowiedzieć jak najwięcej o bohaterach i bohaterkach, ich doświadczeniu.

Co z tego możemy wziąć dla siebie? Czego Ci w tych opowieściach – być może – zabrakło?

Poniżej znajdziesz w kolejnych punktach listę zagadnień, które pozwolą Ci uporządkować myśli i wrażenia związane z filmem, a także są zaproszeniem do własnej refleksji wokół migracji. Warto wyrobić sobie własne zdanie!

- **O czym według Ciebie jest ten film?**

.....

.....

- **Kim są bohaterowie i bohaterki filmu? Stwórz krótkie wizytówki: zapisz, skąd pochodzą (sprawdź na mapie odległość w kilometrach od Waszej miejscowości), dlaczego przyjechali do Polski/wyjechali z Polski, czym się zajmują. Czy wiemy, gdzie byli po drodze?**

Krystyna Nadachowska-Brzyska

.....

.....

.....

.....

.....

Łukasz Brzyski

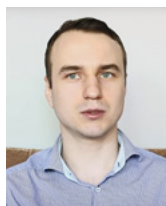
.....

.....

.....

.....

.....

Stanislav Bielei

.....

.....

.....

.....

.....

Senait Cieplińska

.....

.....

.....

.....

.....

Mahmoud Kazemi

.....

.....

.....

.....

.....

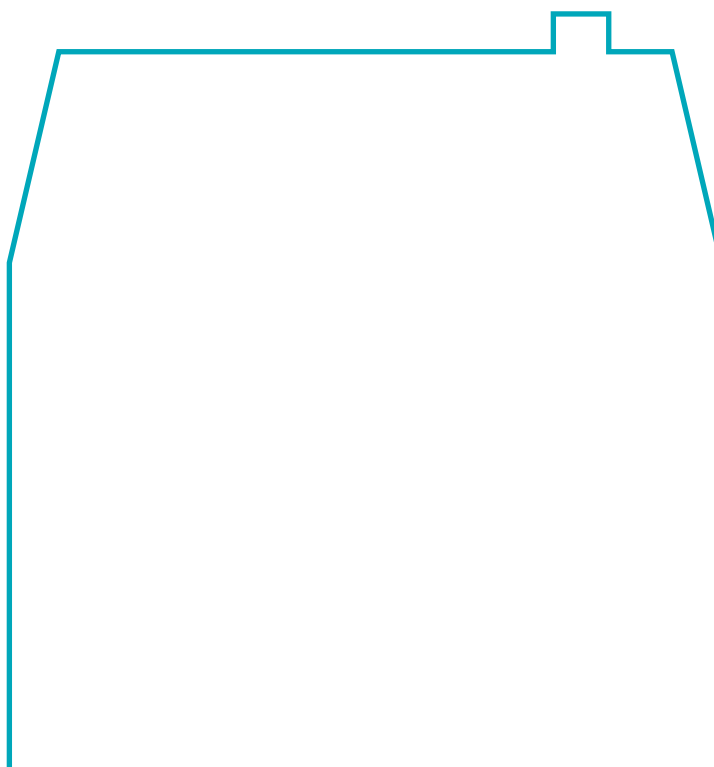
Migracje według *Encyklopedii PWN*:

[łac. migratio 'przesiedlenie'] [...] wędrówki albo ruch mechaniczny (fizyczny) ludności; element i podstawowa (obok cyrkulacji) forma mobilności przestrzennej; oznaczają przemieszczenia terytorialne związane ze względnie trwałą zmianą miejsca zamieszkania.

- Co mówią o migracji bohaterki i bohaterowie filmu? Dlaczego wyjechali? Czym według nich jest migracja? Dodasz coś od siebie?

- Czym jest dla nich dom?

- Masz podobnie czy inaczej? – napisz jak.

.....

.....

.....

.....

.....

- O czym bohaterki i bohaterowie filmu nie mówią? O co byś zapytał/zapytała, gdyby nadarzyła się taka okazja?

Moje pytanie do
to:

- „Migracje to sprawa nas wszystkich” – zaznacz na osi swoją odpowiedź.

Słowo uzasadnienia:
.....

- W pewnym momencie w oparciu o swoje doświadczenia jako migranta Łukasz Brzyski dzieli się takim spostrzeżeniem:

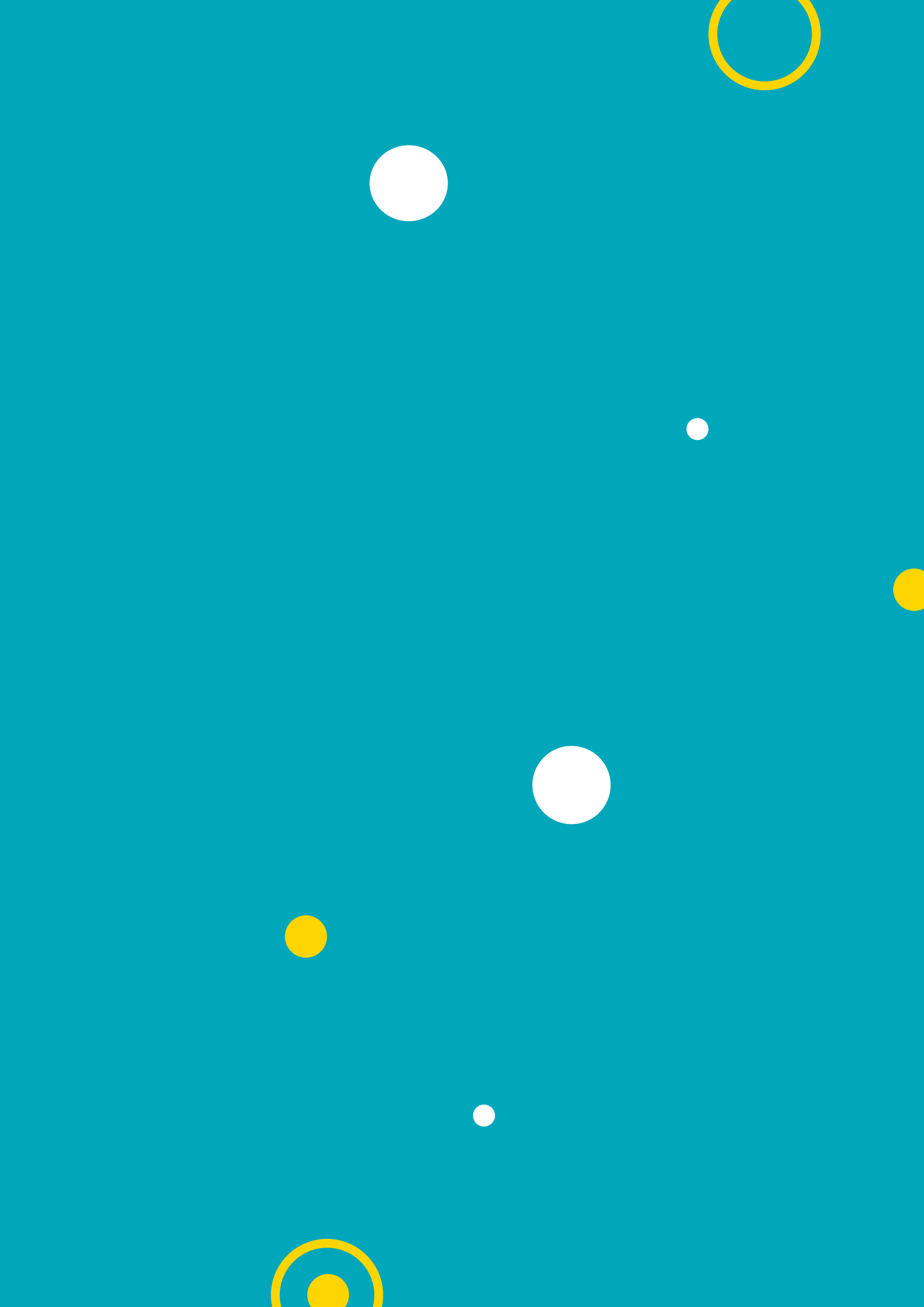
„Jeśli wśród nas są ludzie z innej kultury, to czasami ich zachowanie, pomimo tego, że oni starają się zaadaptować do naszej kultury, może wynikać z tego, że nie rozumieją pewnych zachowań lub przekazów, które są zupełnie inne w ich kulturze. Więc warto mieć trochę wyrozumiałości do ludzi, którzy przyjeżdżają do naszego kraju. Trochę zrozumienia, że czasami to nie to, że oni nie chcą się dostosować do nas, że nie chcą się zaadaptować, tylko po prostu ich kultura jest trochę inaczej skonstruowana i musimy, być może, też czasami im różne rzeczy wytłumaczyć”.

Jak możemy to robić?
.....
.....
.....
.....
.....

- Ja i temat migracji – quiz w ramach „pracy domowej” (można zaznaczyć kilka odpowiedzi!).

Po tej lekcji o migracji:

- raczej zapomnę o sprawie.
- obejrzę więcej filmów, na przykład całą serię „Opowieści o migracji”, animację *Z walizką klocków przez świat*. <https://bit.ly/3CmlhMA>.
- odwiedzę stronę projektu „I am European” i przeczytam wywiady z migrantami i migrantkami.
- zajrzę na profile kampanii @ponadgranicami (Instagram), <https://www.tiktok.com/@ponadgranicami> (TikTok) – poznam więcej osobistych historii migracyjnych, może dodam swoją.
- wypełnię plakat o indywidualnych działaniach na rzecz realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju *Rozumiem procesy migracyjne i wspieram równość*. <https://bit.ly/3MweOn4>.
- przygotuję narodową potrawę największej grupy migrantów i migrantek w Polsce.
- wygooglę biogramy trojga słynnych polskich emigrantów i emigrantek, w tym powody, dla których wyjechali.
- wygooglę biogramy trojga słynnych imigrantów i imigrantek, którzy wpłynęli na kulturę/politykę/naukę w Polsce.
- sprawdzę, czy w mojej rodzinie, najbliższym otoczeniu znajdzie się opowieść o migracji.
- przygotuję infografikę dotyczącą aktualnych migracji z i do Polski.
- odwiedzę miejsce, które jest prowadzone przez migrantów i migrantki w mojej miejscowości i dowiem się trzech nowych rzeczy o ich kulturze.
- porozmawiam z osobą z doświadczeniem migracji o tym, co jej się w Polsce podoba, a co nie.
- zorganizuję tłumaczenie strony naszej szkoły na język największej grupy migrantów i migrantek w naszej miejscowości.
- zapoznam się z działalnością Fundacji Ocalenie, Polskiego Forum Migracyjnego, stowarzyszenia Homo Faber, Grupy Granica lub innej organizacji wspierającej migrantów, migrantki, uchodźców i uchodźczynie.
- mam lepszy pomysł:
.....
.....

„U siebie jestem najbardziej sobą”. O tożsamości w doświadczeniu migracji

Karta rozmowy do filmu
Opowieść Mahmouda o migracji

Hanna Zielińska

Opowieść Mahmouda o migracji, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020.
<https://bit.ly/3g3cBmR>

czas trwania filmu: 4 minuty

opis filmu: Mahmoud przyjechał do Polski, gdy miał trzynaście lat. Od tamtej pory walczy o swoje marzenia. Postuchajcie o tym, czym jest dla niego dom i kim się czuje. Jak poznać prawdę o współczesnych migracjach w szumie często sprzecznych informacji? Skąd mamy wiedzieć, kim są przybysze, którzy stają się naszymi sąsiadami i sąsiadkami albo kolegami, koleżankami z klasy? Po co przyjechali? Jakie mają zamiary? Czym się od nas różnią? Odpowiedzi na te wątpliwości najlepiej szukać u źródeł, czyli oddać głos samym migrantom i migrantkom.

Ten materiał służy wsparciu nauczycielki/nauczyciela w poprowadzeniu rozmowy na podstawie filmu *Opowieść Mahmouda o migracji* na godzinie wychowawczej. Znajdziesz tu przegląd możliwych celów i tematów do realizacji z klasą, propozycję struktury rozmowy, zestaw pytań pomocniczych, a także kartę pracy dla młodzieży. Zapraszamy Cię, skorzystaj z tych

czas: 40 minut

poziom edukacyjny: klasy VI–VIII szkoły podstawowej i szkół ponadpodstawowa

przedmiot: godzina wychowawcza

podpowiedzi według swoich potrzeb, wybierając i dostosowując cel, główny temat oraz przebieg lekcji do Twoich planów, programu, a przede wszystkim zainteresowań i możliwości grupy.

Cele

Sięgnij po ten film i załączoną kartę rozmowy, jeśli chcesz:

1. poruszyć temat migracji z perspektywy osoby przyjeżdżającej do Polski
2. uwrażliwić młodzież na kwestie tożsamości w kontekście doświadczenia migracji
3. uświadomić młodzieży ograniczenia i straty płynące ze stereotypów i uprzedzeń
4. zachęcić uczennice i uczniów do przyjmowania aktywnej roli na rzecz integracji
5. [miejsce na Twój cel]

Przygotowanie

1. Przed lekcją zapoznaj się zarówno z kartą rozmowy dla nauczycielki/nauczyciela, jak i z kartą pracy dla młodzieży i obejrzyj film (który trwa 4 minuty).
2. Zanim zaprosisz młodzież do rozmowy, sprawdź, jak sama/sam ustosunkujesz się do proponowanych pytań i zadań. Przyjrzyj się swoim emocjom, które pojawiają się w czasie oglądania filmu. Zrób notatki – zapisz, co Cię interesuje w opowieści Mahmouda. Film jest bardzo krótki, nie wszystko Mahmoud mówi wprost, na niektóre cisnące się do głowy pytania nie ma odpowiedzi. Potraktuj to jako okazję do wyrażenia wątpliwości: bądź krytyczna/krytyczny wobec tego nagrania i zapisz, czego Ci w nim zabrakło, co jeszcze warto byłoby zgłębić, żeby lepiej zrozumieć doświadczenie Mahmouda.
3. Odnieś tematykę filmu – migrację, jej wpływ na tożsamość i inne konsekwencje – do swojego otoczenia, do środowiska i sytuacji młodzieży, z którą pracujesz. Zastanów się, czy w Twojej szkole uczą się migranci, migrantki, czy mieszkają w najbliższym otoczeniu, miejscowości. Czy są wokół Was osoby, które z emigracji wróciły do Polski? Czy ich doświadczenie jest rozpoznane, szanowane, widoczne? Czy widzisz różnicę w stosunku Polaków i Polek do migrantów muzułmanów i migrantek muzułmanek w porównaniu do migrantów i migrantek innych wyznań? Czy możesz włączyć te przykłady do rozmowy?

Bardzo ważne: jeśli w Twojej klasie uczy się młodzież z doświadczeniem migracji, nie wywołuj do tablicy – decyzję o ewentualnym (nie)dzieleniu

się swoim osobistym doświadczeniem pozostaw w gestii uczennic i uczniów.

4. Film stanowi dobry punkt wyjścia do rozmowy o migracji i tożsamości w kontekście tego doświadczenia. W tej rozmowie trzymaj się opowieści Mahmouda i na przykładzie jego doświadczenia zaproś młodzież do refleksji, z jakimi szansami, ale i kosztami wiąże się migracja oraz jaką rolę w tworzeniu tych szans i wyzwań ma społeczeństwo przyjmujące, czyli w tym wypadku my.
5. Przygotuj się pod kątem rozmowy o stereotypach i uprzedzeniach, zwłaszcza islamofobii. Materiałami pomocnymi w porządkowaniu podstaw teorii (anty)diskryminacji mogą być wybrane karty z zestawu *Karty do analiz wydarzeń i mechanizmów psychospołecznych* autorstwa Hanny Zielińskiej i Małgorzaty Leszko, artykuł autorstwa Elżbiety Krawczyk i Arkadiusza Tomaszewskiego *Mowa nienawiści wobec muzułmanów i muzułmanek* poświęcony kwestii islamofobii oraz tekst Anny Cieślewskiej *Islam – różne aspekty stosunków międzynarodowych*.

Opowieść Mahmouda może się stać pretekstem do gorzkiej konstatacji, że nie do wszystkich migrantów i migrantek odnosimy się tak samo. Choć Mahmoud w ogóle nie porusza kwestii religii – i podczas lekcji można zwrócić na to uwagę: nie jest to sprawa, którą chciał się dzielić, nie wiemy, czy i w co wierzy – to dyskusja i tak może dotknąć kwestii islamu. W Polsce mamy do czynienia ze szczególnie silnymi uprzedzeniami i dyskryminacją wobec muzułmanów i muzułmanek, czyli islamofobią (w badaniu CBOS w 2015 roku niechęć do muzułmanów deklarowało 44% Polaków, a tylko niespełna jedna czwarta pozytywny stosunek wobec nich, więcej na ten temat przeczytasz w książce pod red. Anny Stefaniak i Mikołaja Winiewskiego *Uprzedzenia w Polsce 2017* w rozdziale 10 autorstwa Anny Stefaniak i Magdaleny Skrodzkiej *Postawy wobec muzułmanów w Polsce*). Narracja polskich władz wokół kryzysu humanitarnego na granicy polsko-białoruskiej to kolejny niechlubny przykład podsycania i wykorzystywania islamofobii do celów politycznych. Echa tej mocno polaryzującej społeczeństwo sytuacji możesz usłyszeć w swojej klasie. Jedna lekcja z pewnością nie wystarczy, żeby zająć się tym problemem, ale może być przyczynkiem do refleksji nad własną postawą – i do tego warto młodzież zachęcić.

6. Sięgnij do dodatkowych źródeł. Mahmoud mówi, że jest Afgańczykiem. Jeśli nie czujesz się pewnie, warto w ramach przygotowań do rozmowy dowiedzieć się więcej o kulturze i kraju

(krajach) pochodzenia bohatera filmu, wyjść poza pierwsze, ograniczające skojarzenia – „talibowie”, „wojna”, „terroryzm” itd. – poznać bolesne losy Afganistanu i jego społeczeństwa, pojąć, dlaczego Afganki i Afgańczycy uciekają ze swojej ojczyzny. Na początek możesz sięgnąć na przykład do rzetelnych relacji dziennikarskich z ostatnich dramatycznych miesięcy w Afganistanie na portalu Outride.rs. Warto też czytać Wojciecha Jagielskiego – [Modlitwa o deszcz](#), zapis jedenastu podróży autora do Afganistanu w latach 1992–2001, pozwala lepiej zrozumieć historię i społeczeństwo tego kraju. Cenny wgląd dają także [teksty autora na łamach „Tygodnika Powszechnego”](#).

Żeby poszerzyć swoją wiedzę o religii muzułmańskiej i kręgu kulturowym, który wyznacza islam, a także o międzyreligijnych i międzykulturowych relacjach, warto odwiedzić (zamknięty już) blog [Islamista](#) i kontynuację działalności jego twórców: [Salam Lab](#) (Laboratorium Pokoju) ([tutaj](#) interesujący wywiad Salam Labu z Wojciechem Jagielskim).

O napięciach między Polkami i Polakami a uchodźcami, migrantami z krajów arabskich pisze też Krystian Nowak w reportażu [Kebabistan](#). Odwoływanie się do konkretnych faktów może uwrażliwiać młodzież na różnice kulturowe, z jakimi mierzą się obie strony w sytuacji spotkania.

Szykując się do lekcji, możesz też obejrzeć film [Opowieści o migracji](#) Centrum Edukacji Obywatelskiej, w którym dowiesz się jeszcze więcej o Mahmoudzie, na przykład o jego drodze do Polski.

Twoje notatki z przygotowań:

.....

.....

.....

.....

.....

Środki dydaktyczne potrzebne do przeprowadzenia zajęć

komputer z rzutnikiem, dostęp do Internetu, film [Opowieść Mahmouda o migracji](#), ewentualnie wydrukowane karty z grafiką sylwetki do ćwiczenia o tożsamości

Tematy i zagadnienia edukacji globalnej

migracja, uchodźstwo, migranci i migrantki w Polsce, tożsamość osobista, tożsamość grupowa, stereotypy, uprzedzenia, islamofobia, różnice kulturowe, migracja a szanse edukacyjne

(Inny) temat, który chcesz poruszyć na lekcji:

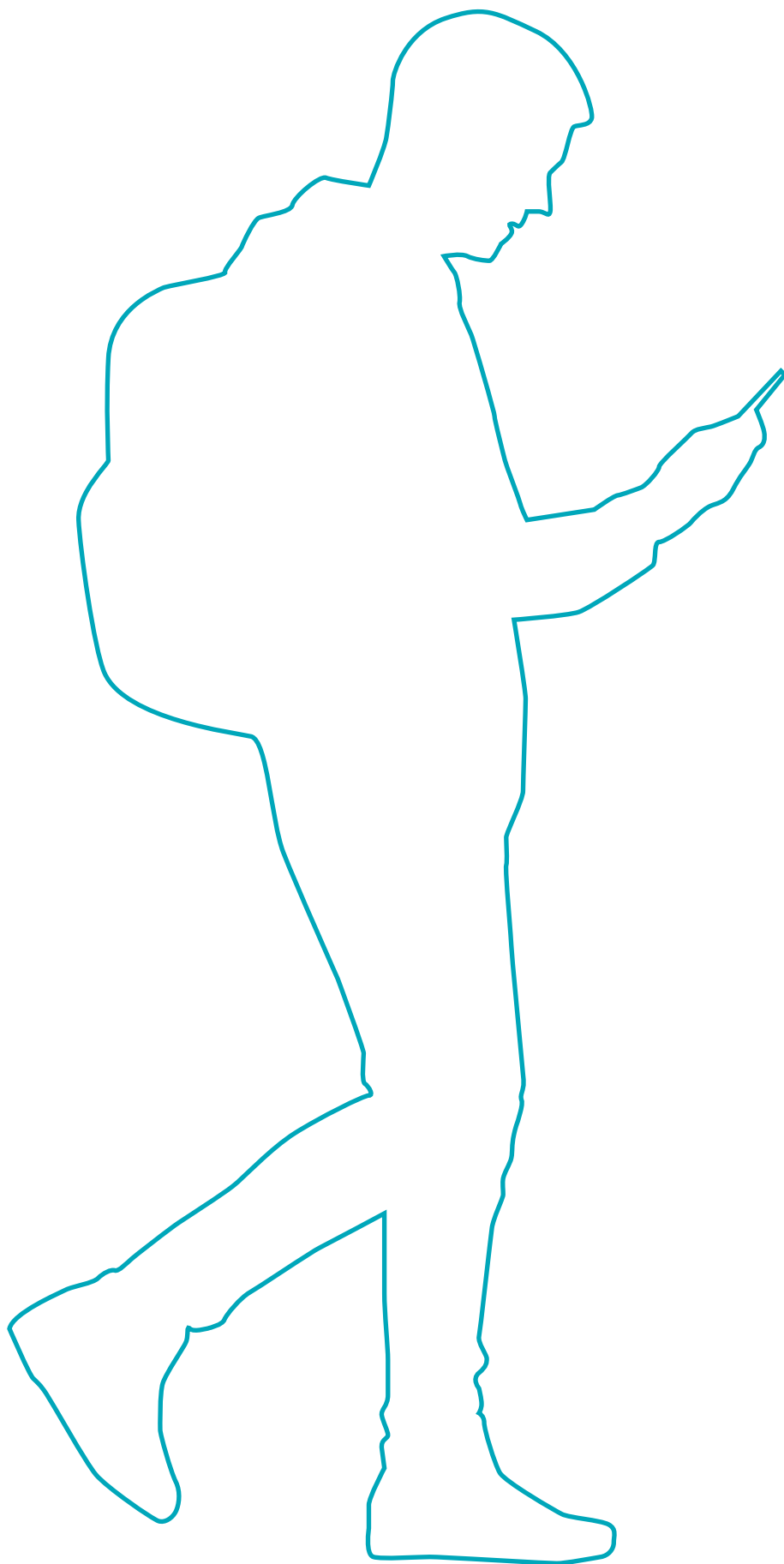
.....

.....

I. Wprowadzenie

1. Na początku lekcji zaprosz młodzież do krótkiego ćwiczenia dotyczącego tożsamości. Poproś o przygotowanie czystej kartki, czegoś do pisania i o narysowanie sylwetki (alternatywnie: rozdaj karty z sylwetką. Wyjaśnij, że jest to ćwiczenie do wykonania indywidualnie, poproś o skupienie i ciszę, uprzedź młodzież, że nie będzie musiała nikomu swojej kartki pokazywać – to przestrzeń i czas tylko dla nich, na ich refleksję wokół pytania „Kim jestem?”. Poproś, by zapisywali na kartce odpowiedzi na pytania, które odczytasz – pierwsze, szczere, takie, jak czują. Powoli odczytuj pytania:

- Jak lubisz, gdy inni się do ciebie zwracają?
- Skąd pochodzisz?
- Gdzie mieszkasz?
- Ile masz lat?
- W jakich językach mówisz?
- W co wierzysz?
- Twoja płeć?
- Twoja orientacja seksualna?
- Twoja główna cecha charakteru?
- Jakie jest twoje najmiłsze wspomnienie z dzieciństwa?
- Co lubisz robić w wolnym czasie?
- Jakie jest twoje ulubione danie?
- Kiedy się najbardziej bałeś/bałaś?
- Kiedy byłeś/najszczęśliwsza/najszczęśliwszy?
- Co jest dla ciebie ważne?
- Kto jest ci najbliższy?
- Czym chcesz się zajmować w przyszłości?
- O czym marzysz?

Podziękuj młodzieży za udział w tej refleksji. Zapytaj uczniów i uczennice, jak im się odpowiadało na te pytania. Porozmawiajcie przez chwilę o tym, czym jest tożsamość, na które jej części mamy wpływ, a na które nie. Co wpływa na to, jak nas postrzegają inni? Przez pryzmat których cech to robią? Czy jest to zgodne z tym, co sami o sobie myślimy i jak chcielibyśmy być odbierani? By podsumować wprowadzenie (lub w dalszej części lekcji, przy rozmowie na temat filmu) możesz jeszcze precyzyjniej omówić pojęcie tożsamości (tutaj na podstawie: Natalia Sarata, *Tożsamość społeczna/tożsamość osobista*):

- **tożsamość osobista/indywidualna**
 - odróżnia nas od innych, daje poczucie „bycia sobą”, kimś wyjątkowym
 - jest zbiorem naszych wyobrażeń na własny temat
 - kształtuje świadomość trwania i poczucie stabilizacji w zmieniającej się rzeczywistości
 - jest podstawą samorealizacji
- **tożsamość grupowa/społeczna**
 - daje poczucie przynależności i wspólnoty
 - zapewnia bezpieczeństwo w relacjach społecznych
 - przynosi solidarność i wsparcie w kłopotach
 - gwarantuje przewidywalność zachowań w sytuacji spotkania nieznanymi osobami
- **tożsamość społeczna pierwotna/
tożsamość społeczna wtórna**

Źródło: Emila Kędziorek, Małgorzata Leszko, *Szkoła jako tąka. Ćwiczenie rozwijające kompetencje wychowawcze*, 5.03.2021, blog.ceo.org.pl/szkola-jako-laka-cwiczenie-rozwijajace-kompetencje-wychowawcze.

W tym krótkim doświadczeniu istotne jest, żeby wybrzmiało, że wszyscy jesteśmy bardzo różni, nie zawsze będziemy postrzegani tak, jakbyśmy chcieli, często przez nasze cechy tożsamości pierwotnej – na które w ogóle nie mamy wpływu. W przypadku migrantów i migrantek może to być szczególnie dotkliwe, kiedy sprowadzamy ich tożsamość do kraju pochodzenia, religii lub statusu pobytu. Mając tę świadomość, możemy przełamywać stereotypy i uprzedzenia i patrzeć na innych tak, jak chcielibyśmy, żeby poznawano nas: z ciekawością całej złożoności naszych cech, doświadczeń, osobowości.

2. Następnie określ główny cel i temat lekcji. Przedstaw plan spotkania: powiedz, że porozmawiacie o doświadczeniu migracji i tożsamości w kontekście migracji, wychodząc od opowieści kogoś, kto przyjechał z innego kraju do Polski. Dzięki tej opowieści możemy lepiej zrozumieć migrantów i migrantki, wyzwania, z jakimi się mierzą, a jednocześnie naszą rolę w budowaniu społeczności otwartej na „innych”.
3. Zanim włączysz film, rozdaj karty pracy. W oparciu o znajomość grupy zdecyduj, czy uczennice i uczniowie będą pracować indywidualnie, w parach czy małych grupkach (jednak nie większych niż czteroosobowe). Wyłutuj, że karty to nie sprawdzian, a zaproszenie do tego, by jak najlepiej zrozumieć sytuację bohatera filmu i poznać mechanizmy związane z doświadczeniem migracji. Razem z klasą przeczytaj zawartość karty, upewniając się, że polecenia i treści są dla wszystkich zrozumiałe. Uprzedź, że po filmie młodzież będzie miała czas, by wypełnić karty, i że w dalszej części lekcji w rozmowie na forum będziecie się do tej pracy odwoływać. Zaczynajcie!

II. Film

(Wcześniej – by ułatwić śledzenie wątków w filmie – możesz zapisać na tablicy pytania, które w trakcie nagrania pojawiają się na planszach: Czym jest dla mnie dom? Co za mną, co przede mną? Co jest dla mnie ważne? Kim jestem?).

Obejrzyjcie film. Nagranie trwa niecałe 4 minuty. Po filmie daj młodzieży czas na refleksję i pracę z kartą (maksymalnie 10 minut). Potem zaprosz do wspólnej rozmowy na forum.

III. Rozmowa

Zadbaj o to, by rozmowa była zgodna z celem lekcji i potrzebami klasy. Poprowadź ją tak, by stworzyć możliwość pracy na kilku poziomach – refleksji, analizy, zastosowania – i uczynić lekcję rozwijającym, osobistym doświadczeniem dla młodzieży. Możesz skorzystać z poniższych pytań pomocniczych.

1 Refleksja po filmie. Zaczynij rozmowę od wystuchania pierwszych wrażeń młodzieży po obejrzeniu filmu. Jak uczniowie i uczennice odebrali jego bohatera i opowieść, którą przedstawił?

- Jakie są wasze pierwsze wrażenia po obejrzeniu filmu? Jakie emocje w was wywołał? Jak wam się oglądało ten film? Dlaczego?
- Jaki jest według was główny temat tego filmu? Jaki niesie przekaz? Z czym zostaliście po jego obejrzeniu?
- Czyją opowieść poznajemy? Kim jest główny bohater i narrator?
- Co wam się podobało w tym filmie, a co nie?

2 Analiza treści. Razem z klasą zbierzcie fakty, których dostarczył film. Opierajcie się na tym, co powiedział Mahmoud (i ewentualnie dodatkowych źródłach, do których odwołała się młodzież przy wypełnianiu karty pracy). Na bazie faktów, przemyśleń, opinii, które przekazuje główny bohater, przyjrzyjcie się kwestii tożsamości w kontekście migracji.

- Kim jest Mahmoud? Co nam o sobie mówi?
- Czego się dowiadujemy o migracji Mahmouda i jego życiu w Polsce?
- Czego nam brakuje w jego opowieści?
- Co bohater mówi o swoich doświadczeniach? Jakie emocje opisuje? Jakimi się dzieli spostrzeżeniami?
- Czym jest dla niego dom?
- Co jest dla niego ważne?
- O czym marzy?
- Jakie konsekwencje dla jego życia (i w jakich obszarach) miała decyzja o migracji?
- Co wiemy o Afganistanie? Dlaczego ludzie emigrują z tego kraju?

3. Autorefleksja. To bardzo ważna część lekcji. Zapewnij w Waszej rozmowie przestrzeń na to, by młodzież mogła wyrazić swoje opinie, interpretacje, uzmysłowić sobie własne przekonania w temacie migracji i tożsamości i poddać jej krytyce. Jak Twoi uczniowie i uczennice odnoszą się do zjawiska migracji? Jaki jest ich stosunek do migrantów i migrantek, którzy przyjeżdżają do Polski? Jakie są ich osobiste doświadczenia – bezpośrednie i pośrednie – związane z migracją? Jak ich ten temat dotyczy?

- W czym jest wam do Mahmouda blisko, a w czym daleko? Co was z nim łączy, co dzieli?
- Jaki wpływ na to, kim jesteśmy, ma to, gdzie mieszkamy?
- Czy macie doświadczenie migracji? Jeśli tak –

jakie? Czy wyjeżdżaliście z kraju? A może wyjechał ktoś z waszych bliskich? Jak to jest/było doświadczenie, jaki miało na was wpływ?

- Czy znacie kogoś, kto wyemigrował ze swojego kraju i znalazł się w Polsce? Co było powodem takiej decyzji tej osoby? Jak odnajduje się ona w Polsce? Jak Polska ją przyjmuje?
- Czy w przyszłości rozważacie migrację? Dlaczego, w jakim celu?
- Jak myślicie: czego byście potrzebowali, żeby to było udane doświadczenie?
- Jak opowieść Mahmouda ma się do tego, co na co dzień słyszycie o uchodźcach i uchodźczyniach oraz migrantach i migrantkach?
- Dlaczego temat migracji budzi w Polsce tyle kontrowersji? Jakie obawy za nimi stoją?
- Dlaczego boimy się „innych”?
- Jakie widzicie szanse w migracji? A jakie wyzwania?
- Dla kogo migracja nie jest przywilejem, a koniecznością?
- O realizacji jakiego Celu Zrównoważonego Rozwoju można mówić w przypadku doświadczenia Mahmouda?

4. Działanie. Na zakończenie rozmowy spróbujcie przełożyć teorię na praktykę, omawiając temat na tu i teraz. Zachęć młodzież do dostrzeżenia roli i odpowiedzialności, które może przyjąć wobec migrantów i migrantek, choćby na poziomie społeczności szkolnej. Jaki wpływ uczennice i uczniowie chcą mieć na kształtowanie społeczeństwa otwartego, wielokulturowego, takiego, w którym jest miejsce na różne tożsamości i każda osoba może w pełni się realizować?

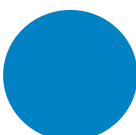
- Co pomyślałaś/pomyślałeś o Mahmoudzie, a okazało się nieprawdą/było stereotypem?
- Czy nasza społeczność jest wielokulturowa? Czy znamy migrantki, migrantów?
- Czy wiemy, kim są? Czy mamy z nimi relacje? Czy znamy ich potrzeby i problemy?
- Jak ich postrzegamy? Jakie stereotypy i uprzedzenia nas ograniczają? Co możemy z tym zrobić?
- Jak możemy lepiej poznać osoby z doświadczeniem migracji, które żyją obok nas?
- Co możemy robić, żeby budować przyjazną dla migrantów i migrantek społeczność?
- Jakie korzyści niesie wielokulturowość wokół nas?
- Czy nasza szkoła jest przyjaznym miejscem dla osoby przyjezdnej? Co możemy zrobić, żeby była (bardziej) przyjazna?

W kontekście ostatnich pytań, żeby wyraźniej zobaczyć rolę większości wobec mniejszości, czyli społeczeństwa przyjmującego wobec migrantów i migrantek, możesz wprowadzić i przedyskutować z młodzieżą strategię akulturacji według Johna Berry'ego (po więcej informacji o strategiach sięgnij do materiału [Wyzwania związane z migracjami. Perspektywa osób migrujących](#) autorstwa Marty Siciarek). Możesz pokazać także krótką [animację](#).

Ostatnie zadanie w karcie pracy zachęca do przekucia zdobytej wiedzy na twórcze działanie na rzecz budowania dobrych relacji z migrantami i migrantkami i wspierania procesu integracji – choćby na poziomie szkoły. Zapytaj, czemu to ważne, aby zarówno rozmawiać, jak i działać w kontekście zagadnienia, który nas dotyczy. Podkreśl, że każdy i każda z nas może mieć wpływ na to, czy doświadczenie migracji osób obok nas stanie się szansą na dobre życie, edukację, rozwijanie pasji...

Kończąc lekcję, podziękuj młodzieży za rozmowę i zaproś do krótkiej ewaluacji i podsumowania, co bierze z tych zajęć dla siebie. Możesz skorzystać na przykład z kart Dixit (lub innego zbioru różnorodnych zdjęć czy ilustracji – ważne, żeby było ich więcej niż osób w klasie) i wykorzystać metaforę. Rozsyp karty na stole lub umieść na tablicy i poproś, by uczennice i uczniowie wybrali po jednej, która najbardziej odpowiada refleksji czy nastrojowi, z którymi zostają po tych zajęciach, po rozmowie o tożsamości, wielokulturowości, migracji. Poproś o jedno zdanie uzasadnienia, dlaczego wybrali daną ilustrację.

Karta pracy dla młodzieży

Za chwilę obejrzysz prawie czterominutowy film *Opowieść Mahmouda o migracji*. W tym krótkim filmie jego bohater odpowiada na kilka osobistych pytań dotyczących jego życia i związanych z doświadczeniem migracji. Mahmoud dzieli się refleksjami na temat tego, czym jest dom, opowiada o sobie i swoich marzeniach. Kamera towarzyszy mu w pracy i w przestrzeni prywatnej. Oglądając film, postaraj się jak najlepiej poznać Mahmouda – zarówno przez to, co sam mówi, jak i to, co możemy wyczytać z kadrów filmu i plansz z dodatkowymi informacjami. Zastanów się, co doświadczenie migracji wniosło do życia Mahmouda, a co mu zabrakło. W tej karcie pracy znajdziesz kilka dodatkowych pytań i zadań pomocnych w interpretacji filmu, które – mamy nadzieję – zachęcą Cię do zgłębienia tematu migracji i wyzwania, z jakimi mierzą się migranci i migrantki obok nas. Inspirującej pracy! <https://bit.ly/3g3cBmR>.

- Co według Ciebie jest głównym tematem filmu?

.....

.....

- Kim jest Mahmoud? Zapisz, co o nim wiesz: co mówi o sobie wprost, czego jeszcze dowiadujesz się z filmu, co czytasz na planszach – skąd pochodzi, czym się zajmuje, co jest dla niego ważne, co potrafi, jaki jest, o czym marzy.

Mahmoud Kazemi

- Czego Ci zabrakło w opowieści Mahmouda? Czego warto byłoby się jeszcze dowiedzieć, żeby lepiej poznać bohatera i zrozumieć jego doświadczenie migracji, życia w Polsce? Sformułuj trzy pytania, które – gdyby była taka okazja – zadałabyś/zadałbyś Mahmoudowi (na przykład: Dlaczego zatrzymał się w Polsce? Czy lubi swoją pracę? Czy ma przyjaciół wśród Polaków i Polek? Co go tu stresuje? itp.).

1.
2.
3.

- Mahmoud zna sześć lub siedem języków, w tym urdu, angielski, polski. Jego pierwszym językiem jest natomiast dari (zauważyliście, jak kaligrafował?). Co wiesz o dari? Do jakiej grupy języków należy i kto się nim posługuje?

.....

.....

.....

Read From right to left

ا ب پ ت ث ج چ ح خ د ذ ر ز ژ

zhay zay ray zaal daal khay hay chay jeem say say pay bay alef

س ش ص ض ط ظ ع غ ف ق ک گ

gaaf kaaf qaaf fe ghain ain zoy toy Zuwaat suwaat sheen seen

ل م ن و ه ی

Yaa hay wow noon meem laam

- Popatrz na alfabet, wybierz literę, która najbardziej Ci się podoba, i zapisz nią poniższą linijkę.

.....

.....

- Posłuchaj w sieci, jak brzmi dari, na przykład tu <https://bit.ly/3dU1zQ6>. Jak myślisz, ile czasu zajęłoby Ci nauczanie się tego języka i od czego by to zależało?

a. mgnienie oka

b. rok

c. całe życie

d.

- Gdy rozglądasz się wokół siebie, zaglądasz do social mediów, słuchasz dyskusji o migrantach i migrantkach, bierzesz pod lupę własne myśli na ten temat, jak Ci się wydaje: czy Polska jest przyjaznym krajem dla Mahmouda?

• Z pewnością tak. Świadczy o tym fakt, że...

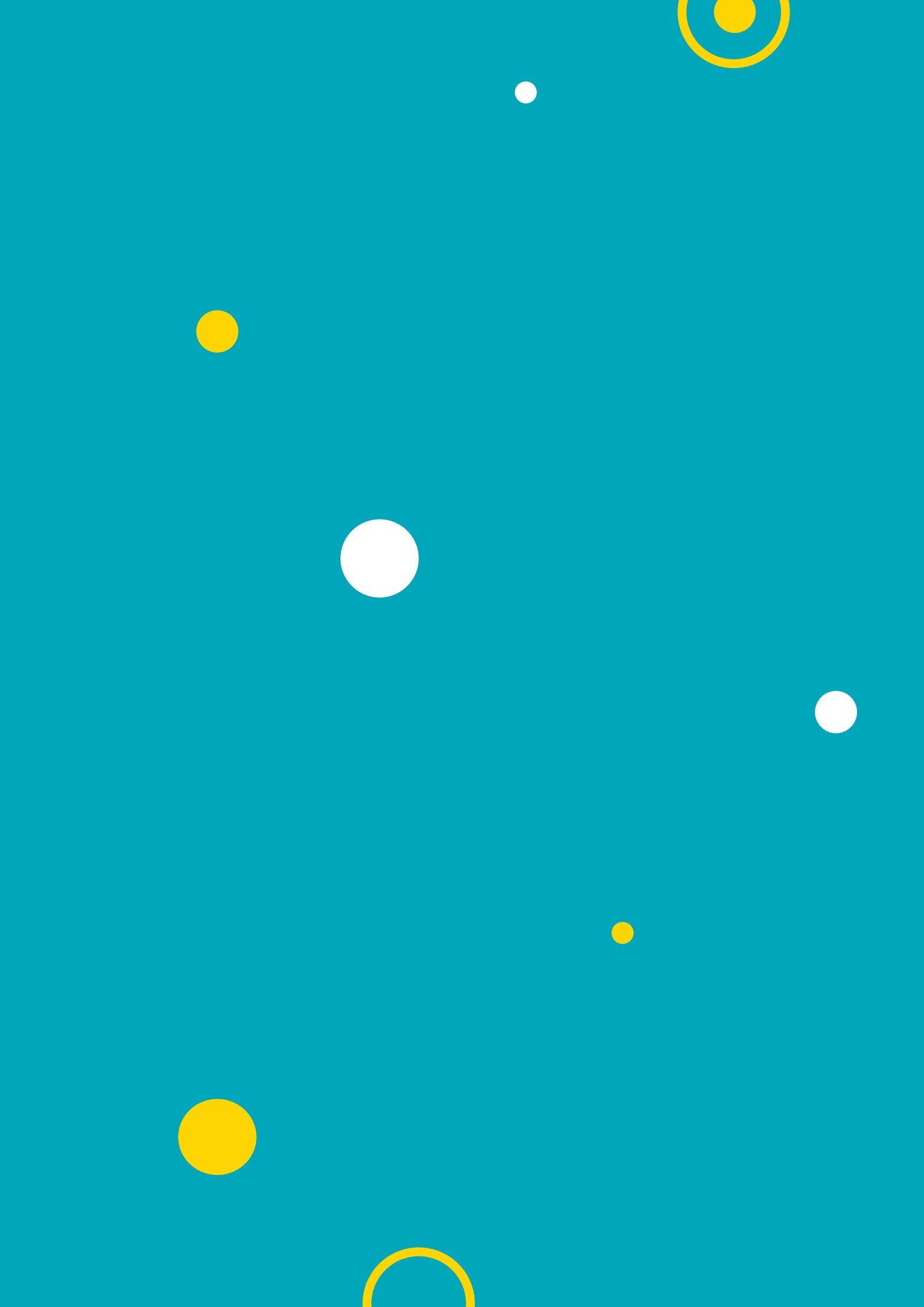
• Pewnie czasem tak, czasem nie, co wynika z tego, że...

• Oczywiście, że nie, choćby z takiego powodu, że...

[illegible]

This image shows a full page of primary-ruled notebook paper. It features ten sets of horizontal dashed lines, each set preceded by a small dot on the left margin. Vertical solid lines are present on both the left and right sides of the page, creating margins. The paper is otherwise blank, with no handwriting or other markings.

[illegible]

Z walizką klocków przez świat.

Scenariusz zajęć

Barbara Głąb

czas realizacji jednej aktywności: 45-90 minut

poziom edukacyjny: klasy IV-VIII szkoły podstawowej i szkoła ponadpodstawowa

przedmiot: godzina wychowawcza, etyka, filozofia

Cele zajęć:

Uczeń lub uczennica:

- rozwija postawy szacunku wobec innych ludzi
- rozważa kwestię różnorodności kulturowej Europy i świata, wartościowania kultur i dialogu międzykulturowego
- identyfikuje problemy moralne dotyczące kwestii migrantów, migrantek, uchodźców i uchodźczyń
- wyjaśnia pojęcie praw dziecka, analizuje wybrane artykuły Konwencji o prawach dziecka oraz rozważa różne sposoby ich ochrony
- podejmuje rzetelną dyskusję oraz formułuje w niej jasne i uzasadnione stanowisko
- rozpoznaje i nazywa podstawowe emocje oraz uczucia; posługuje się nazwami emocji i uczuć do charakteryzowania przeżyć własnych oraz innych osób

Materiały i środki dydaktyczne:

film *Z walizką klocków przez świat*, tablica/flipchart, duży karton, materiały plastyczne (kredki, flamastry, klej, nożyczki, papier kolorowy, materiały z recyklingu, foliowe koszulki na dokumenty, papier ksero), kartonowe pudełka, skrzynka na listy, komputer z rzutnikiem, dostęp do Internetu

Formy pracy:

indywidualna i grupowa, do wykonania w szkole

Scenariusz składa się z 5 aktywności, które nawiązują – bezpośrednio lub pośrednio – do animacji filmowej *Z walizką klocków przez świat* zrealizowanej Cały scenariusz znajduje się na <https://bit.ly/3VIWOzD>.

Poniżej zaprezentowano część materiału.

Głównym bohaterem i zarazem narratorem filmu jest Kuban. On i jego rodzina: matka Elmira

Abasbekowa, ojciec Azim Turanbajew i dwaj młodszy bracia Kurmanbek i Asanbek uciekli z Kirgistanu przed prześladowaniami na tle politycznym. Kuban, Kurmanbek i Asanbek wyjechali z kraju na podstawie dokumentów przyjaciółki mamy. Ma ona dwóch synów i córkę, dlatego młodszy brat Kubana przekraczał granicę przebrany za dziewczynkę. Turanbajewowie znaleźli schronienie w Szwecji. 9 lutego 2011 roku dowiedzieli się, że muszą jechać do Polski, bo mają polską wizę. Zgodnie z obowiązującym wówczas rozporządzeniem Dublin II za rozpatrzenie wniosku o nadanie statusu uchodźcy odpowiada to państwo członkowskie UE, którego granicę cudzoziemiec przekroczył jako pierwszą, z wyjątkiem sytuacji, gdy któreś państwo udzieliło wcześniej wizy albo innego zezwolenia na pobyt - wtedy ono musi przyjąć wniosek azylowy. 18 kwietnia 2011 roku Kuban wraz z rodzicami i braćmi znaleźli się w Polsce. Zamieszkali w ośrodku dla uchodźców w Dębaku. Kuban i jego bracia poszli do szkoły w Podkowie Leśnej. Rodzice Kubana próbowali zalegalizować pobyt w Polsce. W 2012 roku szef Urzędu ds. Cudzoziemców odmówił kirgijskiej rodzinie jakiegokolwiek formy ochrony międzynarodowej, traktując ich jako migrantów ekonomicznych. Rada ds. Uchodźców, do której Turanbajewowie się odwołali, podtrzymała decyzję o odmowie nadania im statusu uchodźcy. Kiedy Urząd ds. Cudzoziemców dał się w końcu przekonać, że zachodzi przestanka do udzielenia rodzinie z Kirgistanu zgody na tzw. pobyt tolerowany ze względu na dobro dzieci (zaważyła opinia psychologiczna, m.in. pełna asymilacja z polskim społeczeństwem, potrzeba stabilnych warunków rozwoju), zmieniło się prawo. Od 1 maja 2014 roku zgodę na pobyt ze względów humanitarnych miała wydawać Straż Graniczna. Straż Graniczna wszczęła postępowanie w sprawie zobowiązania Turanbajewów do powrotu do Kirgistanu. Społeczność IX Liceum Ogólnokształcącego im. Klementyny Hoffmanowej w Warszawie, do którego uczęszczał Kuban, skierowała do Urzędu ds. Cudzoziemców, Straży Granicznej i Rzecznika Praw Dziecka petycję w sprawie wstrzymania procesu deportacji z Polski Kubana i jego rodziny. Przyjaciele Kubana założyli facebookowe

wydarzenie „Ratujmy Kubana! Nie mówmy mu won!”. Podziękował Kuban i jego rodzina otrzymali zgodę na pobyt stały.

Źródło: J. Klimowicz, *Nie mówcie nam won! Uchodźczy w Polsce*, „Duży Format”, 09.09.2015, [Nie mówcie nam won! Uchodźczy w Polsce](#).

Scenariusz jest tak pomyślany, aby zapewnić Ci dużą swobodę w wyborze aktywności: możesz zmienić kolejność aktywności; podjąć się realizacji tylko tych ćwiczeń, które uznasz za interesujące i dostosowane do potrzeb osób uczestniczących w Twoich zajęciach; możesz „przetaczać się” między jedną aktywnością a drugą.

Zaproponowane w niniejszej publikacji aktywności mogą być trudne dla osób z doświadczeniem uchodźczym i migracyjnym. Jeżeli w grupie są osoby z takim doświadczeniem, należy przez rozpoczęciem zajęć poinformować je, co będzie przedmiotem dyskusji, zapytać, czy wyrażają chęć udziału w niej, i w razie potrzeby zapewnić im opiekę i wsparcie. Dyskusję należy przeprowadzić z ogromnym wyczuciem i w sposób elastyczny.

Przed przystąpieniem do realizacji aktywności warto zapoznać się takimi pojęciami i definicjami jak: **uchodźca/uchodźczyni, migrant/migrantka, migracja przymusowa, migracja dobrowolna, uchodźstwo, azyl, procedura uchodźcza, ośrodek recepcyjny, ochrona międzynarodowa, Urząd ds. Cudzoziemców, deportacja**. Polecamy stronę internetową <http://uchodzcy.info/o-nas>.

Życie jest jak klocki Lego

Zanim zaprezentujesz film *Z walizką klocków przez świat*, zwróć się do uczestników i uczestniczek zajęć z pytaniem, czy są wśród nich miłośnicy i miłośniczki klocków Lego. Zapytaj ich również, co można zbudować z klocków Lego. Następnie poproś o dokończenie zdania „Życie jest jak klocki Lego, bo...” i zapisanie go na karteczce post-it. Zamieście karteczki post-it na ścianie, aby każda osoba uczestnicząca w zajęciach miała do nich dostęp.

Jeśli na wykonanie tego zadania możesz wygospodarować więcej czasu niż 5-7 minut, a osoby uczestniczące w zajęciach mają dostęp do komputerów oraz Internetu, zaproponuj stworzenie memów. Prezentację memów zaplanuj na koniec spotkania.

b. Refleksja

Obejrzyjcie film. Nagranie trwa 5 minut i 6 sekund. Zaproś uczestników i uczestniczki zajęć do podzielenia się pierwszymi wrażeniami, odczuciami, myślami, które wywołał film. Możesz skorzystać z poniższych pytań pomocniczych.

1. Co Was zainteresowało w filmie?
2. Jakie są Wasze pierwsze wrażenia po obejrzeniu filmu? Jakie emocje on wywołał?
3. Co Wam się podobało w nim, a co nie?
4. Na co szczególnie zwróciliście, zwróciłyście uwagę?
5. Jak film porusza tematy i problemy?

c. Analiza treści

Poinformuj uczniów i uczennice, że będą pracować w czterech grupach. Pierwsza i druga grupa będzie miała za zadanie sformułować 10 pytań dotyczących treści filmu *Z walizką klocków przez świat*, trzecia i czwarta - udzielić na nie odpowiedzi. Uczniów i uczennice z pierwszej i drugiej grupy zaprosz do pracy nad pytaniami, a uczniów i uczennice z trzeciej i czwartej grupy - do dyskusji i zebrania jak najwięcej informacji na temat postaci i zdarzeń przedstawionych w filmie. Po ukończeniu tego zadania poproś najpierw pierwszą grupę o przeczytanie pytań, a trzecią grupę o odpowiedź na nie, potem poproś o zaprezentowanie pytań drugą grupę, a uczniów i uczennice z czwartej grupy o udzielenie odpowiedzi na nie.

Wspólnym siłami zgromadźcie jak najwięcej FAKTÓW z życia Kubana i jego rodziny. Zanotujcie te informacje na tablicy/flipcharcie. Celem tego ćwiczenia jest przygotowanie uczniów i uczennic do pogłębionej dyskusji na temat uchodźstwa oraz migracji. Poniżej znajdziesz listę przykładowych pytań:

1. Czyją opowieść poznajemy? Kim jest bohater filmu? Czego się o nim dowiadujemy z filmu? Co on mówi o sobie? Czego o nim nie wiemy?
2. Dlaczego Kuban wraz z rodziną uciekli z Kirgistanu?
3. Jak sądzisz, dlaczego brat Kubana przekraczał granicę Kirgistanu przebrany za dziewczynkę?
4. Gdzie Kuban i jego rodzina zamieszkali po przybyciu do Polski?
5. Czy Polska była ich pierwszym wyborem?
6. Dlaczego Kuban i jego rodzina po kilku latach spędzonych w Polsce mieli ją opuścić?
7. Gdzie Kuban uczęszczał do liceum?
8. Jakie Kuban zna języki obce?
9. Czym Kuban się pasjonuje?
10. Gdzie Kuban obecnie mieszka, czym się zajmuje?

d. Mapa doświadczeń

Część I

Zaproponuj uczniom oraz uczennicom pracę w kilkuosobowych grupach. Zwróć się z prośbą, aby stworzyli mapę doświadczeń Kubana na podstawie tego, czego dowiedzieli się z materiału filmowego. Czym jest mapa doświadczeń i jak ją stworzyć? Patrz: załącznik nr 1. Na samym początku skoncentrujcie się na samych faktach z życia Kubana. Stwórzcie mapę przedstawiającą poszczególne etapy poszukiwania przez Kubana oraz jego rodzinę schronienia, a w dalszej kolejności etapy adaptacji do nowego środowiska społeczno-kulturowego. Zaznacz, że wygląd mapy zależy od wyborów i decyzji grupy. Po ukończeniu tej części zadania zaprosz uczestników i uczestniczki zajęć do prezentacji map.

Warto w tym miejscu przedstawić klasie/grupie kilka informacji na temat procesu akulturacji psychologicznej - jest to proces, który przechodzą wszystkie osoby migrujące w nowym kraju/środowisku. Proces wiąże się z przeżywaniem konkretnych emocji i idącymi za tymi emocjami zachowaniami. Jeśli chcesz o tym wspomnieć, zachęcamy do zapoznania się z tekstem przygotowanym przez Centrum Edukacji Obywatelskiej *Wyzwania związane z migracjami. Perspektywa osób migrujących*.

Część II

Mapa doświadczeń obejmuje nie tylko fakty, ale także emocje. Zaprosz uczestników i uczestniczki zajęć do dalszej pracy nad mapą doświadczeń Kubana – w tych samych grupach, co poprzednio. Na mapę składającą się z faktów z życia Kubana nałóżcie mapę emocji. Jak to zrobić? Patrz: załącznik nr 2. Postawcie się w sytuacji Kubana i spróbujcie odpowiedzieć na pytania:

Co Kuban mógł czuć:

- uciekając z kraju swojego urodzenia?
- przybywając jako uchodźca do Szwecji, a później do Polski?
- pierwszego dnia w polskiej szkole?
- kiedy został wybrany do roli jednego z Trzech Króli w szkolnych Jasełkach?
- kiedy dowiedział się, że musi opuścić Polskę?
- kiedy dowiedział się, że jego nauczyciele i nauczycielki, a także koledzy oraz koleżanki napisali do Urzędu ds. Cudzoziemców, Straży Granicznej oraz Rzecznika Praw Dziecka petycję „Ratujmy Kubana! Nie mówmy mu won!“?

Rozpoznajcie i nazwijcie te emocje. W trakcie realizacji zadania warto zapoznać osoby uczestniczące w zajęciach z Kartami emocji

autorstwa Dominiki Cieślukowskiej. Stworzone one zostały na bazie popularnej teorii emocji Roberta Plutchnika opierającej się na ośmiu podstawowych emocjach (gniew, odraza, smutek, zaskoczenie, strach, zaufanie, radość, przeziębienie), z których wynikają wszystkie inne stany. Więcej informacji na temat tego, czym są Karty emocji i jak ich używać na zajęciach znajdziesz w publikacji *Karty emocji. Koncepcja i opracowanie merytoryczne: Dominika Cieślukowska* wydanej przez Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN. <https://bit.ly/3EEJrEO>.

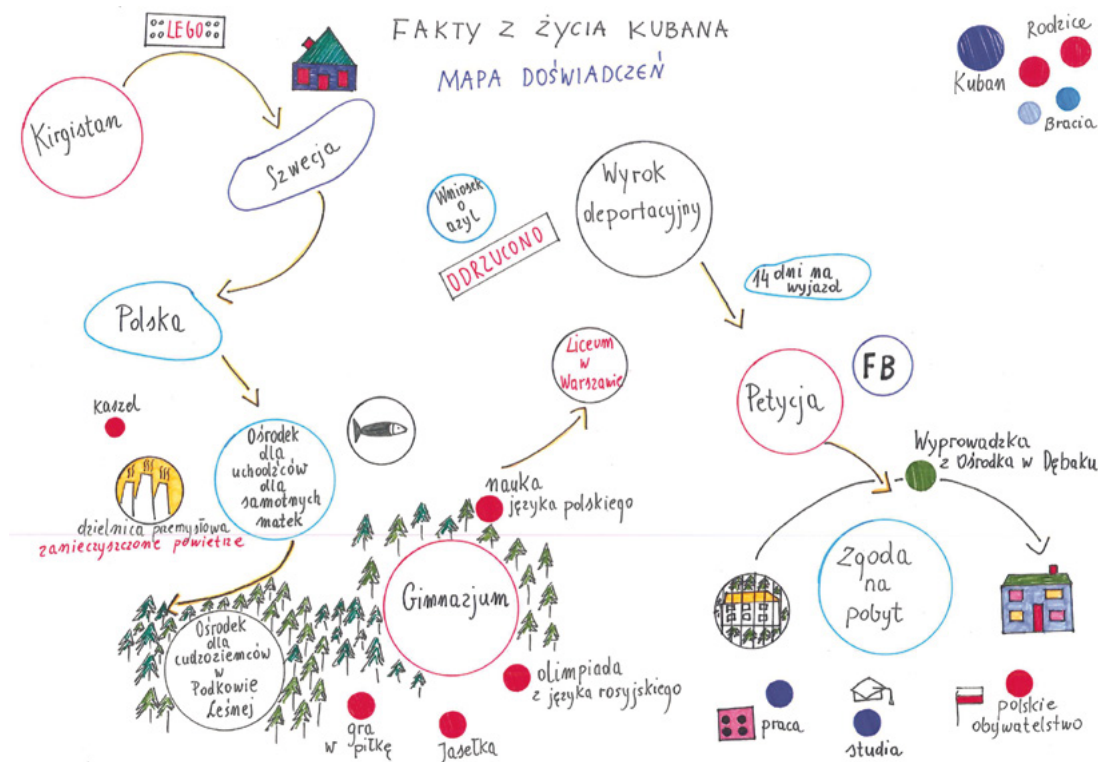
Zastanawianie się nad tym, jakie emocje może ktoś odczuwać w danym momencie, wczuwanie się w sytuację innego człowieka, to z pewnością wartościowe ćwiczenie, ponieważ uczy nas empatii. Nie możemy jednak zapominać o tym, że wchodząc w położenie innej osoby, „zakładając jej buty” nigdy nie będziemy mieć pełnego wglądu w to, co ona czuje. Jej buty mogą nas uwierać czy być na nas za duże. Warto mieć to na uwadze. Przy rozpoznawaniu stanów emocjonalnych innych ludzi łatwo popełnić błąd. Możemy mylić się w interpretacji czyichś uczuć, błędnie odczytywać czyjeś emocje. Dlatego przy realizacji tego ćwiczenia wystrzegajmy się tonu pewności. Zaczniemy wypowiedź od: Wydaje mi się, że... ; Według mnie...

Poproś członków i członkinie grup, aby na przezroczystej folii (może to być foliowa koszulka na dokumenty) zanotowali (używając niezmywalnego flamastra), jakie - ich zdaniem - emocje towarzyszyły bohaterowi filmu w określonych sytuacjach (patrz: fakty z życia Kubana), następnie nałożyli tę foliową mapę emocji na mapę faktów z życia Kubana. Zaprosz osoby uczestniczące w zajęciach do wspólnego oglądania prac. Po ukończeniu ćwiczenia zachęć uczestników i uczestniczki zajęć do podsumowującej refleksji. Poproś o dokończenie zdania:

- Z filmu dowiedziałem/dowiedziałam się, że...
- Na dzisiejszej lekcji nauczyłem/nauczyłam się...
- Nie zdawałem/zdawałam sobie sprawy z tego, że ...
- Nie wiedziałem/wiedziałam o tym, że...
- Moim zdaniem...

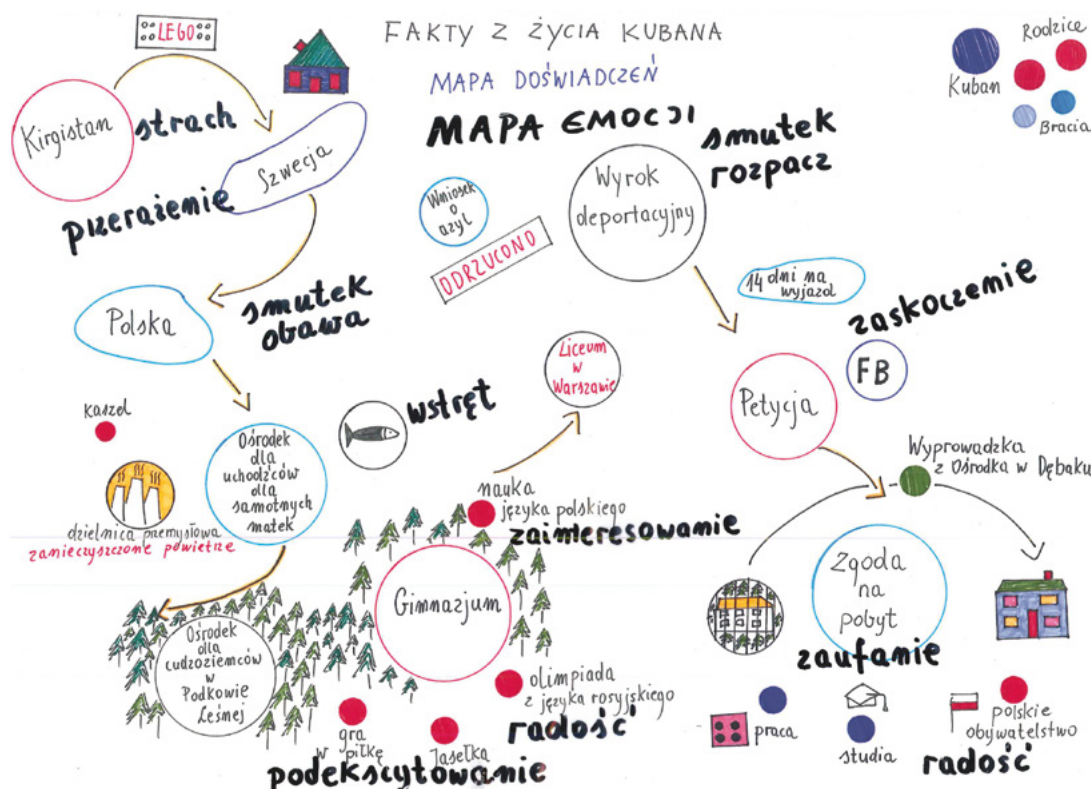
Załącznik nr 1

Materiał pomocniczy. Mapa doświadczeń

Załącznik nr 2

Materiał pomocniczy. Mapa emocji

Każdy ma prawo dotknąć chmur... „Dzienniki marzeń”.

Ćwiczenie

Monika Komisarczyk

czas realizacji jednej aktywności: 40 minut

poziom edukacyjny: klasy VI–VIII szkoły podstawowej i szkoła ponadpodstawowa

przedmiot: godzina wychowawcza

Podczas godziny wychowawczej uczniowie i uczennice zastanowią się, jak powinien wyglądać świat, by wszystkie osoby miały równe szanse rozwoju. Przygotują swoje dzienniki marzeń, w których odpowiedzą na pytanie, kim chcą zostać w przyszłości. Poznają marzenia bohaterów i bohaterki opowieści filmowej pt. *Dzienniki marzeń* zrealizowanej przez UNHCR. Refleksję młodzieży nad kształtem świata równych szans w kontekście migracji wzbudzą zadania opisane w 16 Celu Zrównoważonego Rozwoju.

Przeprowadzenie ćwiczenia jest okazją, by wychowawca, wychowawczynie klasy poznali swoich uczniów i uczennice. Spotkanie może pomóc młodzieży uświadomić sobie, jaki ma wpływ na kształt własnego życia oraz na los rówieśników i rówieśniczek. Zajęcia pobudzają empatię, aktywizują do poszukiwania rozwiązań i budują postawę otwartości.

Pytanie kluczowe:

Jak powinien wyglądać świat, by wszystkie osoby miały równe szanse rozwoju?

Cele zajęć:

- dowiesz się, kim chcą zostać bohaterzy i bohaterki filmu oraz porównasz ich marzenia z własnymi planami
- zastanowisz się, jakie warunki powinny zostać spełnione, żeby wszystkie osoby miały równe szanse, aby spełnić swoje marzenia

Zagadnienia:

opowieści o migracjach, równe szanse dla wszystkich, współodpowiedzialność

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

16 Pokój, sprawiedliwość i silne instytucje

Metoda pracy:	Formy pracy:	Środki dydaktyczne i materiały:
dyskusja, burza pomysłów, rozmowa nauczająca, mapa myśli	praca indywidualna, praca w grupie, praca z filmem	komputer, rzutnik, dostęp do Internetu, nożyczki, masa mocująca lub klej, duży arkusz papieru do naklejania chmur z marzeniami

Wprowadzenie

1. Rozpocznij spotkanie, odczytując temat zajęć. Rozdaj białe kartki do wycięcia chmur i zaprosz uczniów i uczennice do stworzenia swojego metaforycznego dziennika marzeń. Zachęć ich do zastanowienia się nad swoją przyszłością. Zaproponuj, by każda osoba zapisała na wyciętej z kartki chmurze odpowiedzi na pytania:

- Kim chciałbyś, chciałybyś zostać w przyszłości?
- Co musisz zrobić, żeby to osiągnąć?
- Jak wyobrażasz sobie świat, gdy będziesz dorosły, dorosła?

Poproś chętne osoby o przeczytanie swoich refleksji. Na forum zapytaj, jakie warunki są potrzebne, aby te marzenia się spełniły. Zadaj pytanie kluczowe i zbierz odpowiedzi: Jak powinien wyglądać świat, by wszystkie osoby miały równe szanse rozwoju? (5 minut).

Praca właściwa

2. Zaprosz uczniów i uczennice do obejrzenia filmu *Dzienniki marzeń*, mówiąc, że za chwilę poznają historie kilkorga dziewcząt i chłopców w różnym wieku. Podziel klasę na sześć grup i każdej z nich przekaz kartę pracy z załącznika nr 2. Zapowiedz, że po obejrzeniu filmu zadaniem każdej grupy jest stworzenie dziennika marzeń przydzielonej przez nauczyciela/nauczycielkę osobie przedstawionej w filmie. Wybrani bohaterowie to Amr, Szoaib, Biszara, Madina, Ghazel, Chalid. Włącz film. Podczas gdy grupy po projekcji będą uzupełniać dziennik marzeń filmowych bohaterów i bohaterek, zbierz chmury z marzeniami uczniów i uczennic i naklej na arkusz papieru. **(10 minut).**

<https://bit.ly/36dVnut>.

3. Zachęć uczniów i uczennice do rozmowy na temat tego, czego się dowiedzieli o marzeniach bohaterów i bohaterek filmu. Zapytaj:
- O czym marzą osoby w filmie?
 - Czy jakieś marzenia Was zaskoczyły? Dlaczego?
 - Kto z Was ma podobne marzenia? **(3 minuty).**

4. Nawiąż do ostatniego fragmentu filmu i zdania: „Potowa uchodźców na świecie to dzieci. Żeby uciec przed przemocą, zostawiają wszystko. Wszystko, lecz nie nadzieję i marzenia”. Upewnij się, że wszyscy rozumieją różnicę pomiędzy słowem „uchodźca”, „uchodźczyni” a „migrant”, „migrantka”. Omawiając pojęcia, zwróć uwagę na przyczyny, dla których ludzie opuszczają kraj pochodzenia. Na koniec rozmowy poproś o dołączenie do dzienników marzeń uczniów i uczennic chmur z marzeniami dziewcząt i chłopców występujących w filmie.

Nie istnieje uzgodniona międzynarodowa definicja pojęć „migrant”, „migrantka”, ale ogólnie przyjęto, że oznacza ono osobę, która przenosi się ze swojego miejsca zamieszkania do innego miejsca w kraju lub za granicą (<https://migrationobservatory.ox.ac.uk>). Osobę identyfikuje się jako migranta, migrantkę na podstawie szeregu kryteriów, które mogą się zmieniać.

Dlaczego ludzie migrują? Czynniki społeczno-polityczne: prześladowania na tle etnicznym, religijnym, rasowym, politycznym i kulturowym zmuszają ludzi do opuszczenia ich kraju. Istotnym czynnikiem jest wojna lub konflikt, zagrożenie konfliktem i prześladowania ze strony rządu.

Czynniki demograficzne i ekonomiczne: wyższe płace, lepsze możliwości zatrudnienia, wyższy standard życia i możliwości edukacyjne.

Konwencja genewska z 1951 roku: Uchodźca jest to osoba, która na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem, i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony tego państwa, albo która nie ma żadnego obywatelstwa i znajdując się na skutek podobnych zdarzeń, poza państwem swojego dawnego stałego zamieszkania nie może lub nie chce z powodu tych obaw powrócić do tego państwa.

Więcej na temat dokumentów obowiązujących Polskę w sprawie uchodźców i uchodźczyń na stronie internetowej Uchodźcy.info: Akty i regulacje prawne, <http://uchodzcy.info/infos/akty-i-regulacje-prawne>.

Czynniki środowiskowe: z powodu nagłych lub postępujących zmian środowiskowych negatywnie wpływających na życie lub warunki życia.

Źródło: <https://www.europarl.europa.eu/news/pl/headlines/world/20200624STO81906/przyczyny-migracji-dlaczego-ludzie-migruja> **(2 minuty).**

5. Powiedz, że gdy migrantom, migrantkom i uchodźcom, uchodźczyniom uda się trafić do bezpiecznego miejsca, liczą na to, że będą mogli spełniać swoje marzenia. Chcieliby mieć takie same szanse jak inni. Zasygnalizuj, że teraz będzie czas na szukanie odpowiedzi na pytanie kluczowe lekcji: Jak powinien wyglądać świat, by wszystkie osoby miały równe szanse rozwoju? Zaproś klasę do zastanowienia się nad odpowiedziami podczas pracy w pięciu grupach. Rozdaj karty pracy z załącznika 3 z elementami składającymi się na Cel Zrównoważonego Rozwoju 16: Pokój, sprawiedliwość i silne instytucje (pokój, prawo, inkluzywne społeczeństwo, integracja, silne instytucje). Poproś grupy o przeczytanie treści Celu 16 i o wypisanie pomysłów, co trzeba zrobić, by wszystkie osoby miały równe szanse rozwoju. Na to zadanie grupy mają 5 minut. Po wyznaczonym czasie poproś, by chętna osoba z każdej grupy przedstawiła pomysły. **(10 minut).**

Podsumowanie

6. Poproś, by uczniowie i uczennice spojrzeli ponownie na tablicę z dziennikami marzeń i zapytaj:
- Co to znaczy „dotknąć chmur”?
 - Jak rozumiecie metaforę siebie jako długopisu i świata jako książki wykorzystaną w filmie?
 - Jaki zawód możecie wybrać w przyszłości, by włączyć się w realizację zadań związanych z Celem 16 i umożliwić wszystkim osobom równy start i takie same szanse na spełnianie marzeń?

Może ktoś pragnie zostać lekarzem, lekarką i dołączyć do Lekarzy bez Granic, organizacji powstałej w wierze, że wszyscy ludzie mają prawo do opieki medycznej i że to prawo jest ważniejsze niż granice państwowe. Może ktoś planuje być reporterem, reporterką i pracować w międzynarodowej organizacji pozarządowej Reporterzy bez Granic propagującej i monitorującej wolność prasy na całym świecie. Może ktoś myśli o zostaniu prawnikiem, prawniczką i specjalizować się w prawie migracyjnym lub dyrektorem, dyrektorką szkoły wielokulturowej dającej równe szanse wszystkim dzieciom bez względu na pochodzenie czy status społeczny. (10 minut).

Zadanie do domu – propozycja dla osób chętnych

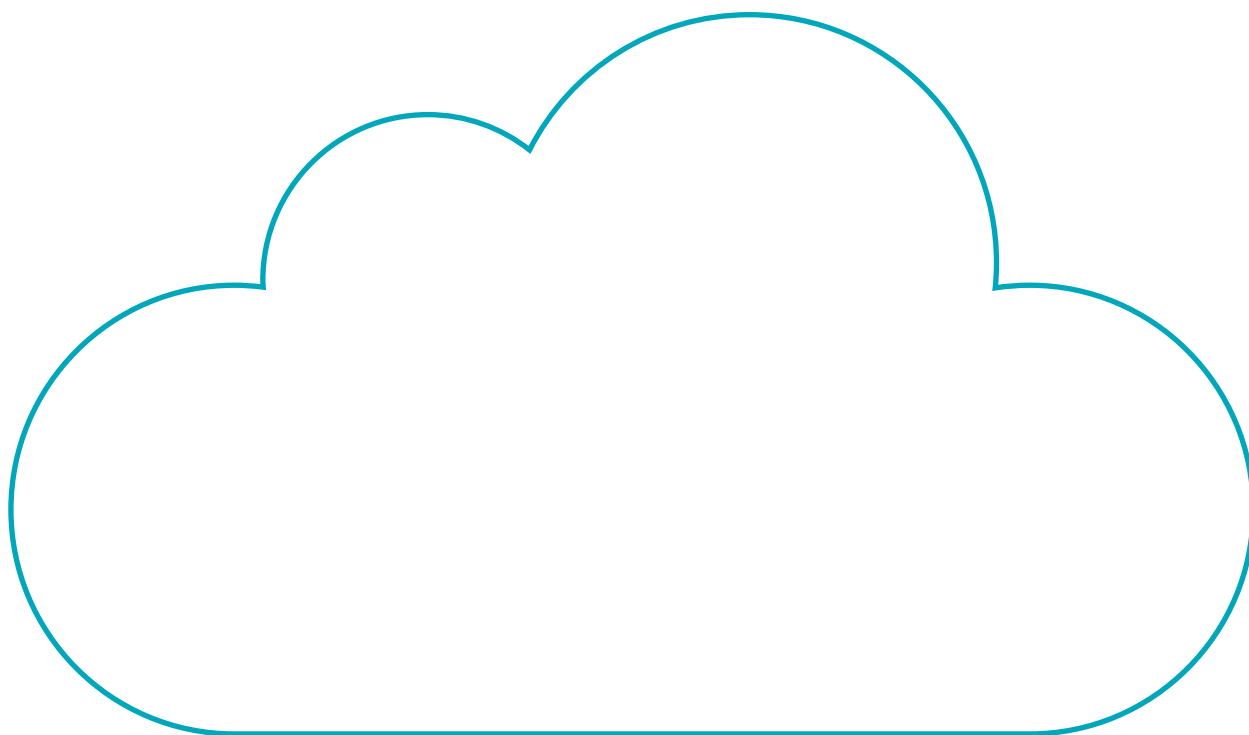
Podaj film dalej. Zostań edukatorem lub edukatorką w najbliższym otoczeniu i zachęć bliską osobę do obejrzenia krótkiego filmu Dzienniki marzeń. Porozmawiaj z nią o jej marzeniach, opowiedz o tym, o czym rozmawialiście na godzinie wychowawczej i o znaczeniu pokoju, demokratycznych instytucji i sprawiedliwości w kontekście sytuacji migrantów i migrantek na świecie.

Źródła:

- Platforma społeczna ONZ, Cele Zrównoważonego Rozwoju, <https://www.un.org.pl>.
- Zestaw plansz zawierający podstawowe informacje na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>.
- UNHCR Polska, Uchodźca czy migrant? Tłumaczymy różnice i wyjaśniamy ich sens, <https://www.unhcr.org/pl/365-plwiadomosci2016uchodzca-czy-migrant-tlumaczymy-roznice-i-wyjasniamy-ich-sens-html.html>.

Załącznik nr 1

Materiał pomocniczy: Chmury

Załącznik nr 2

Karty pracy: Filmowi bohaterowie i bohaterki

GRUPA 1

Biszara z Somalii, obecnie mieszka w Amsterdamie

1. Ile lat ma bohater?

.....

2. O czym marzy?

.....

3. Z jakim atrybutem występuje?

.....

4. Co musi zrobić, żeby spełnić swoje marzenia?

.....

5. Czy wasze marzenia są podobne, czy różne?

.....

GRUPA 2

Madina z Afganistanu, obecnie mieszka w Brukseli

1. Ile lat ma bohaterka?

.....

2. O czym marzy?

.....

3. Z jakim atrybutem występuje?

.....

4. Co musi zrobić, żeby spełnić swoje marzenia?

.....

5. Czy wasze marzenia są podobne, czy różne?

.....

GRUPA 3

Chalid z Somalii, obecnie mieszka w Niemczech

1. Ile lat ma bohaterka?

.....

2. O czym marzy?

.....

3. Z jakim atrybutem występuje?

.....

4. Co musi zrobić, żeby spełnić swoje marzenia?

.....

5. Czy wasze marzenia są podobne, czy różne?

.....

GRUPA 4

Ghazel z Syrii, obecnie mieszka w Lozannie

1. Ile lat ma bohaterka?

.....

2. O czym marzy?

.....

3. Z jakim atrybutem występuje?

.....

4. Co musi zrobić, żeby spełnić swoje marzenia?

.....

5. Czy wasze marzenia są podobne, czy różne?

.....

GRUPA 5

Szoaib z Afganistanu, obecnie mieszka w Berlinie

1. Ile lat ma bohater?

.....

2. O czym marzy?

.....

3. Z jakim atrybutem występuje?

.....

4. Co musi zrobić, żeby spełnić swoje marzenia?

.....

5. Czy wasze marzenia są podobne, czy różne?

.....

GRUPA 6

Amr z Syrii, obecnie mieszka w Wiedniu

1. Ile lat ma bohater?

.....

2. O czym marzy?

.....

3. Z jakim atrybutem występuje?

.....

4. Co musi zrobić, żeby spełnić swoje marzenia?

.....

5. Czy wasze marzenia są podobne, czy różne?

.....

Załącznik nr 3

Karty pracy: Mapa myśli do 16 Celu Zrównoważonego Rozwoju

GRUPA 1. Cel 16 Zrównoważonego Rozwoju:

Promować pokojowe i otwarte dla wszystkich społeczeństwa, zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz budować na wszystkich szczeblach skuteczne i odpowiedzialne instytucje, sprzyjające włączeniu społecznemu

Jak według was powinien być urządzony świat, by wszystkie osoby miały równe szanse na spełnianie marzeń?

POKÓJ

Zapiszcie swoje pomysły, uwzględniając skojarzenia ze słowem w centrum pola.

GRUPA 4. Cel 16 Zrównoważonego Rozwoju:

Promować pokojowe i otwarte dla wszystkich społeczeństwa, zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz budować na wszystkich szczeblach skuteczne i odpowiedzialne instytucje, sprzyjające włączeniu społecznemu

Jak według was powinien być urządzony świat, by wszystkie osoby miały równe szanse na spełnianie marzeń?

INTEGRACJA

Zapiszcie swoje pomysły, uwzględniając skojarzenia ze słowem w centrum pola.

GRUPA 2. Cel 16 Zrównoważonego Rozwoju:

Promować pokojowe i otwarte dla wszystkich społeczeństwa, zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz budować na wszystkich szczeblach skuteczne i odpowiedzialne instytucje, sprzyjające włączeniu społecznemu

Jak według was powinien być urządzony świat, by wszystkie osoby miały równe szanse na spełnianie marzeń?

PRAWO

Zapiszcie swoje pomysły, uwzględniając skojarzenia ze słowem w centrum pola.

GRUPA 5. Cel 16 Zrównoważonego Rozwoju:

Promować pokojowe i otwarte dla wszystkich społeczeństwa, zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz budować na wszystkich szczeblach skuteczne i odpowiedzialne instytucje, sprzyjające włączeniu społecznemu

Jak według was powinien być urządzony świat, by wszystkie osoby miały równe szanse na spełnianie marzeń?

**SILNE
INSTYTUCJE**

Zapiszcie swoje pomysły, uwzględniając skojarzenia ze słowem w centrum pola.

GRUPA 3. Cel 16 Zrównoważonego Rozwoju:

Promować pokojowe i otwarte dla wszystkich społeczeństwa, zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz budować na wszystkich szczeblach skuteczne i odpowiedzialne instytucje, sprzyjające włączeniu społecznemu

Jak według was powinien być urządzony świat, by wszystkie osoby miały równe szanse na spełnianie marzeń?

**OTWARTE
SPOŁECZEŃSTWO**

Zapiszcie swoje pomysły, uwzględniając skojarzenia ze słowem w centrum pola.

O autorkach i autorach

Kristýna Brožová

Kierowniczka programu upowszechniania wiedzy o migracjach w największej w Czechach organizacji pozarządowej People in Need zajmującej się edukacją i rzecznictwem w sprawie migracji i integracji. Studiowała antropologię społeczną i kulturową na Uniwersytecie Zachodnioczeskim oraz gender studies na Uniwersytecie Karola w Pradze. Jest przekonana, że rzetelne, wyważone informacje o migracjach i integracji pomagają przełamywać stereotypy o cudzoziemcach. To właśnie takich informacji potrzebuje opinia publiczna do skutecznej integracji i dobrych relacji między imigrantami i imigrantkami a większością społeczną w Czechach.

Jason Buckley

Filozof dla dzieci pracujący w Cambridge (Wielka Brytania). Szkoli nauczycieli i nauczycielki i tworzy materiały, m.in. darmowy newsletter na stronie www.thephilosophyman.com. Za pośrednictwem strony www.p4he.org prowadzi cotygodniowe zajęcia m.in. na temat filozofii i sztuki debatowania dla osób uczących się w systemie edukacji domowej. Interesuje się edukacją na świeżym powietrzu oraz potrzebami społecznymi i intelektualnymi szczególnie uzdolnionych dzieci. Jego supermoc to umiejętność wciągania dzieci w inteligentne rozmowy, tworzenie przestrzeni fizycznej i online, do której chcą wracać. Jason jest autorem publikacji *Pocket P4C*, *Thinkers' Games* oraz *Philosophy Circles*. Stynie ze swobodnego podejścia do koncepcji filozofii dla dzieci skierowanej zarówno do nauczycieli, jak i uczniów.

Katarzyna Dzięciołowska

Historyczka, trenerka, nauczycielka i instruktorka harcerska. Pracowała w szkole podstawowej i średniej jako nauczycielka historii i wiedzy o społeczeństwie. Ma doświadczenie w organizacji wydarzeń, lekcji, warsztatów, gier miejskich, wycieczek, spacerów, wymian międzynarodowych i projektów młodzieżowych na temat historii lokalnych w wymiarze globalnym. Ukończyła szkolenie z dramy i interaktywnych technik teatralnych oraz kurs Stowarzyszenia Trenerów Organizacji Pozarządowych w Polsce.

Julia Godorowska

Absolwentka Międzywydziałowych Studiów Ochrony Środowiska (Uniwersytet Warszawski), uczestniczka kursu dla trenerów Stowarzyszenia Trenerów Organizacji Pozarządowych w Polsce. Od 2014 roku

zaangażowana w programy edukacji globalnej Centrum Edukacji Obywatelskiej („Rozmawiajmy o uchodźcach” i „I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek”). Autorka i współautorka kursów internetowych, scenariuszy lekcji oraz publikacji dla młodzieży i nauczycieli na temat migracji i zrównoważonego rozwoju.

Katarzyna Górak-Sosnowska

Profesorka nadzwyczajna i kierowniczka Zakładu Bliskiego Wschodu i Azji Środkowej Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. Jej badania koncentrują się na społecznościach muzułmańskich w Polsce i Europie. Jej podręcznik *W kręgu kultury islamu* został przetłumaczony na angielski i estoński. Obecnie zaangażowana w projekt *Let's Empower, Participate and Teach Each Other to Hype Empathy. Challenging discourse about Islam and Muslims in Poland* (EMPATHY) finansowanego przez Komisję Europejską (2022–2023).

Tereza Freidingerová

Badaczka na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Karola w Pradze i analityczka w organizacji People in Need. Jako geografka społeczna i badaczka migracji koncentruje się na relacjach między przestrzenią, miejscem i adaptacją migrantów, szczególnie diaspory wietnamskiej w Czechach i Europie Środkowo-Wschodniej. Od dawna interesuje się ujęciem tematu migracji międzynarodowych i integracji w mediach oraz obrazem migrantów i uchodźczyń w przestrzeni medialnej.

Mari-Liis Jakobson

Profesorka socjologii politycznej na Uniwersytecie w Tallinnie (Estonia). Bada różne aspekty migracji, m.in. migrację i politykę społeczną, procesy migracyjne, międzynarodowe sieci migracyjne i integrację, a także wykorzystywanie migracji do celów politycznych. Prowadzi zajęcia dotyczące polityki migracyjnej i integracyjnej oraz migracji międzynarodowej. Pracowała jako badaczka dla punktu kontaktowego Europejskiej Sieci Migracyjnej w Estonii, była stypendystką Yale University i University College London oraz członkinią wielu krajowych grup roboczych zajmujących się politykami migracyjnymi i transnacjonalizmem.

Mari Jõgiste

Ekspertka w dziedzinie edukacji globalnej w organizacji Mondo. Studiowała sztuki piękne i pedagogikę sztuki na Uniwersytecie w Tartu

(Estonia). Od ponad dziesięciu lat pracuje jako animatorka i edukatorka w instytucjach kultury.

Urszula Markowska-Manista

Doktorka i profesorka nadzwyczajna na Uniwersytecie Warszawskim (Wydział Edukacji). Badaczka migracji, praw dziecka oraz dzieciństwa w różnorodnych i trudnych środowiskach. Ukończyła Szkołę Praw Człowieka prowadzoną przez Helsińską Fundację Praw Człowieka. Prowadziła badania terenowe w Afryce, na Kaukazie i w Europie. Jest współautorką książki *Konkultura. Wymiary uczestnictwa w kulturze młodych imigrantów z Ukrainy w Polsce* (2020) oraz współredaktorką publikacji *Non-Inclusive Education in Central and Eastern Europe. Comparative Studies of Teaching Ethnicity, Religion and Gender* (2022).

Olga Khabibulina

Koordynatorka w Dziale Edukacji Globalnej i Ekologicznej Centrum Edukacji Obywatelskiej (od 2019 roku). Wcześniej była zaangażowana w międzynarodowe projekty rozwijające partycypację młodzieży, kompetencje antydyskryminacyjne i udział w podejmowaniu decyzji o znaczeniu globalnym w Polsce i Partnerstwie Wschodnim. Obecnie przygotowuje pracę doktorską na temat językowych i kulturowych praktyk migrantów i migrantek w Polsce.

Elżbieta Krawczyk

Członkini Zarządu w Centrum Edukacji Obywatelskiej, gdzie również kieruje Działem Edukacji Globalnej i Ekologicznej. Doświadczona trenerka i konsultantka w zakresie edukacji globalnej i Celów Zrównoważonego Rozwoju, autorka wielu scenariuszy lekcji i materiałów edukacyjnych na ten temat. Otrzymała stypendium Rządu RP na badania w Egipcie i Jemenie. Po ukończeniu Akademii Treningu Antydyskryminacyjnego (Stowarzyszenie Willa Decjusza, Kraków 2010) i Climate Reality Leadership Corps (Berlin 2018) zaangażowała się w międzynarodowe projekty wspierające szkoły i angażujące je w tematykę globalnych wyzwań.

Meelis Niine

Ekspert w dziedzinie migracji w organizacji Mondo. Uzyskał dyplom w dziedzinie socjologii i antropologii na Uniwersytecie w Glasgow (Wielka Brytania) oraz licencjat z pedagogiki na Uniwersytecie w Tartu (Estonia).

Lucie Pivoňková

Absolwentka andragogiki i zarządzania personelem na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Karola w Pradze. Ukończyła szkolenie w dziedzinie mediacji, jest psychoterapeutką w trakcie szkolenia. Pracuje jako trenerka i prelegentka w People in Need.

Posiada doświadczenie w prowadzeniu superwizji i kursów komunikacji dla kadr pedagogicznych i organizacji pozarządowych. Zajmowała się edukacją międzykulturową. Aktualnie interesuje się komunikacją i współpracą między szkołą a rodzicami, bezpieczną komunikacją i pracą z emocjami uczniów i nauczycieli. Prowadzi też kursy na temat bezpiecznej atmosfery w klasie.

Lenka Putalová

Ekspertka w dziedzinie edukacji globalnej w organizacji People in Need (Słowacja). Ukończyła studia nad rozwojem międzynarodowym i studium nauczycielskie dla nauczycieli geografii na Uniwersytecie Palackiego w Ołomuńcu (Czechy). Tworzy materiały edukacyjne i prowadzi szkolenia.

Weronika Rzeżutka-Wróblewska

Ukończyła dziennikarstwo i komunikację społeczną oraz socjologię stosowaną i antropologię społeczną na Uniwersytecie Warszawskim. W Dziale Edukacji Globalnej i Ekologicznej Centrum Edukacji Obywatelskiej zajmuje się komunikacją. Autorka wielu publikacji na temat migracji, tożsamości i zmiany klimatu.

Kateřina Sequensová

Koordynatorka i metodyczka w organizacji People in Need (Czechy), od 2011 roku zajmuje się głównie edukacją globalną. Ukończyła edukację społeczną i etnologię na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Karola w Pradze, a także program Teach Live. Pracuje jako nauczycielka wychowania obywatelskiego w szkole średniej.

Barbara Głąb

Kulturoznawczyni, nauczycielka filozofii i etyki w Polsko-Francuskiej Szkole Podstawowej „La Fontaine” w Warszawie. Absolwentka kursu Centrum Edukacji Obywatelskiej „Rozmawiamy o uchodźcach” oraz autorka zestawu aktywności wspomagających rozmowę z młodzieżą wokół animacji CEO „Rozmawiamy o migracjach” i „Z walizką klocków przez świat”.

Hanna Zielińska

Kulturoznawczyni, trenerka antydyskryminacyjna, animatorka kultury. Autorka projektów i publikacji dotyczących wielokulturowości, migracji, antydyskryminacji. Entuzjastka pracy z opowieściami (storytelling). Prowadzi warsztaty dla młodzieży i dorosłych, współpracowała m.in. z Centrum Edukacji Obywatelskiej, Muzeum POLIN, Amnesty International. Członkini Stowarzyszenia Praktyków Kultury. Kuratorka europejskich programów edukacyjnych i medialnych w Fundacji Evens.

Magdalena Fac-Skhirtladze

Socjolożka specjalizująca się w socjologii edukacji, socjologii zdrowia i niepełnosprawności, analizie polityk publicznych. Od ponad piętnastu lat związana ze środowiskiem organizacji pozarządowych – realizuje projekty badawcze i antydyskryminacyjne, w latach 2011–2019 sekretarz generalna i aktywistka ruchu na rzecz osób ze stwardnieniem rozsianym w Polsce i na świecie, rehamanagerka. Pasjonatka psychologii, samoregulacji, miękkiego zarządzania i praktyk włączających.

Michał Szczepanik

Nauczyciel biologii i edukacji dla bezpieczeństwa. W swojej pracy wykorzystuje ocenianie kształtujące i OK zeszyt. Jest trenerem, kierownikiem i mentorem kursów internetowych, asystentem w programach całościowego rozwoju szkoły oraz współautorem programów szkoleń i materiałów eksperckich m.in. z zakresu oceniania kształtującego, edukacji ekologicznej i globalnej.

Monika Komisarczyk

Nauczycielka języka polskiego i edukacji medialnej w Liceum Ogólnokształcącym w Trzebnicy. Od kilku lat pełni także funkcję wicedyrektorki. Ma pod opieką Szkolną Grupę Praw Człowieka nie rozdzielać: nr 108, z którą angażuje się w różne działania w szkole i środowisku lokalnym. Z Centrum Edukacji Obywatelskiej współpracuje od ponad dekady, angażując się w różne projekty: edukacji globalnej, filmowe, medialne. Tworzy scenariusze dla nauczycieli i nauczycielek, jest mentorką w kursach internetowych. Współpracuje m.in. z Wrocławskim Teatrem Współczesnym, Amnesty International, Polską Akcją Humanitarną i Okręgową Komisją Egzaminacyjną.

Organizacje partnerskie

Centrum Edukacji Obywatelskiej (CEO)

Polska

Centrum Edukacji Obywatelskiej (CEO) to największa w Polsce organizacja pożytku publicznego. Przy jej wsparciu nauczyciele i nauczycielki wprowadzają do szkół metody i tematy, dzięki którym uczniowie i uczennice angażują się w naukę i są lepiej przygotowani do stawiania czoła wyzwaniom współczesnego świata. CEO prowadzi programy, które rozwijają wiarę we własne możliwości, otwartość i myślenie krytyczne, uczą współpracy i odpowiedzialności, motywują do zaangażowania w życie publiczne i działalność społeczną. Rozwiązania proponowane przez CEO są oparte na niemal trzydziestoletnim doświadczeniu, wiedzy eksperckiej i współpracy z praktykami. Ze wsparcia zespołu CEO korzysta około 40 tysięcy nauczycieli oraz dyrektorów z prawie 10 tysięcy szkół z całej Polski.

Mondo Estonia

Mondo to estońska organizacja pozarządowa od 2007 roku działająca na rzecz zmniejszenia globalnych nierówności. Mondo jest obecne w trzynastu krajach: Ugandzie, Kenii, Ghanie, Ukrainie, Gruzji, Turcji, Libanie, Jordanii, Syrii, Jemenie, Afganistanie i Birmie, gdzie zajmuje się przede wszystkim poprawą stanu edukacji, ochrony zdrowia, warunków życia, środowiska naturalnego i rozwojem cyfrowym. W Estonii organizacja rozwija program edukacji globalnej, który u młodzieży kształtuje postawę wrażliwych obywateli i obywaterek świata, a u dorosłych gotowość do wspierania współpracy rozwojowej i pomocy humanitarnej. Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat Mondo stworzyło sieć edukacji globalnej obejmującą szkoły, ośrodki młodzieżowe i przedszkola w całej Estonii.

People in Need

Czechy

People in Need to czeska pozarządowa organizacja non-profit, której przyświecają idee humanizmu, wolności, równości i solidarności. Od 1992 roku pomaga ludziom będącym w trudnej sytuacji na całym świecie, a od 2001 prowadzi programy edukacyjne. W wizji organizacji szkoły powinny być jednakowo otwarte dla wszystkich dzieci i wspierać je w rozumieniu współzależności, globalnej odpowiedzialności i szacunku dla innych. Wartości istotne dla People in Need to szacunek, odpowiedzialność, wolność, partnerstwo, wiara w możliwości każdego człowieka i przekonanie, że każdy człowiek jest ważny.

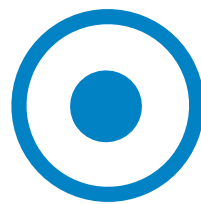
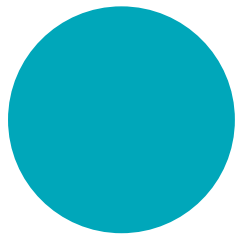
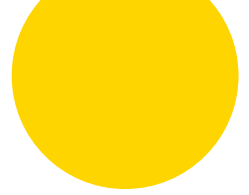

People in Need

Słowacja

People in Need Slovakia to pozarządowa organizacja non-profit, której celem jest niesienie pomocy najbardziej potrzebującym. Od 1999 roku udziela pomocy osobom, które w różnych okolicznościach zostały pozbawione godności i wolności, ofiarom wojny i katastrof naturalnych, osobom żyjącym pod rządami niedemokratycznych reżimów. Organizacja działa w czterech głównych obszarach: współpracy rozwojowej, pomocy humanitarnej, integracji społecznej i edukacji globalnej. Poprzez działalność edukacyjną stara się budować w Słowacji otwarte, tolerancyjne i solidarne społeczeństwo.

ISBN 978-83-67226-07-3

Publikacje i materiały Centrum Edukacji Obywatelskiej
z zakresu edukacji globalnej są dostępne na stronie: globalna.ceo.org.pl.